

Golden State Realty

JASSI GILL
Broker/Owner

Listing and Selling Homes
From San Jose to Sacramento

Ph:510-304-9292

Refinance Now

@ZERO COST

Call Sukhi Gill:510-207-9067

CA DRE Lic.#01180969

CA DRE# 00966763

Personal Injury and Wrongful Death Attorneys

ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਣ ਜਾਂ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸਾਂ ਲਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਵਕੀਲ।
* ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।
* ਸਬੰਧਤ ਡਿਟੇਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੇਜ ਨੰਬਰ 2 'ਤੇ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।
* ਰਿਕਵਰੀ ਹੋਣ ਤੱਕ ਕੋਈ ਫੀਸ ਨਹੀਂ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ।

Manpreet S. Bains

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ: (510 474-0028)

E-Mail: info@thebainsfirm.com; www.thebainsfirm.com

Certified Insurance Agent

Global Green INSURANCE AGENCY

ਹੈਲਥ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਫੋਨ: 510-487-1000

MANN@GGIABA.COM

Mann Insurance Brokers Inc.

4123 Dyer St., #230, Union City, CA 94587

Twenty-Sixth Year of Publication ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢ Email:punjabtimes1@gmail.com
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 27, Issue 08; February 21, 2026 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਭਾਜਪਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਧੱਕਿਆ: ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਗੰਭੀਰ ਸਵਾਲ

ਮੋਗਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਭਾਜਪਾ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਧੱਕਿਆ, ਉੱਥੇ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ 'ਚ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਨਵੀਨਰ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਕਹੀ। ਉਹ ਸੂਬੇ 'ਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ 'ਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨਾਲ ਪੇਂਡੂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਚੁਕਾਉਣ ਮੋਗਾ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਆਪ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 2,000 ਕਿੱਲੋ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ, ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਪਾਉਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਵਰਗੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੁੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਨਤੀਜੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚੌਕਸ

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ 'ਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਦੋਹਰਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਯੁੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਦੇ ਦਾਗ ਨੂੰ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ। ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਮੁਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਤਦ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਰਤਿਆ। ਇਕ ਸਾਲ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵਾਇਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਜਨਵਰੀ 2026 ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਭਾਵੁਕ ਅਪੀਲ ਕਿ 'ਵਾਰੀਅਰ ਸਪਿਰਟ ਨੀਡਜ਼ ਯੂ' ਭਾਵ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਆਓ, ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੋ, ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਚਰਚਾ ਛੇਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਫੌਜ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਾਰਸ਼ਲ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਹ ਅਪੀਲ ਆਮ ਫੌਜੀ ਭਰਤੀ ਸਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਭਰਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਭਰਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਗਿਰਾਵਟ ਨੇ ਗੰਭੀਰ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਫੌਜੀ ਭਰਤੀ ਰੈਲੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ 60-70 ਫੀਸਦੀ ਤੱਕ ਘਟੀ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ 20 ਰੈਗੂਲਰ ਬਟਾਲੀਅਨਾਂ, 3 ਟੈਰੀਟੋਰੀਅਲ ਆਰਮੀ ਯੂਨਿਟਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਈਫਲਸ ਬਟਾਲੀਅਨ ਹੈ।

ਅਤੇ ਸਿਰਫ 25 ਫੀਸਦੀ ਨੂੰ ਹੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨੇ ਫੌਜੀ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਹਰਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਨੇ ਅਗਨੀਵੀਰ ਨੂੰ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਤੇ ਬੰਧੂਆ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਵਰਗਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਫੌਜ

ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਿਛਲੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਸਾਲ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਵੱਡੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਡਰਦੇ ਸਨ, ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ 'ਚ ਵਾਇਆ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਡਰਦੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਡਰ ਖਤਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਮੁੜ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ

ਮੋਗਾਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਮੁੜ ਮੋਗਾਲੀ ਦੇ ਫੋਰਟਿਸ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੂੰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ 'ਚ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੋਗਾਲੀ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਬਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 'ਚ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਮਗਰੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਡਿਸਚਾਰਜ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮੋਗਾ 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਯੁੱਧ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪੜਾਅ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ।

ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਅਗਨੀਵੀਰ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਡਰੱਗ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਟਰੇਨਿੰਗ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਈਲਟਸ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵੀਜ਼ੇ ਵੱਲ ਰੁਝਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਅਪ੍ਰੈਲ 2025 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਵਾਸ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਪਰ ਅਗਨੀਵੀਰ ਸਕੀਮ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਹੋਰ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਰਥਿਕ- ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਸੰਤੋਸ਼, ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰਕ (ਬਾਕੀ ਸਫ਼ਾ 6 'ਤੇ)

GOLDEN STATE REALTY

"Realtor You Can Trust" CRE Group Inc.

* ਘਰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਕਾਮਰਸ਼ੀਅਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ: 916-612-5773

Sam Chahal MBA
Sohanpreet Singh
Realtor - Lic# 01504071

Contact for Real Estate and Mortgage Needs

P: 916-612-5773
E: Samchahal@hotmail.com

Raja SWEETS & CATERING

Authorized caterer for major 5-star hotels

ਹਰ ਮੌਕੇ ਜਿਵੇਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਜਨਮ ਦਿਨ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਜਾਂ ਪਰਟੀ ਲਈ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਬੰਦਿਆਂ ਤੱਕ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

Toll Free 1-866-FOR-RAJA
www.rajasweets.com
msbains@rajasweets.com

Fresh Sweets, Snacks & Food
Catering with Portable Tandoor for up to 10000 guests
Lunch - Dinner - Take Out - Banquets

Items Serving: All kinds of Sweets, Snacks & Food, Choat & Tikki Stall, Pani Pouri Stall, Bhel Pouri / Pav Bhaji, Falooda Kullfi

Catering Services: Wedding Ceremonies, Receptions, Birthday Parties, Religious Gatherings, Corporate Events, Picnics / Bar-b-que

Additional Services: Warmers, Chaffing Dishes, China & Silverware, Linen Rental, Waiters & Bartenders

Raja Sweets & Indian Cuisine 21853 Alvarado Blvd, Union City CA 94587 Ph: (510) 489-9130 Fax: (510) 489-9111

1275 W Winston Ave, Hayward CA 94544 Ph: (510) 264-9300 Fax: (510) 264-9546

Call Makhan Bains or Ravinder Singh For Your Next Party
1-866-FOR-RAJA (367-7252)
www.RajaSweets.com

GLOBAL TRUCK PERMITS

18 years of experience

Services

- We do Same day IRP Plates
- Truck Permits
- New company
- Truck ELD
- Trucking compliance

Rajinder Singh

159 D'Arcy Pkwy, Lathrop, CA 95330
Phone: 209 636 0880

ਰਿਸ਼ਵਤ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਭੁੱਲਰ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਅਰਜ਼ੀ ਰੱਦ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਯਮਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਪਟੀਸ਼ਨ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ 1 ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਰਿਸ਼ਵਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਡਲ ਜੇਲ੍ਹ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਨਿਆਇਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੁੱਲਰ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦਾ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਗੰਭੀਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਨਿਰਪੱਖ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੁੱਲਰ ਵੱਲੋਂ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਿਆਇਕ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ

ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਭੁੱਲਰ ਵੱਲੋਂ ਖੁਦ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੀ ਮੰਗ ਜਾਂ ਵਸੂਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਕਥਿਤ ਵਿਚੋਲੇ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਫਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਸੀਬੀਆਈ ਅਨੁਸਾਰ, ਭੁੱਲਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਕਥਿਤ ਵਿਚੋਲੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣ ਵਿਰੁੱਧ 16 ਅਕਤੂਬਰ, 2025 ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕਥਾਮ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

Sistar Mortgage
A Nationwide Lender

Corporate NMLS# 68434
AZ License# BK-0945946

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans
Available In Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859
balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
<https://www.nmlsconsumeraccess.org>

THE BAINS FIRM

Manpreet S. Bains

Personal Injury and Wrongful Death Attorneys

Case Results*

\$10 MILLION Motorcycle vs. Truck Collision	\$1.1 MILLION Burn Injury
\$8 MILLION Wrongful Death	\$1.1 MILLION Pedestrian vs. Motor Vehicle Collision
\$5.25 MILLION Traumatic Brain Injury	*Past Performance Not a Guarantee of Future Results

Offices in San Francisco and Union City

WILLIAM E. WEISS
Of Counsel

No Fees Unless Recovery for Your Injuries is Made

CONTACT US AT:
Phone: (510) 474-0028 • E-mail: info@thebainsfirm.com
www.thebainsfirm.com

Homeopathicvibes

Harminder Singh Gill
Homeopathic Consultant and Practitioner

D.H.M.S.; B.C.I.H
(Ex Homeopathic Medical officer Punjab Govt.)

Now we have two locations:
940 E. El Camino Real, Sunnyvale, CA 94087
39039 Paseo Padre Pkwy, Suite# 209 (upstairs), Fremont, CA 94538
We also do Virtual appointments for long distance patients.

Ph: (408) 737-7100
www.homeopathicvibes.com

We sell and ship homeopathic remedies through out North America.

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼, ਲੈਬਰੋਪ

ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

ਟਰੱਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਇੱਕੋ ਛੱਤ ਥੱਲੇ

SAME DAY ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।	ਹੁਣ ਅਸੀਂ DPF Cleaning ਅਤੇ Baking ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।	STOCKTON ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ALIGNMENT SHOP • 3 Axle Alignment \$199 • Trailer Alignment \$150
--	---	--

Grand Opening
Special Price for Truck Wash

ਗਲੋਬਲ ਮਲਟੀ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੀ ਨਵੀਂ ਲੋਕੇਸ਼ਨ STOCKTON ਵਿਚ
HIGHWAY 4 ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨਜ਼ਦੀਕ
1950 E Miner Ave.
Stockton, CA 95205

Ph: 209.982.9996
FAX: 209.982.9997
www.globalmultiservices.com info@globalmultiservices.com

REPAIR SHOP

ਟਰੱਕ ਤੇ ਟਰੇਲਰ ਦੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਾਇਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ Oil Change, Brakes, Engine Work, Tune Up, Transmission & Clutch ਆਦਿ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ Truck Alignment ਦਾ ਕੰਮ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 500+ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ-ਭੁੱਲ੍ਹੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਟਰੱਕ-ਟਰੇਲਰ Wash ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

TEL: 209.547.9210
FAX: 209.547.9211

REGISTRATION SERVICES

ਟਰੱਕਿੰਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਮਿਟ ਜਿਵੇਂ IFTA, CA#, MCP, 2290, ICC, BOC III, NM & Kentucky Permit, DOT Fuel Tax, Corporation Filling ਅਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਸੈਂਸ ਪਲੇਟਾਂ Same Day Service ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਪਲੇਟਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤੁਰੰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਅਸੀਂ DOT Compliance, DOT Audit ਵਿਚ ਵੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

TEL: 209.982.9996
FAX: 209.982.9997

ਅਰਪਨ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ

ਅਰਪਨ ਲਿਖਾਰੀ ਸਭਾ ਦੀ ਮਾਸਿਕ ਮੀਟਿੰਗ 14 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਕੋਸੇ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗੋਲ, ਜਸਵੀਰ ਸਿਹੋਤਾ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਚਰਨਦੀਪ ਕੌਰ ਅਤੇ ਤਰਲੋਕ ਚੌਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਸਕੱਤਰ ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਾਂਗਟ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਆਇਆਂ ਕਹਿਣ ਮਗਰੋਂ ਵੈਲੈਨਟਾਈਨ ਡੇ, ਫੈਮਿਲੀ ਡੇ ਅਤੇ ਬਲੈਕ ਹਿਸਟਰੀ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਟੰਬਲਰ ਰਿੰਜ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਨ ਧਾਰ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਭਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮੈਂਬਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗੋਲ ਨੇ ਗਦਰੀ ਯੋਧੇ ਭਾਈ ਮੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੋਪੋਕੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਕਾਇਦ-ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਪੈਰੀ ਮਾਹਲ ਨੇ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਦੀਆਂ ਪਰਵਾਸ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੀਤੀਆਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ।

ਸੁਖਮੰਦਰ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤ ਗਾ ਕੇ ਕਈ ਵੰਨਗੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੀਰ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਕਿਰਨਜੋਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵੈਲੈਨਟਾਈਨ ਡੇ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਉਪਰ ਝਾਤ ਪੁਆਈ। ਜਸਵੀਰ ਸਿਹੋਤਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ 'ਐਸਾ ਵਰ ਦੇਈ ਮਾਲਕਾ, ਪਹਿਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾ ਜਾਣ ਤਰੇਤੇ/ ਕਿਤੇ ਵੰਡੀਆਂ ਨਾ ਪੈਣ ਸਾਂਝੇ ਰਹਿਣ ਸਦਾ ਵਿਹੜੇ' ਸੁਣਾਈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਚਰਨਦੀਪ ਕੌਰ ਦੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਵਧੀਆ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਨਜ਼ਮ ਨੇ ਕਾਵਿ-ਮਈ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚੇ ਦੁਆਰਾ ਗਾਏ ਗੀਤ ਨੇ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਲਖ਼ ਤਜਰਬੇ ਸਾਂਝੇ

ਕੀਤੇ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਨੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਣਤਾਈ ਜਤਾਉਣ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਰਖਦਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹੀ।

ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੁੱਲਟ ਨੇ ਕਈ ਸੱਚੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ। ਹਰਮਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਜ਼ਲ 'ਹਮ ਕੋ ਕਿਸ ਕੇ ਗਮ ਨੇ ਮਾਰਾ, ਯੇਹ ਕਹਾਨੀ ਫਿਰ ਸਹੀ/ ਕਿਸ ਨੇ ਤੋੜਾ ਦਿਲ ਹਮਾਰਾ, ਯੇਹ ਕਹਾਨੀ ਫਿਰ ਸਹੀ' ਪੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੀਤਾ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਤੂਰ ਨੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਗੀਤ 'ਕੋਈ ਆਵੇ ਵੇ ਕੋਈ ਆਵੇ/ ਚਿਰੋਂ ਵਿਛੁੰਨੇ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁੱਖ ਸੁਨੇਹਾ ਲਿਆਵੇ' ਸੁਰ ਅਤੇ ਲੈਅ ਵਿਚ ਗਾ ਕੇ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ।

ਤਰਲੋਕ ਚੌਘ ਨੇ ਹਸਾਇਆ ਵੀ ਪਰ ਜਿਸ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੇਅਰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੇ, ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ, ਬਾਜਵਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪ੍ਰਮਿੰਦਰ ਮਾਂਗਟ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਜਗਦੇਵ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਭਰਵੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਬਲਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਮਾਂਗਟ ਨੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸਾਰੂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਲਾਘਾਪੂਰਨ ਤਰਤੀਬ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਨਾਲ ਕਾਰਵਾਈ ਚਲਾਈ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਗਲੀ 14 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ।

ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਣ ਤਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰਮਾਣੂ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ: ਈਰਾਨ

ਤਹਿਰਾਨ: ਈਰਾਨ ਦੇ ਉਪ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਮਾਜਿਦ ਤਖ਼ਤ ਰਵਾਚੀ ਨੇ ਬੀਬੀਸੀ ਨਾਲ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਈਰਾਨ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਚਰਚਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਪਰਮਾਣੂ ਸਮਝੌਤੇ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਕਰਾਰ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਈਰਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਉਣ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਤੇ ਰੋਕ -ਲਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਮਿਜ਼ਾਈਲਾਂ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰਵਾਚੀ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਣੂ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਦੌਰ

ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਜਨੇਵਾ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਹਿਰਾਨ ਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਨੇ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਓਮਾਨ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਫਿਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਘੱਟ ਜਾਂ ਵੱਧ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਵਾਚੀ ਨੇ ਈਰਾਨ ਦੇ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਈਰਾਨ ਦੇ ਪਰਮਾਣੂ ਮੁਖੀ ਨੇ ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੁਲਕ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਬਦਲੇ ਆਪਣੇ ਬੇਹਦ ਮਿਕਦਾਰ ਵਾਲੇ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਹਿਰਾਨ ਦੇ ਇਸ ਰੁਖ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰਨ ਜਿਹੇ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਪਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਸ਼ੈਫ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਮਰਫਰੀਸਬੋਰੋ (ਟੈਨੇਸੀ) ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਸ਼ੈਫ ਅਤੇ ਤੰਦੂਰੀਏ ਦੀ ਫੌਰੀ ਲੋੜ ਹੈ।
 * ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਖਾਣਾ
 * ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲ

Restaurant Help Wanted

Immediately hiring Chef and Tandoori Chef for Indian restaurant in Murfreesboro, TN.

*Good salary, free accommodation & Food. * Priority to Couples

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਗੁਰਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ
Direct call or What's up call 615-482-5158

ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਫੌਰੀ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਅਇਓਵਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

*ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਖਾਣਾ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਫਰੀ
 ਚਾਹਵਾਨ ਕਾਲ ਕਰੋ:

ਕਾਲ ਮਿ. ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 515-291-1961

Matrimonials

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jat Sikh family looking for a compatible US citizen match for their daughter, age 27, height 5' 5". She has done Masters in computer and information system and working as a business system analyst at manufacturing company. Please contact us at 262-716-2016 or 262-716-5859 or Email- karan2@sbcglobal.net

Tonk Kshatri family is looking for a Gursikh, vegetarian match based in the US with comparable qualifications for their H1B visa holder Corporate Attorney daughter, age 29, height 5' 3". She is working as a corporate Attorney in Wilmington, Delaware). Parents retired from Education Department, Punjab, brother is an immigration Attorney in New York. Caste no bar. Please contact us at +91 98763 00624

Jat Sikh Grewal family looking for a compatible match for their US born and raised sweet, homely MD working daughter, age 31, height 5' 9", preferably US born and raised doctor or other compatible profession , height 6 plus. Please contact us at 414-737-8624 or E-Mail: ranigrewal72@gmail.com.

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Gursikh Family is looking for a vegetarian amritdhari, family oriented GURSIKH singhnee who wears Keski (or is willing to do so) and is open to relocating to San Francisco Bay Area, USA. SINGH is 5'11", Amritdhari, 38 years old, well educated and is WELL SETTLED in the USA since 2009. Currently working as SENIOR software product leader in CALIFORNIA, USA. Singh is an innocent issueless divorcee(short marriage) and is looking for a fresh start. PREFERENCE will be given to North American match, but also open to sponsorship for the right match from other countries. For more details, DIAL us at +1 (510) 558-5650 or what's app at +91 98993 79442 or email at: singhmat001@gmail.com

5-8

ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 25 ਸਾਲਾ ਯੂ ਐਸ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਲੜਕੇ ਲਈ ਪੜ੍ਹੀ-ਲਿਖੀ ਸੋਹਣੀ, ਸਿਆਣੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੈਚੁਲਰ ਆਫ ਸਾਇੰਸ ਬਿਜਨਸ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਧੀਆ ਨਾਮੀ ਫਰਮ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੱਦ 5'-8" ਇੰਚ ਹੈ, ਲੜਕੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਯੂ ਐਸ ਵਿਚ ਵੈੱਲ ਸੈਟਲਡ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਅਤੇ ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਦੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ: 847-845-4866

Ramgarhia Family seeks a suitable match for their USA Born and Raised Non-vegetarian 31 year 5'6.5" Gursikh son. PhD. & working as Chemical Analyst at Pfizer. Girl should be Gursikh and educated. Caste no bar. If you are interested please call us at 224-422-4773.

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

Etihaad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

For Emergency
Call anytime at
847-436-9010

EARLY BIRD SALE!!!!

Domestic fares available

UMATRAVELS

2541 W. Devon Ave., Chicago, IL 60659

For Delhi Amritsar-Bombay Ahmedabad, Hyderabad-Madras

Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

ਐੱਸ.ਆਈ.ਆਰ. ਦੀ 'ਕੈਂਚੀ' ਬਾਰੇ ਆਪ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਚੌਕੰਨਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਵੋਟਰ ਸੂਚੀਆਂ ਦੀ ਖਾਸ ਮੁੜ ਸੁਧਾਈ ਬਿਹਾਰ ਦੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਘਬਰਾ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਵੀ ਜਲਦੀ ਹੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚ 2027 'ਚ ਵਿਧਾਨ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ। ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੋਟ ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ 'ਚ 'ਕੈਂਚੀ' ਨਾ ਫਿਰ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਇਸ ਕੰਮ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਮੋਗਾ 'ਚ ਰੈਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਮਨੀਸ਼ ਸਿਸੋਦੀਆ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ 'ਚ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਸਿਸੋਦੀਆ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਮੌਕੇ ਕਈ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਕੰਮ ਬੁਝ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਬੁਝ ਦਾ ਆਪਣਾ ਬੀਐੱਲਓ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਦ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕੱਟੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਦਸ ਲੱਖ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਕਾਰਡ ਤਿਆਰ ਕਰਨ 'ਚ ਤੇਜ਼ੀ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣੇ ਸਮੇਂ ਵੋਟਰ ਆਈ

ਕਾਰਡ ਅਤੇ ਆਧਾਰ ਕਾਰਡ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਪੂਰਾ ਡਾਟਾ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਡ ਕੱਟੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ 'ਚ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ? ਇਸ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੈਠਕ 'ਚ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਯੋਜਨਾ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਵਿਧਾਇਕ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਯੋਜਨਾ 'ਚ ਲਿਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹਰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਵਿਲੇਜ ਡਿਫੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਇਕ-ਇਕ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਰ ਪਿੰਡ 'ਚ ਅੱਠ ਤੋਂ ਦਸ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਾਰਟੀ ਕੋਲ ਲਗਭਗ ਸਵਾ ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ 24ਵਾਂ ਮੇਲਾ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ

ਸਮੁੱਚੀ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹੋਵੇਗਾ ਸਮਰਪਤ

ਫਰਿਜ਼ਨੋ: ਇੱਥੇ ਅਮੈਰੀਕਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫੋਰਮ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਵਿਚ 14 ਫਰਵਰੀ ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਹੋਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਫੋਰਮ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਾਲਾਨਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿਚ, ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ

ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਫੋਰਮ ਦੇ ਇਸ ਉਦਮ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਹੋਰ ਗਤੀਵਿਧੀ, ਡਰਾਇੰਗ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਇਸ ਸਾਲ ਚਾਲੂ ਰਹੇਗੀ। ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਸਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਦਾ 24ਵਾਂ ਮੇਲਾ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਮੇਲਾ ਸਮੁੱਚੀ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬਲਾਰੇ ਤੋਂ ਮਹਿਮਾਨ ਪੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ ਜਤਿੰਦਰ ਪੰਨੂ ਹੋਣਗੇ। ਮੇਲਾ 12 ਅਪਰੈਲ ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸੈਂਟਰਲ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਈਸਟ, ਫਰਿਜ਼ਨੋ ਦੇ ਹਾਲ (3535 ਨਾਰਥ ਕੋਰਨੀਲੀਆ, ਫਰਿਜ਼ਨੋ) ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰ 1 ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਮੁੱਖ ਆਕਰਸ਼ਣ ਹੋਵੇਗੀ। ਇੱਥੇ ਅਮੈਰੀਕਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫੋਰਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਥੇ ਬੱਚੇ ਗਿਏ-ਭੰਗੜੇ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਗੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ

ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਭਾਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣਗੇ। ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ 24ਵੇਂ ਮੇਲੇ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਫੰਡ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਟੀਮਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਫੋਰਮ ਨੇ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਆਸ ਕੀਤੀ। ਫੋਰਮ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਹਰਜਿੰਦਰ ਢੇਸੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 559-618-0156 ਜਾਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਮੰਢਲੀ ਨੂੰ 559-473-9269 'ਤੇ ਸਪੱਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

GoldenKey LENDING
Grow your business with our Strategic **COMERCIAL LOAN SOLUTIONS**
Partner with us for expert guidance and support
Contact Us at **317-620-4100**
www.goldenkeylending.com
We speak your Language
English • ਪੰਜਾਬੀ • ਹਿੰਦੀ • اردو
325 S. College Avenue, Indianapolis, Indiana 46202
NMLS 147421

'ਹਿਸਟੋਰੀਕਲ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਾਈਨਜ਼' ਕਿਤਾਬ ਖਰੀਦੋ HISTORICAL SIKH SHRINES

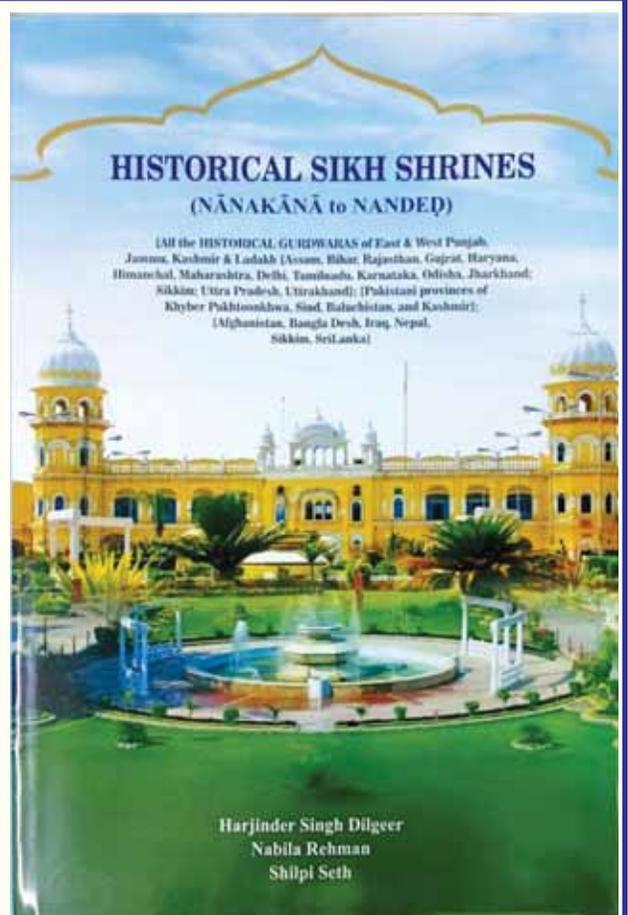
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੀਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਪਿੰਡ/ਨਗਰ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਅਤੇ ਰੰਗੀਨ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕੋ-ਇਕ ਕਿਤਾਬ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਐਨਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਛਪੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਐਡੀਸ਼ਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਦੇਬਾਰਾ ਛਪਣ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅੱਜ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦਿਓ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹਾਸਿਲ ਕਰੋ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਆਰਟ ਪੇਪਰ 'ਤੇ ਚਾਰ ਰੰਗੀ ਛਪਾਈ ਵਿਚ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਜਿਲਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਇਕ ਖ਼ੂਬਸੂਰਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਏਡੀ ਵੱਡੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਦਾ ਭਾਰ 4 ਕਿਲੋ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਖ਼ਰਚ 3500 ਰੁਪੈ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ 125 ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇਗੀ

ਨਵਾਂ ਤੇ ਵੱਡਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼

ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ, 2748 ਸਫ਼ੇ ਦੀ ਇਹ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਇਸ ਸਦੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕ-ਇਕ ਲਫਜ਼ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਅਤੇ ਉਸ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ, ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼, ਪਾਲੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ, ਫ਼ਾਰਸੀ ਤੇ ਅਰਬੀ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ 2500 ਦੇ ਕਰੀਬ ਜੀਵਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ 1000 ਤੋਂ ਵਧ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮੰਦਰਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ (ਫਿਲਾਸਫੀ) ਬਾਰੇ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੈਟ ਦਾ ਭਾਰ ਸਾਢੇ 8 ਕਿਲੋ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਖ਼ਰਚ 7000 ਰੁਪੈ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਰਫ 135 ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਮਿਲੇਗੀ (ਸਣੇ ਕੋਰੀਅਰ ਖ਼ਰਚ)।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (English translation)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ): ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਸੌਖਿਆਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ (ਰੋਮਨ) ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ (ਟਰਾਂਸਲਿਟਰੇਸ਼ਨ), ਅਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਟੀਕਾ (ਟਰਾਂਸਲੇਸ਼ਨ) ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਸੱਤ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਰੀਅਰ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਣ ਦਾ ਖ਼ਰਚ 8000 ਰੁਪੈ ਹੈ। ਸਿਰਫ 150 ਡਾਲਰ ਵਿਚ (ਸਣੇ ਕੋਰੀਅਰ ਖ਼ਰਚ)।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਤਾਬ/ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੂੰ ਖ਼ਰੀਦਣਾ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ 'ਤੇ ਰਕਮ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:
ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਫੋਨ: 224-422-4773

ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਨਵਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਲਾਂਚ

ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ Compliance Management ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ, ਪਿਛਲੇ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ, Global Truck Permits Lathrop (ਜਿਹੜੇ ਕਿ, ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ) ਵਲੋਂ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਲਈ, ਨਵਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। Global Truck Permits Lathrop ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ. ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ

ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ Hire ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, Driver Management, Maintenance Record, Hiring Process, Clearing House, Back Ground check, DOT Audit ਹਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ Paperless ਹੋਵੇਗਾ। ਡਰਾਈਵਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਆਪਣੀ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਭਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਸਾਫਟਵੇਅਰ 5-6 ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, 500-600 ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜ ਕਰਨ

ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬਚਤ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਮਦਦ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ, ਇਸ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਦਾ ਡੈਮੋ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚਲੇ, ਚਲ ਰਹੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿੱਤੇ ਬਿਹਤਰ, ਸਮਝ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਸਾਨ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਲੋਂ, ਟਰੱਕਿੰਗ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪੈਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟਰੈਵਲ ਵਲੋਗਰ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਖੇ ਸਵਾਗਤ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਪਹਿਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਟਰੈਵਲ ਵਲੋਗਰ ਨਵਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 94 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਲੰਬੇ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ, ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੈਮਰੇ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ

ਉਸਦੇ ਇਸ ਸਫਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਲਖ, ਜਥੇਦਾਰ ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ, ਨਵਜੋਧ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ,

ਦਾ ਨਿੱਘਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਵਦੀਪ ਨੇ 2018 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਰੂਸ ਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਵੀ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਸਫਰ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਟੀਚਾ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਟ੍ਰੈਵਲ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਯੂਟਿਊਬ ਚੈਨਲ @Navdeepbrarylogs

ਸੈਰ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਯੂਟਿਊਬ 'ਤੇ ਪੰਜਾ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਫਾਲੋਅਰ ਹਨ। ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਸਫਰ 'ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਵੀ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਨਵਦੀਪ ਬਰਾੜ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ

ਪਾਲ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੁਲੱਖਣ ਸਿੰਘ ਜੱਜ, ਸੁਖਪਾਲ ਗਿੱਲ, ਰਿਖੀ ਸਿੰਘ, ਅਮਨਦੀਪ ਕੌਰ, ਆਦਿ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਨਵਦੀਪ ਬਰਾੜ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪੁੱਜੇ, ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਡਮ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਅਤੇ ਜੱਸੀ ਪਰਮਾਰ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਗਲੇ ਸਫਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ।

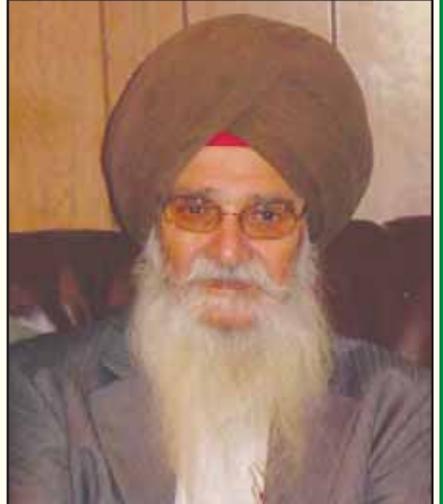
ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਏ.ਆਈ. ਵੀਡੀਓ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪਰਚਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਏ.ਆਈ. ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਰਿਕਰਮਾ 'ਚ ਸਕੋਰਪੀਓ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੜਕੇ ਵੱਲੋਂ ਏ.ਆਈ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਵੀਡੀਓ ਵਾਈਰਲ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਕੇ ਪਰਚਾ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਾਈਬਰ ਕਰਾਇਮ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਵੀਡੀਓ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਐੱਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਸੀਪੀ ਸੈਂਟਰਲ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਵੀਡੀਓ ਕਾਫੀ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਰਜ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕੋਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਨਾ ਕਰੇ।

ਸ. ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਸਦਮਾ; ਸਹੁਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਤੋਂ ਹੀ ਸਰਗਰਮ ਸ. ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਦੇ ਸਹੁਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਿੱਧਾ ਲੰਬੀ 12 ਫਰਵਰੀ, 2026 ਨੂੰ ਇਸ ਫਾਨੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਆਖਰੀ ਸਾਹ ਲਏ। ਉਹ 88 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਸਵਰਗੀ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਰ ਕੌਰ ਦੇ ਘਰ ਪਿੰਡ ਲਾਂਬੜਾ ਕਾਂਗੜੀ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਿੱਧਾ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਧੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਣੀ, ਜਵਾਈ ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਦੋਹਤੀ ਹਰਲੀਨ ਕੌਰ, ਦੋਹਤੇ ਜਸਕਰਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨਜੋਤ ਸਿੰਘ, ਭਰਾਰਫਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭੈਣ ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਹਾਂਸੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਧੀ ਪਤਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਧਾ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਸਨ।

ਸਰਗਰਮ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੋਸਾਇਟੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਉਥੇ ਹੀ 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਰਹੇ। ਉਹ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੰਸਥਾ 'ਆਸਾ' ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਸਨ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਿੱਧਾ ਦਾ ਜਨਮ 22 ਜੁਲਾਈ, 1937 ਨੂੰ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। 1937-1970 ਤੱਕ ਉਹ ਕੀਰਤੀ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 1970 ਤੋਂ 1976 ਤੱਕ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਬਰਮਾ ਸੈੱਲ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਉਸਾਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਸਰਦਾਰ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਿੱਧਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ 21 ਫਰਵਰੀ, ਦਿਨ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11:00 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 1:00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਡੇਵਨਪੋਰਟ ਫੈਮਿਲੀ ਫਿਊਨਰਲ ਹੋਮ (941 S Old Rand Road, Lake Zurich, IL. 60047) ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਰੰਤ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਅਤੇ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ 2:00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4:00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੰਤਿਮ ਸੰਸਕਾਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਜੂਮ 'ਤੇ ਲਾਈਵ ਸਟ੍ਰੀਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

1976 ਵਿਚ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਖੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ। 1977 ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਜਨਰਲ ਕੋਬਲ ਕੰਪਨੀ, ਡੈੱਸ ਪਲੇਨਜ਼ ਵਿਖੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਹੋਏ।

ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਦੁਖ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਮਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਨਾਲ ਫ਼ੋਨ ਨੰਬਰ 847-530-1374 ਜਾਂ ਈ-ਮੇਲ mjssaini@sbcglobal.net 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

NOW HIRING!

JOIN OUR TEAM!

POSITIONS AVAILABLE IN NC!

- Full & Part-Time Positions
- Competitive Pay
- Accommodation Available

APPLY IN PERSON OR CALL:
919-396-3863 OR 513-968-2399

Punjab Times
Established in 2000
26th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com

www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:
Amolak Singh Jammu
Managing Editor
Jaspreet Kaur
Editor

Lakhvinder S. Johal
Astt. Editor
Amrit Pal Kaur

Photographer
Kamaljit Singh Viridi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists
Gurbakhsh Singh Bhandal
Buta Singh
Tarlochan Singh Dupalpur

Correspondents
California
Ashok Bhaura
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:
California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 135 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ
ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ
ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ
ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ
ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ
ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ
ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵੇ
ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ
ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੀ
ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

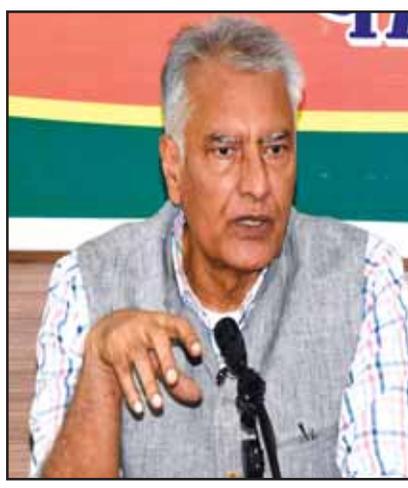
The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.

Sameway Punjab Times
does not necessarily endorse
the claim made in the
advertisement published in
Punjab Times.

All disputes subject to
Chicago jurisdiction.

ਮਾਨ ਦਾ ਬਿਮਾਰ ਹੋਣਾ ਸਿਹਤ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਿਆਸਤ ਲੱਗਦੈ: ਜਾਖੜ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ
ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਨੀਲ ਜਾਖੜ ਨੇ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ
ਮਾਨ ਦੇ ਜਲਦ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ
ਹੋਰਾਨਗੀ ਹੋਏ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ
ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣ ਨੂੰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ
'ਚ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸੱਕਟ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਜੋੜਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ 'ਐਕਸ' 'ਤੇ
ਲਿਖਿਆ, 'ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਜੀ ਦੇ
ਜਲਦ ਸਿਹਤਮੰਦ ਹੋਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦਿਆਂ
ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਇਲਾਜ ਲਈ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ
ਇਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਣ
ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਹੋਰ ਅਰਥ ਕੱਢੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।'
ਜਾਖੜ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਯਾਦ
ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਉੱਚੇ

ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਹੁਦੇ
ਜਾਂ ਮਰਿਆਦਾ ਵਾਲੀ
ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਹੋਵੇ,
ਉਸਦਾ ਆਚਰਣ ਸੱਕ
ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ
ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ
ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਆਪਣੀ
ਇਕ ਮਰਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਨ ਨੂੰ
ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਅਤੇ
ਵਰਤਾਰਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ
ਜਾਣ ਨੂੰ ਸੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ
ਤੋਂ ਨਾ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ।
ਜਾਖੜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਇਹ ਵੀ ਸੱਕ ਪੈਦਾ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ
ਲਗਾਤਾਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਿਮਾਰ
ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ
ਸੁਪਰੀਮੋ ਅਰਵਿੰਦ
ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਪੰਜਾਬ
'ਚ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ
ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ
ਵਾਰ ਸਿਹਤ ਨਾਲ
ਮੇਂਗਾ 'ਚ ਕੇਜਰੀਵਾਲ
ਨਾਲ ਮੰਚ ਸਾਂਝੀ
ਕੀਤੀ, ਪਰ 4
ਸਤੰਬਰ 2025 ਦਾ ਦਿਨ ਭੁੱਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ
ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਕੇਜਰੀਵਾਲ
ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਸੀ
ਅਤੇ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਏ।
ਉਸੇ ਦਿਨ ਕੇਂਦਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਮੰਤਰੀ
ਸ਼ਿਵਰਾਜ ਚੌਹਾਨ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ
ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। 9 ਸਤੰਬਰ
2025 ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ
ਖੇਤਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ, ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਦੋਂ ਵੀ
ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ
ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਆਨਲਾਈਨ
ਕੈਬਨਿਟ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਾਖੜ
ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ
ਬਿਮਾਰ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦਾ
ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 85 ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ

ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ: ਨੈਸ਼ਨਲ ਗ੍ਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ
(ਐੱਨਜੀਟੀ) ਨੇ ਸੂਬੇ 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ 85 ਥਾਵਾਂ
'ਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ
ਗਾਹਲੜੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਵੱਲੋਂ ਦਰਿਆ ਤੋਂ
ਰੇਤ ਕੱਢਣ ਲਈ ਟੈਂਡਰਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਿਰੋਧ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਅਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਗਾਈ
ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਹੁਕਮ
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 'ਚ
ਐੱਨਜੀਟੀ ਦੇ
ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੈਂਚ ਵੱਲੋਂ
ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।
ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ
ਐੱਨਜੀਟੀ ਇੱਕ
ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਿਆਂਇਕ
ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ
ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ
ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਸੰਭਾਲ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ।
ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਪਿਛਲੇ
ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਲ ਸਰੋਤ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ
ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ
ਤੱਕ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗੀ।
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਦਰਿਆਈ ਰੇਤ ਕੱਢਣ ਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ
ਲਈ ਟੈਂਡਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਗਾਹਲੜੀ ਪੰਚਾਇਤ
ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਦਲੀਲ
ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਰੇਤ ਤੇ ਬੱਜਰੀ ਕੱਢਣ ਦਾ
ਕੰਮ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ
ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ
ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਹੈ

ਤੇ ਮਾਈਨਿੰਗ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਪਾਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਐੱਨਜੀਟੀ ਨੇ ਫੈਸਲਾ
ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਟੈਂਡਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਾਂ ਅੱਗੇ
ਵਧੇਗੀ ਪਰ ਰੇਤ ਅਤੇ ਬੱਜਰੀ ਕੱਢਣ ਦਾ ਕੰਮ
ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਿਯਮਾਂ
ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਉਠਾਇਆ। ਇਹ ਹੁਕਮ
ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ
ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਗਸਤ
ਅਤੇ ਸਤੰਬਰ ਵਿੱਚ
ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ
ਵਾਲੇ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ
ਗ੍ਰੈਂ 'ਚ - ਕਾ ਨੂੰ ਨੀ
ਮਾਈਨਿੰਗ ਦੁਆਰਾ
ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ
ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।
ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ
ਗੁਰਪਾਲ ਸਿੰਘ,
ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੇ
ਐੱਨਜੀਟੀ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ
ਕਿਹਾ ਕਿ ਦਰਿਆ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਮਾਈਨਿੰਗ ਆਲੇ
ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ
ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ
ਮਾਈਨਿੰਗ ਨੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ
ਵੀ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਖੇਤਰ
'ਚ ਮਾਈਨਿੰਗ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ
ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਦੋਂ
ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ
ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਮਾਈਨਿੰਗ
ਕਰਦਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਖਿਲਾਫ
ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਘਾਟ, ਖੇਤੀ ਸੱਕਟ,
ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਘੱਟ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੌਕਿਆਂ ਕਾਰਨ
ਵਿਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਰਿਵਾਰਾਂ
ਵਿਚ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ
ਖ਼ਤਰਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ
ਤੋਂ ਫੌਜ 'ਚ ਭਰਤੀ ਦਾ ਕੋਟਾ 2 ਫੀਸਦੀ ਸੀਮਤ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸੂਬਾ
ਆਧਾਰਿਤ ਕੋਟਾ ਸਿਸਟਮ ਲਾਗੂ ਹੈ, ਜੋ
ਰਿਕਰੂਟਮੈਂਟ ਮੇਲ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ (ਭਰਤੀਯੋਗ ਪੁਰਸ਼
ਆਬਾਦੀ) ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ
ਲਈ 2008 ਵਿੱਚ 2 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਕੋਟਾ ਸੀ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਰਪੱਖ ਭਰਤੀ
ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨ ਕੇ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ
ਕੀਤੀ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੋਟਾ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ

ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਕੇਂਦਰ ਦਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਧੋਖਾ: ਸੰਧਵਾਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ
ਸਪੀਕਰ ਕੁਲਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਵਾਂ ਨੇ
ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਭਾਰਤ-ਅਮਰੀਕਾ
ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ
ਕਿਸਾਨਾਂ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਕਰਨ ਦਾ
ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਭਾਰਤ ਦੇ
ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ
ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ।
ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਸਿਰਫ ਸਾਡੇ
ਅੰਨਦਾਤਾ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਸਗੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗਾ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਸਖ਼ਤ
ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ

ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ
ਨੂੰ ਗੁੰਮਰਾਹ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ
ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ
ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਲਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ
ਹੈ।
ਸੰਧਵਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਹੀ
ਕੀਮਤਾਂ, ਸਬਸਿਡੀਆਂ, ਬੁਨਿਆਦੀ
ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਖਤਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ
ਵਰਗੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਘਰੇਲੂ ਹਮਾਇਤ
ਬਿਨਾਂ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਵਪਾਰ ਲਈ ਭਾਰਤੀ
ਬਜ਼ਾਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਇਹ ਕਦਮ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸਰਹੱਦੀ
ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ
ਹੈ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਇਕ
ਚੇਤਾਵਨੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ।

ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ 'ਚ ਭਰਤੀ...

(ਪਹਿਲੇ ਸਫ਼ੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)
ਦਿੱਤੀ। 1971 ਦੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਜੰਗ ਵਿਚ ਵੀ
ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ।
ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਨੇ
16 ਦਸੰਬਰ 1971 ਨੂੰ ਢਾਕਾ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ
ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਏ. ਕੇ. ਨਿਆਜ਼ੀ ਤੋਂ
93,000 ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਆਤਮ
ਸਮਰਪਣ ਕਰਵਾਇਆ ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਵਿਸ਼ਵ ਜੰਗ
ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਫੌਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਆਤਮ
ਸਮਰਪਣ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ
ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਬਣਿਆ। 2020 ਵਿਚ ਗਲਵਾਨ ਵੈਲੀ
ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਚੀਨ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਝੜਪਾਂ ਵਿਚ

ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਦੇ ਸਿਪਾਹੀ ਗੁਰਤੇਜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ
ਮੌਤ ਉਪਰੰਤ ਵੀਰ ਚੱਕਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ। ਗਲਵਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ
ਹਥਿਆਰ ਲੜਾਈ ਲੜੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਾਰੀ
ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲੜਾਈ ਵਿਚ
20 ਭਾਰਤੀ ਫੌਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਨ ਅਤੇ
ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆਈ 'ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਕਲੈਕਸ਼ਨ
ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੀਨ ਦੇ 38 ਤੋਂ 42 ਫੌਜੀ ਮਾਰੇ ਗਏ
ਸਨ। ਸਿੱਖ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ
ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸੱਕਟ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ
ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਸੱਕਟ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਫੌਜ ਵਿਚ
ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ
ਦਾ ਵੀ ਸੱਕਟ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ	ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ	ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ	ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ	ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ	ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ	ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ	ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ	ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ	ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ	ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ	ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ	ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੇਟ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਹਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ
ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ
ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ
ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ (ਰੈਪੀ ਹੀਰ)
ਆਗਿਆਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਠ
ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀਰ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਭਾਰਤ ਬੇਹੱਦ ਕਾਮਯਾਬ ਤੇ ਉੱਭਰਦਾ ਅਰਥਚਾਰਾ: ਗੁਟੇਰਸ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ: ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ ਐਂਟੋਨੀਓ ਗੁਟੇਰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਉੱਭਰਦਾ ਅਰਥਚਾਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾ-ਸਿਰਫ਼ ਆਲਮੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਹਿਮ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ। ਇਹ ਏਆਈ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਲਈ ਇਕਦਮ ਢੁਕਵਾਂ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗੁਟੇਰਸ ਨੇ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਸਿਆਣਪ (ਏਆਈ) ਦਾ ਲਾਹਾ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਕਸਤ ਮੁਲਕਾਂ ਜਾਂ ਦੋ ਮਹਾਂ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦਰਅਸਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਚੀਨ ਵੱਲ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਏਆਈ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਗਲੋਬਲ ਸਾਊਥ ਦੇ ਮੁਲਕ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ। ਇਹ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਆਲਮੀ ਦੱਖਣ' ਵਿਚ

ਨਵਲਨੀ ਸੰਬੰਧੀ ਯੂਰਪੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਕਿਉਂ: ਰੂਬੀਓ

ਬੁਡਾਪੈਸਟ: ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਕੋ ਰੂਬੀਓ ਨੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪੰਜ ਯੂਰਪੀ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੀ ਉਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਰੂਸ 'ਤੇ ਕ੍ਰੈਮਲਿਨ ਦੇ ਆਲੋਚਕ ਐਲੈਕਸੀ ਨਵਲਨੀ ਦੇ ਕਤਲ ਲਈ ਜ਼ਿੰਗੀਰੇ ਡੱਢੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਗੀਰੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਕੋਲ ਇਸ 'ਤੇ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵਜ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ ਏਆਈ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਲੋਕਾਂ, ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ਗੁਟੇਰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਏਆਈ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਇਕ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਉਪਕਰਨ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖਰ ਸੰਮੇਲਨ ਏਆਈ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੇ ਜੋਖਮਾਂ ਉੱਤੇ ਡੂੰਘੀ ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਗੁਟੇਰਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੇ ਯੂਰਪੀ ਸੰਘ ਵਿਚਾਲੇ ਹਾਲੀਆ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਚੰਗੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

ਟਰੰਪ ਦੌਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਜੋਕਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਅ: ਓਬਾਮਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਸਾਬਕਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਟਰੰਪ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਅਮਰੀਕੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਤਿੱਖਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਹਾਲੀਆ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਟਰੰਪ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰੀਕੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ 'ਜੋਕਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੋਅ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਵਾਈਟ ਹਾਊਸ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਬਿਆਨਬਾਜ਼ੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਮਰੀਕੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਇਨ ਟਾਇਲਰ ਕੋਹਨ ਦੇ 'ਨੋ ਲਾਈ' ਪੋਡਕਾਸਟ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਉਸ ਵਿਵਾਦਤ ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਥਮ ਔਰਤ ਮਿਸ਼ੇਲ ਓਬਾਮਾ ਨੂੰ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਟਰੰਪ ਵੱਲੋਂ ਮਾਫੀ ਨਾ ਮੰਗਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੀ ਗਲਤੀ ਦੱਸਣ 'ਤੇ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਮਰੀਕੀ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਰੇਸ਼ਾਨ

ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਓਬਾਮਾ ਨੇ 'ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ' 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸਰਕਸ ਵਾਂਗ ਦੱਸਿਆ। ਜਦੋਂ 'ਸੰਵਾਦ ਦੇ ਪੜਨ ਅਤੇ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਮੁਹਿੰਮਾਂ' ਦੌਰਾਨ ਮਾਰੇ ਗਏ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ "ਘਰੇਲੂ ਅੱਤਵਾਦੀ" ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਕੋਹਨ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮਸਲਿਆਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦੱਸਿਆ। ਓਬਾਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਸਿਰਫ

ਸਥਾਪਤ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਉਲਝਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡੋਮੋਕ੍ਰੇਟਸ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਰਿਪਬਲਿਕਨ ਵਰਗੀਆਂ 'ਸਾਡੇ ਤੇ ਨਸ਼ਟ ਕਰੋ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਾ ਅਪਣਾਉਣ।

ਰੂਸ ਤੋਂ ਤੇਲ ਖਰੀਦਣ ਬਾਰੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ: ਜੈਸ਼ੰਕਰ

ਊਰਜਾ ਸੰਬੰਧੀ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ 'ਚ ਰਣਨੀਤਕ ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਾਰੀ ਬਾਰੇ ਕੀਤੀ ਗੱਲ

ਮਿਊਨਿਖ: ਰੂਸ ਤੋਂ ਕੱਚੇ ਤੇਲ ਦੀ ਖਰੀਦ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤਮ ਫੈਸਲਾ ਕੌਮੀ ਹਿੱਤ ਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਸ ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਮਿਊਨਿਖ ਸਕਿਓਰਟੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ 'ਰਣਨੀਤਕ ਖ਼ੁਦਮੁਖ਼ਤਾਰੀ' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨਾਲ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਤੇ ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਫੈਸਲੇ ਉਪਲਬਧਤਾ ਲਾਗਤ ਤੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਧੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤ, ਰੂਸੀ ਤੇਲ ਖਰੀਦ ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਹਾਂ, ਦਿੱਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਆਨ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਆਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਰੂਸ ਦੇ ਉਰਜਾ ਖੇਤਰ 'ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਵੱਲੋਂ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਨੇ ਵਧੇਰੇ ਰੂਸੀ ਤੇਲ ਖਰੀਦ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਕੋ ਰੂਬੀਓ ਨੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਕੋਲੋਂ ਅਜਿਹੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ

ਕੀ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਹਿਤ ਭਾਰਤ, ਰੂਸ ਤੋਂ ਤੇਲ ਖਰੀਦਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ? ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੋਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਖੁਦ ਲਵਾਂਗਾ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਬਦਲ ਚੁਣ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਾ ਖਾਂਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਾਂ, ਇੰਝ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਰਜਾ ਨੀਤੀ

ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਅਹਿਮ ਮੀਟਿੰਗਾਂ

ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਮਿਊਨਿਖ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਸ ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਕਈ ਉੱਚ-ਪੱਧਰੀ ਦੁਵੱਲੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਆਲਮੀ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਮੇਲਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੋਲਫਗੈਂਗ ਇੰਸ਼ੀਗਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾਮੰਦ ਦੱਸਿਆ। ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਸੀਡੀਯੂ/ਸੀਐੱਸਯੂ ਆਗੂ ਜੋਮਸ ਸਪਾਨ ਨਾਲ ਭਾਰਤ-ਜਰਮਨੀ ਸਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਰੋਮਾਨੀਆ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਓਆਨਾ ਸਿਲਵੀਆ ਤੋਈਉ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਦੁਵੱਲੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜੈਸ਼ੰਕਰ ਨੇ ਜੀ7 ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਏਜੰਡੇ ਪ੍ਰਤੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਦੁਹਰਾਈ ਤੇ ਸਮੁੱਦਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬੰਦਰਗਾਹ ਸੁਰੱਖਿਆ ਤੇ ਆਲਮੀ ਸੰਚਾਰ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚਭਾਰਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਮੇਲਨ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ, ਜਾਪਾਨ ਤੇ ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ।

ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕੀਮਤਾਂ, ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਭੂ-ਸਿਆਸੀ ਜੋਖਮ ਇਹ ਤੈਅ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਭਾਰਤ ਰੂਸੀ ਤੇਲ ਖਰੀਦ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ।

ਅਮਰੀਕਾ ਰਿਆਇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੈ, ਰੂਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ: ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ

ਕੀਵ: ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੋਲੋਦੀਮੀਰ ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਯੂਕਰੇਨ ਤੋਂ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਯੂਕਰੇਨ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਫ਼ੀ ਰਿਆਇਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਜਨੇਵਾ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸਾਰਥਕ ਰਹੇਗੀ। ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ ਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਵਿਚ ਆਬੁਧਾਬੀ ਵਿਚ ਰੂਸ-ਯੂਕਰੇਨ ਵਿਚ ਹੋਈ ਦੋ ਪੜਾਆਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ

ਵਿਚ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ ਨੇ ਰੂਸ 'ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਯੂਕਰੇਨ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਖ਼ਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਵਾਧੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਪੁਤਿਨ ਨੂੰ ਜੰਗਬੰਦੀ ਦੀ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਤੇ ਟਰੰਪ ਨੂੰ ਇੰਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰੂਸ ਦੀ ਮੁੱਖ ਮੰਗ ਹੈ ਕਿ ਯੂਕਰੇਨ, ਡੋਨੇਸਕ ਦੇ ਪੂਰਬੀ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਬਕਾਇਆ 20 ਫ਼ੀਸਦ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਮਾਸਕੋ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਯੂਕਰੇਨ ਜ਼ਮੀਨ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੂਕਰੇਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗੱਲਬਾਤ ਸਲਾਹਕਾਰ ਰੁਸਤਮ ਉਮੇਰੋਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਹੀ ਬਦਲ ਹਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਯੂਕਰੇਨ ਮੌਜੂਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੇਖਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮੁਕਤ ਵਿੱਤੀ ਖੇਤਰ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਰੂਸ ਨੇ ਯੂਕਰੇਨ ਦੀ ਕਰੀਬ 20 ਫ਼ੀਸਦ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰੀਮੀਆ ਤੇ ਪੂਰਬੀ ਡੋਨਬਾਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਸਕੋ ਨੇ 2024 ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਰੀਬ 1.5 ਫ਼ੀਸਦ ਯੂਕਰੇਨੀ ਖੇਤਰ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜ਼ੇਲੈਂਸਕੀ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰੂਸ ਨੂੰ ਜੰਗਬੰਦੀ ਦਰਮਿਆਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਲਾਪਤਾ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਬਰਾਮਦ

ਨਿਊਯਾਰਕ: ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਪਤਾ ਭਾਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਾਕੇ ਤ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸੈਯਾ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਮੂਲ ਦੇ ਸਾਕੇ ਤ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਯੂਨੀਵਰਿਸਟੀ, ਬਰਕਲੇ 'ਚ ਕੈਮੀਕਲ ਤੇ ਬਾਇਓ ਓਰਗੈਨਿਕ ਓਲਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੇ ਪੋਸਟ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਨੌਂ ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਕੈਂਪਸ ਤੋਂ ਇਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਲੋਕ ਅੰਜਾਨ ਤੇ ਬਰਕਲੇ ਹਿਲਸ ਨੇ ਤੇ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਸਥਿਤ ਭਾਰਤੀ ਦੂਤ ਘਰ ਨੇ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਬਰਾਮਦ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਅੰਬੈਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਭਾਰਤ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਦਦ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਵੈਨੇਜ਼ੁਏਲਾ 'ਚ 17 ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀ ਰਿਹਾਅ

ਕਰਾਕਾਸ: ਵੈਨੇਜ਼ੁਏਲਾ ਵਿਚ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਦਲ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀ 'ਵੈਤੇ ਵੈਨੇਜ਼ੁਏਲਾ ਨੇ ਸ਼ਨੀਵਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 17 ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨ ਕਲਿਪਵੇ ਨੇ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਰਾਕਾਸ ਦੀ ਜੈਨਾ-7 ਜੇਲ੍ਹ ਤੋਂ 10 ਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਸੱਤ ਔਰਤ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ

ਅਧਿਕਾਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੌਜੂਦ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕੈਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਭੁੱਖ-ਹੜਤਾਲ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ 500 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੈਦੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਫ 17 ਨੂੰ ਹੀ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਲਿਪਵੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਵੈਨੇਜ਼ੁਏਲਾ ਦੀ ਕੌਮੀ ਅਸੰਬਲੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਜਾਰਜ ਰੋਡ੍ਰਿਗਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਅਦੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਵਿਧਾਇਕ ਵਿਰੁੱਧ ਖ਼ਬਰਾਂ ਫੈਲਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਪਰਚਾ ਦਰਜ

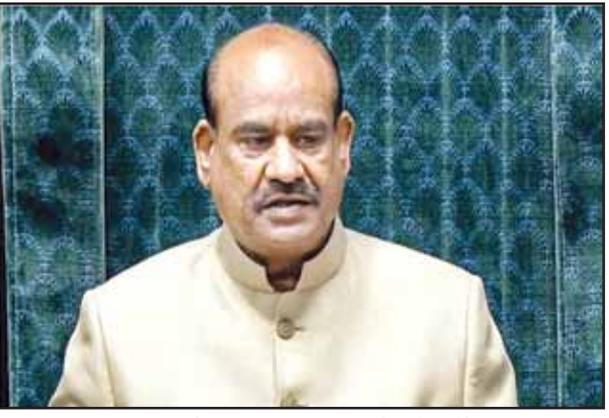
ਲੁਧਿਆਣਾ: ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਜਿੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ ਫ਼ੀਨਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਅਤੇ ਝੂਠੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਫੈਲਾਉਣ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਵੀਡੀਓ ਅਪਲੋਡ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬਾਣਾ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇੱਕ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਇਨਫਲੂਐਂਸਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਇਤਕਰਤਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕੁਮਾਰ ਵਾਸੀ ਹਰਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਗਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫੇਸਬੁੱਕ ਪੇਜ 'ਤੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਲਤ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਆਧਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਪੋਸਟਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਵਿਧਾਇਕ ਫ਼ੀਨਾ 'ਤੇ ਨਿਰਾਧਾਰ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਦਾ ਇੱਕ ਵੀਡੀਓ ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਅਪਲੋਡ ਕੀਤਾ। ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਜਾਂਚ

ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਰੀਬ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਜਿੰਦਰਪਾਲ ਕੌਰ ਫ਼ੀਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨਿੱਜੀ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ। ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਹ ਸੱਦਾ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁਹੰਮਦ ਯੂਨੁਸ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਲਖੀ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਯੂਨੁਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਸਹਿਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇ ਕੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੇ ਲੀਹੋਂ ਲੱਥ ਚੁੱਕੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗਾਂ-ਪੱਖੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ 'ਚ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਗਾਂ-ਪੱਖੀ ਮੌਕੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖ ਰਿਹੈ ਭਾਰਤ
ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹੁਣੇ ਹੋਈਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਬੀਐਨਪੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲਾਅ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਇਸ ਨੂੰ ਗਾਂ-ਪੱਖੀ ਮੌਕੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਪਾਰ, ਸੁਰੱਖਿਆ, ਜਲ-ਭਾਈਵਾਲੀ ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸਥਿਰਤਾ ਵਰਗੇ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਚੋਣ ਨਤੀਜੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬੀਐਨਪੀ ਦੇ ਕੁਝ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ੇਖ ਹਸੀਨਾ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕੀ ਰਵੱਈਆ ਅਪਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੈਅ ਕਰੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਾਰਿਕ ਰਹਿਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਇਹ ਗਾਰੰਟੀ ਵੀ ਚਾਹੇਗਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਬੀਐਨਪੀ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿੱਚ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਦਾ ਅੱਡਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਓਮ ਬਿਰਲਾ ਨੇ ਬੀਐਨਪੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਤਾਰਿਕ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਬਣਨ ਵਾਲੀ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕੀਤੀ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਮੁਤਾਬਕ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਦਾ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਭਾਰਤ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸਥਾਈ ਦੋਸਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਾਰਿਕ ਰਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜੋ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਗਾਂ-ਪੱਖੀ ਜੁੜਾਅ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ। ਮੋਦੀ ਨੇ ਜਿੱਤ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਦੁਵੱਲੇ ਸਬੰਧਾਂ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੁਹਰਾਈ।

ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੈਂਗ ਚਲਾ ਰਹੇ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾਕੁੰਨ ਜੰਗ ਛੇਤੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਗੈਂਗਸਟਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਗਈ ਜਾਇਦਾਦ ਵੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੰਟਰਪੋਲ ਜ਼ਰੀਏ ਅਜਿਹੇ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ 'ਸਿਲਵਰ ਨੋਟਿਸ' ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ-ਅੱਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਹੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਗੈਂਗਸਟਰ ਨਾ ਤਾਂ ਵਸੂਲੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਆਪਣੇ ਗੁਰਗਿਆ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਕਾਰਵਾਈ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸੀਬੀਆਈ ਨੂੰ ਨੋਟਲ ਏਜੰਸੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇੰਟਰਪੋਲ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਕੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਯੋਗ ਲਵੇਗੀ। ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ, ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ 61 ਅਜਿਹੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਗਰਮ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਫਿਰੋਂਤੀ, ਟਾਰਗੇਟ ਕਿਲਿੰਗ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਕ ਨੈੱਟਵਰਕ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 38 ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਵਾਲਗੀ (ਐਕਸਟਰੇਡਿਸ਼ਨ)

ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਮਦਦ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਹੈ। **ਕੀ ਹੈ ਸਿਲਵਰ ਨੋਟਿਸ?** ਸ਼ੁਰੂਆਤ: ਇੰਟਰਪੋਲ ਨੇ ਜਨਵਰੀ 2025 ਤੋਂ ਸਿਲਵਰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਅਸਰਦਾਰ ਹਥਿਆਰ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੋਟਿਸ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਨਿਗਰਾਨੀ ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਬੈਂਕ ਖਾਤੇ, ਲਗਜ਼ਰੀ ਵਾਹਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੱਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਭਾਵੇਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਪਹਿਲਾ ਨੋਟਿਸ ਇਟਲੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਫੀਆ ਸਰਗਨਾ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਤਹਿਤ 2025 ਦੇ ਅੱਧ ਤੱਕ 50 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਜਿਹੇ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ ਵੱਲੋਂ ਗਹਿਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ) ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ 'ਤੇ ਗਹਿਰੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਅਫ਼ਸੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸਭਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਬੁੱਟਰ, ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੁਸਾਂਝ, ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜ ਅਤੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸਕੱਤਰ ਦੀਪ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਥੋਂ ਜਾਰੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਬਿਆਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਘਾਟਾ ਹੈ। 20 ਅਪ੍ਰੈਲ 1940 ਨੂੰ ਦਸੂਹਾ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ) ਵਿਖੇ ਜਨਮੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਸਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਾਜਕ ਹਕੀਕਤਾਂ, ਆਮ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਦਰਦ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼

ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਮਾਰਖੋਰੇ (1984), ਬਲੋਰ (1986), ਯੁੱਧ-ਛਾਂ (1990), ਕਾਲੀ ਮਿੱਟੀ (1996), ਚੋਣਵੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ (1996), ਅੱਧੇ ਅਧੂਰੇ (2003), ਸਰਦੇ ਪੁੱਜਦੇ, ਗੜੀ ਬੁਖਸ਼ਾ ਸਿੰਘ (2010) ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ (2017) ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਰਾਸਤ ਹਨ। ਉਹ ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ) ਨਾਲ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਰਗਰਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੁੜੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮੇਤ ਕਈ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਭਾ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਘਾਲਣਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਮਿਤ ਭੋਗ 23 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਸਭਾ (ਰਜਿ) ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਨੇ ਵਿਛੋੜੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਨੂੰ ਸਰਧਾਂਜਲੀ ਅਰਪਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ

ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਝਟਕਾ; ਅਰਵਿੰਦ ਖੰਨਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ

ਸੰਗਰੂਰ: ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੁਬਾਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਰਵਿੰਦ ਖੰਨਾ ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਸਮੇਤ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਜਪਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਖੰਨਾ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਲਟ, ਤਿੰਨ ਕੌਂਸਲਰਾਂ ਤੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਅਰਵਿੰਦ ਖੰਨਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਖੰਨਾ ਦਾ 40 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ

ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਅਰਵਿੰਦ ਖੰਨਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ, ਪਰ ਇਹ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸੁਖਬੀਰ ਨੇ ਖੰਨਾ ਨੂੰ ਸੰਗਰੂਰ ਹਲਕੇ ਦਾ ਇੰਚਾਰਜ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਅਰਵਿੰਦ ਖੰਨਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਉਹ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਧਾਮ ਦੇ ਕਿਵਾੜ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਣਗੇ

ਰੁਦਰਪੁਰ: ਪੰਜਵੇਂ ਜੋਤਿਰਲਿੰਗ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਧਾਮ ਦੇ ਕਿਵਾੜ 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਬ੍ਰਿਸ਼ ਲਗਨ 'ਚ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਿਵਰਾਤੀ ਮੌਕੇ ਬਾਬਾ ਕੇਦਾਰ ਦੇ ਸ਼ੀਤਕਾਲੀ ਗੱਦੀ

ਸਥਾਨ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸਥਿਤ ਓਕਾਰੋਸ਼ਵਰ ਮੰਦਰ ਉਖੀਮਠ 'ਚ ਇਸ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਧਾਮ ਤੇ ਕਿਵਾੜ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 18 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਓਕਾਰੋਸ਼ਵਰ ਮੰਦਰ 'ਚ ਪੂਜਾ ਅਰਚਨਾ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਵੇਗੀ। 19 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਪੰਚਮੁਖੀ ਉਤਸਵ ਡੋਲੀ ਉਖੀਮਠ ਤੋਂ ਫਾਟਾ ਲਈ ਪੁਸ਼ਥਾਨ ਕਰੇਗੀ। 20 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਡੋਲੀ ਗੋਰੀਕੁੰਡ ਤੇ 21 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਕੇਦਾਰਨਾਥ ਧਾਮ ਪੁੱਜੇਗੀ। 22 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਨਾਲ ਧਾਮ ਦੇ ਕਿਵਾੜ ਖੋਲ੍ਹੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਯਮਨੋਤਰੀ ਤੇ ਗੰਗੋਤਰੀ ਧਾਮ ਦੇ ਕਿਵਾੜ 19 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹਣਗੇ, ਜਦਕਿ ਬਦਰੀਨਾਥ ਧਾਮ ਦੇ ਕਿਵਾੜ 23 ਅਪ੍ਰੈਲ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਾਣਗੇ।

ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਸੰਕੇਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਸੁਰ ਹੁਣ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਨਰਮ ਪੈਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। 2027 ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਆਪਣੇ ਦਮ 'ਤੇ ਲੜਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਵੀ ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜਪਾਲ ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਕਟਾਰੀਆ ਦੀ ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 'ਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸ਼ਵਨੀ ਸ਼ਰਮਾ ਡੇਰਾ ਬਿਆਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਲੋਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ।

ਹੁਣ ਅਸ਼ਵਨੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਝੌਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ 2027 ਦੀਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅੱਲਗ-ਅੱਲਗ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਮੁੜ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਹੋਵੇ। 2024 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ

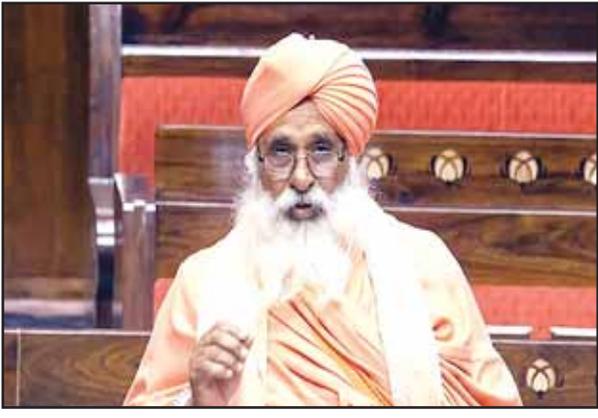
ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਗੱਲ ਚੱਲੀ ਸੀ ਪਰ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਸਕੀ।

ਇਸ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਦੋਵਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ। ਭਾਜਪਾ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟ ਫ਼ੀਸਦੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣਾ ਖਾਤਾ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕੀ, ਉੱਥੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੀ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸੀਟ 'ਤੇ ਸਿਮਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਬਾਰੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਵੀ ਦੋ ਮਤ ਸਨ।

ਕਾਂਗਰਸ ਛੱਡ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਗਏ ਆਗੂ ਮੁੜ ਗੱਠਜੋੜ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਜਦਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਮੌਕਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਸ਼ਵਨੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀ। ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ 2027 'ਚ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਦਾ ਗੱਠਜੋੜ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਭਾਜਪਾ 2027 ਤਾਂ ਕੀ, 2032 ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇ।

ਸੰਤ ਸੀਚੇਵਾਲ ਨੇ ਰਾਜ ਸਭਾ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਸੰਤ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ ਨੇ ਸੰਸਦ ਦੇ ਬਜਟ ਸੈਸ਼ਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਭਾਗ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਦੌਰਾਨ ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਫਸੇ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਗੰਭੀਰ ਮਸਲਾ ਉਠਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਦਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਵੱਲ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਧੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰੂਸ-ਯੂਕਰੇਨ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨਾਂ 'ਚ ਗ਼ਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਵੱਲ ਧੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਸੀਚੇਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯਾਤਰਾ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਗਿਰੋਹ ਗ਼ਰੀਬੀ, ਬੇਰੋਜ਼ਗ਼ਾਰੀ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਚੁੱਕਦੇ ਹੋਏ ਅਣਵਿਆਹੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉੱਚੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਅਤੇ ਘਰੇਲੂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਕੇ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਉਪਰੰਤ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਬੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਲਿਖੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮਿਆਂ 'ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰੀਰਕ

ਉਠਾਇਆ ਕਿ ਆ ਖ਼ਿਰ ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਦਾ ਇਹ ਘਿਨੌਣਾ ਧੰਦਾ ਕਦੇ ਰੁਕੇਗਾ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਸ ਦੀ ਫੌਜ 'ਚ ਫਸੇ ਭਾਰਤੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਚੁੱਕਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੁਲਾਈ 2025 ਤੱਕ 127 ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਜੰਗ 'ਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜੋ ਦਸੰਬਰ 2025 ਤੱਕ ਵੱਧ ਕੇ 202 ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ 26 ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਬਿਨਾਂ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਗ ਦੇ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਸੀਚੇਵਾਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਬਈ ਸਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ (ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ-ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਿਰੋਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਯਾਤਰਾ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਵੀ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਗੁਲਾਮੀ ਵਰਗੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਅਤੇ ਓਮਾਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਦੂਤਾਵਾਸ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ 135 ਭਾਰਤੀ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਵਾਪਸ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਇਸ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਸੀਚੇਵਾਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੰਬਈ ਸਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡਿਆਂ 'ਤੇ ਸਖ਼ਤ (ਜਾਂਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਮਨੁੱਖੀ ਤਸਕਰੀ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਬਦਲਵੇਂ ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ-ਲਗਾਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਗਿਰੋਹ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਯਾਤਰਾ ਏਜੰਟਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਹਲਵਾਰਾ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਵੱਲੋਂ ਰਨਵੇ ਕਲੀਅਰੈਂਸ

ਗੁਰੂਸਰ ਸੁਧਾਰ: ਭਾਰਤੀ ਹਵਾਈ ਸੈਨਾ ਵੱਲੋਂ ਹਲਵਾਰਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਨੂੰ

ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਇਕ ਟੀਮ ਨੇ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ

ਰਨਵੇ ਕਲੀਅਰੈਂਸ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਲਵਾਰਾ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਉਡਾਣ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਰਾਹ ਖੋਲ੍ਹੀ ਗਈ ਹੈ। ਏਅਰ

ਕੀਤੀ। ਟੀਮ ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਦਫ਼ਤਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੂਰੀ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਟੀਮ ਜਲਦ ਹੀ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਏਅਰਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਏਏਆਈ) ਵੱਲੋਂ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਨੂੰ ਦੋ ਸਲਾਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਘਰੇਲੂ ਉਡਾਣਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਚੱਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਪੜਾਅ 'ਚ ਦਿੱਲੀ ਅਤੇ ਹਲਵਾਰਾ ਵਿਚਕਾਰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਦੋ ਉਡਾਣਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਤਿਆਰੀਆਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹਨ। ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੰਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਜਲਦ ਹੀ ਉਡਾਣ ਸੰਚਾਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਉਡਾਣਾਂ ਸਬੰਧੀ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਡਾਣਾਂ ਲੁਆਣਾ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਲਈ ਵਧੀਆ ਕੁਨੈਕਟੀਵਿਟੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਪਾਰ, ਸੈਰ-ਸਪਾਟਾ ਅਤੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਮਿਲੇਗਾ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਉਡਾਣਾਂ ਮਾਰਚ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਵੱਲੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਏਅਰਕਰਾਫਟ ਵਿੱਚ ਆਬਾਦੀ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬੀਜੇਪੀ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ: ਚੀਮਾ

ਦਿੱਲੀ: ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਉੱਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਿਰਫ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਸੱਤਾ ਉੱਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਲਕਾ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦਰਜਨਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਅੰਦਰ ਸਿਵਰਾਤਰੀ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ ਮੌਕੇ ਗਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਉਣ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਵਿਧਾਇਕ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭਰਾਜ ਬਾਰੇ ਬੀਜੇਪੀ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਫਰ ਉੱਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਿਰੋਧੀ ਲੋਕ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਧਾਰ ਅਤੇ ਝੂਠ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਉਹ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਤੀਸਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਟੇਡੀਅਮ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨੌਜਵਾਨ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਖੇਡਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਮਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਖਾਲੀ ਹੋਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਸਗੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਅੰਦਰ ਗਰਾਂਟਾਂ ਦੇ ਗੱਢੇ ਦੇ ਕੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੀਹ 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ।

ਚੀਮਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਜੇਪੀ ਨੇ ਗੋਆ, ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਟੇਟਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਖਰੀਦਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿਪਾਹੀ

ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਦੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਬੀਜੇਪੀ ਦੇ ਵੱਸ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 10 ਲੱਖ ਦਾ ਬੀਮਾ ਕਾਰਡ ਵੀ

ਸਮਾਜ 'ਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ: ਗੜ੍ਹੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਅੱਜ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਦਰ ਉੱਪਰ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੇਅਰਮੈਨ ਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁਚਨਾ ਕੇਂਦਰ ਵਿਖੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐੱਸਡੀਐੱਮ ਲੋਪੇਕੇ ਖੁਸ਼ਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜ 'ਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵਿਤਕਰਾ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਉਹ ਸਮਾਜ 'ਚ ਹੋ ਰਹੇ ਇਸ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋਰ ਵੀ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸਾਲ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ 3750 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ

ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਤਕਰੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਰਾਜਨੀਤਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਸੋਚ 'ਚ ਹਾਲੇ ਵੀ ਜਾਤੀਵਾਦ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਜਾਤ ਅਧਾਰਤ ਗਲਤ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੜ੍ਹੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜਾਤਾਂ 'ਚ ਵੰਡਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੁੱਤ ਬਖ਼ਸ਼ਣ।

ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ 15 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਠੱਗੇ

ਬਟਾਲਾ: ਕੈਨੇਡਾ ਭੇਜਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ 15 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਠੱਗਣ ਦੇ ਕਬਿਤ ਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਬਾਣਾ ਸਿਟੀ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਧੋਖਾਧੜੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ

ਦਾ ਸਮਾਚਾਰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਐੱਸਆਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਦਰਖਾਸਤ ਵਿਚ ਦਰਖਾਸਤ ਕਰਤਾ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਸਵ. ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਮੁਹੱਲਾ ਸਿੰਘਲ ਬਟਾਲਾ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦਰਜ ਕਰਵਾਈ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗੁਰਕੀਰਤ

ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਕੈਨੇਡਾ ਸਟੱਡੀ ਵੀਜ਼ਾ 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸਹਿਜ ਪਵਾਰ ਵਾਸੀ ਬਟਾਲਾ ਅਤੇ ਮਲਕਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਗਾਦੜੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ 15 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਠੱਗੀ ਮਾਰੀ ਹੈ।

ਕੈਨੇਡਾ ਸਟੱਡੀ ਵੀਜ਼ਾ 'ਤੇ ਭੇਜਣ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ ਸਹਿਜ ਪਵਾਰ ਵਾਸੀ ਬਟਾਲਾ ਅਤੇ ਮਲਕਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਸੀ ਗਾਦੜੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ 15 ਲੱਖ 30 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਠੱਗੀ ਮਾਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ੀ ਅਫਸਰ ਐੱਸਆਈ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਕਤ ਦਰਖਾਸਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਡੀਐੱਸਪੀ ਸਿਟੀ ਬਟਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਐੱਸਐੱਸਪੀ ਬਟਾਲਾ ਦੇ ਹੁਕਮ 'ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਣਾ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 420, 120-ਬੀ. ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

21 ਫਰਵਰੀ, ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ

ਏ.ਆਈ. ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ

ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਦੁਨੀਆਂ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਅਗਲੇ ਦਸ-ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਿਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਦੌਰ 'ਚ ਕਮੀਆਂ ਵਰਗੇ ਪਹਿਲੂ ਨੇ ਵੀ ਸੰਭਾਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਤਾਣ-ਬਾਣਾ ਰਚਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਚਾਹੇ ਇਹ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀ ਕਮੀ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ, ਕਿਰਤ, ਪੂੰਜੀ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੀ। ਸਾਡੇ ਆਰਥਿਕ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਵੀ ਕਮੀਆਂ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਿਹਾ। ਮਸ਼ੀਨੀ ਹੁਨਰ ਭਾਵ ਏ.ਆਈ 'ਚ ਇਸ ਰਵਾਇਤੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਪਲਟਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੈ।

ਜੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਕਮੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸੀ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਦਹਾਕਾ ਬਹੁਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਸੰਤੁਲਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਤਕਨੀਕ ਜਿੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਪੱਛੜਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੀਤੀਗਤ ਤਰੀਕਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜੋ ਏ.ਆਈ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ 'ਚ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਣ।

ਰਵਾਇਤੀ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਚ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਚਾਰ ਮੁੱਖ ਕਾਰਕ-ਕਿਰਤ, ਪੂੰਜੀ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਤਕਨੀਕ ਮੰਨੇ ਗਏ ਹਨ। ਤਕਨੀਕ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਤਕਨੀਕ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮੰਗ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਅਸਹੂਲਤ ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਸੀ ਤਾਂ ਬਸ ਤਤਕਾਲੀ ਹੀ ਨਾ ਕਿ ਸਥਾਈ, ਪਰ ਏ.ਆਈ ਨਾਲ ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਪਲਟ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤਕਨੀਕ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਰਤ ਦਾ ਬਦਲ ਬਣਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਰੀਰਕ ਕਿਰਤ, ਬਲਕਿ ਬੌਧਿਕ, ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਕੰਮਕਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਏ.ਆਈ ਦਬਦਬਾ ਦਿਖਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਏ.ਆਈ ਦੇ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਤਾਂ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਤਰੱਕੀ ਦਾ ਰਾਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ। ਭਾਵ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਧੇਗੀ। ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਸਵਰੂਪ 'ਚ ਵੀ ਏ.ਆਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ 'ਚ ਵੱਖ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਮੂਨਾ ਇਕ ਵਾਰ ਆਕਾਰ ਲੈਣ 'ਤੇ ਇਹ ਸੀਮਾਂਤ ਲਾਗਤ ਨੂੰ ਸਿਫ਼ਰ ਤੱਕ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਏ.ਆਈ ਨੂੰ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਤੇਜ਼ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ 'ਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਆਸ ਵਧੀ ਹੈ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੇ ਕੰਮ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੰਗ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਨਸੰਖਿਆ ਲਾਭਅੰਸ਼ ਆਪਣੇ ਅਰਥ ਗੁਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਨ 'ਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਭੇਜੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਾਸ਼ਟਰ-ਸਮਾਜ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਮਾਣ ਤੇ ਰੱਜੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਵੀ ਏ.ਆਈ ਦੇ ਮੌਰਚੇ 'ਤੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਵੰਡ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਗਰ ਨੀਤੀਗਤ ਤਰੀਕਾ ਲੱਭਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਕਮੀ 'ਚ ਵਿਆਪਕ ਆਰਥਿਕ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏ.ਆਈ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਣ-ਸਮਝਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ 'ਤੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਮੰਡਰਾਉਣ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਦ ਮਸ਼ੀਨ ਹੀ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ 'ਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਣ ਲੱਗੇਗੀ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਚ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਝੁਕਾਅ ਘਟਣ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡੇਵਿਡ ਰੋਕਲਿਨ ਨੇ ਇਹ ਰੇਖਾਕਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਆਟੋ-ਪਾਇਲਟ ਮੋਡ 'ਤੇ ਵੱਧ ਨਿਰਭਰਤਾ ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਇਲਟਾਂ ਦੇ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਫੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨ ਇਨਸਾਨ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰੇ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਕਿਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਂਗ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਏ.ਆਈ ਕਾਰਨ ਫ਼ਰਜ਼ੀ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੱਕੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਹੁਣ ਵੀ ਸੰਕਟ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਜਾਲ ਬੁਣਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਭੁਲੇਖੇ 'ਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਏ.ਆਈ 'ਤੇ ਪਕੜ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਤਾਕਤਵਰ ਬਣਨ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਦਮ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਅਮੀਰਾਂ ਦਾ ਉਭਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭੂ-ਸਿਆਸੀ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਵੀ ਏ.ਆਈ 'ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਧਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨੀਕ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਪੱਛੜਦੇ ਜਾਣਗੇ। ਜੇਕਰ ਸਹੀ ਨੀਤੀਗਤ ਉਪਾਅ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਏ.ਆਈ ਤਕਨੀਕ ਬਹੁਤ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਵੀ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਏ.ਆਈ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਉਪਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਭਿਅਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਦੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਏ.ਆਈ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈਣ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮਰੱਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਏ.ਆਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨ 'ਚ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਅਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਹਰੀ-ਪੁਲਾੜ 'ਚ ਕੋਈ ਨਵਾਂ ਮੌਰਚਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ, ਗਹਿਰੇ ਸਮੁੰਦਰ ਜਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀਆਂ ਪੇਚੀਦਾ ਪਰਤਾਂ ਦੇ ਰਹੱਸਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਗ੍ਰਹਿ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਮੰਤਰ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਵੈਰੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਲਈ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ 'ਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਏ.ਆਈ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਪਰ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਦੇਖਭਾਲ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਫ਼ਰਜ਼ ਵਰਗੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏ.ਆਈ ਨਾਲ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਚਾਹੇ ਬਿਹਤਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਪਿਆਰ-ਦੁਲਾਰ ਤੇ ਦੇਖਭਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਏ.ਆਈ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਲਾਭ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਕ ਸਾਂਝਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਹੈ।

ਵਸੂਧੈਵ ਕੁਟੁੰਬਕਮ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹੋਂਦ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਆਪਣੀ ਸੰਭਿਅਤਾਗਤ ਗਹਿਰਾਈ ਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਰਾਹੀਂ ਨਵੇਂ ਸਾਸਕੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਏ.ਆਈ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ 'ਚ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ ਅਖਾੜਾ, ਦੰਗਲ ਜਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਵੱਡੇ ਹੰਗਾਮੇ ਹੋਏ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਪੱਖ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਦੰਗਲ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਓਮ ਬਿਰਲਾ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਪੰਨਵਾਦ ਮਤੇ ਉੱਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਹੰਗਾਮਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਅੱਠ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਸਪੀਕਰ ਬਿਰਲਾ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਪੰਨਵਾਦ ਕਰਦੇ ਮਤੇ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਸਦਨ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਮੂਨਾ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਲਾਰੀ
ਫੋਨ: 9815802070

ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ - ਅਮਰੀਕਾ ਵਪਾਰਕ ਵਾਂਝੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਮੱਲਿਕਾਰਜੁਨ ਖੜਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝੀ ਰਹੀ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਪੀਕਰ ਬਿਰਲਾ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸਦਨ ਵਿਚੋਂ ਗਾਇਬ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਠਹਿਰਾਅ ਰਹੇ ਹਨ, ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਦਨ ਵਿਚੋਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਖ਼ਤਰੇ ਕਰਕੇ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਸਗੋਂ ਡਰ ਕਰਕੇ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਰਾਜਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਤਾਂ ਨਹੀਂ?

ਅਮਰੀਕੀ ਯੋਨ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਅਪਰਾਧੀ ਜੈਫਰੀ ਐਪਸਟੀਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ 'ਚ ਕੇਂਦਰੀ ਪੈਟਰੋਲੀਅਮ ਮੰਤਰੀ ਹਰਦੀਪ ਪੁਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਵੱਡਾ ਹੰਗਾਮਾ ਅਤੇ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਗੀਤ 'ਵੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਦੇ ਛੇ ਬੰਦ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਆਦਰ ਲਈ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਕੁਝ ਸਕਿੰਟ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣ, ਉਸਦੇ ਬਾਅਦ ਰਾਸ਼ਟਰ ਗਾਣ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਰਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਸੰਬੰਧੀ ਸਦਨ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਬਹਿਸ ਛਿੜੀ। ਇੱਕ ਪੱਖ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਔਲਾਹ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਇੱਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਗੀਤ ਹੈ।

ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਸੰਸਦ 'ਚ ਬਜਟ ਉੱਤੇ ਬਹਿਸ ਦਰਕਾਰ ਸੀ। ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਮਹਿੰਗਾਈ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਬਣਾਉਣੀ ਬੁੱਧੀਮਤਾ (ਏ.ਆਈ.) ਕਾਰਨ ਆ ਰਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ, ਅਮਰੀਕਾ-ਭਾਰਤ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਰਚਾ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੀ। ਚਰਚਾ ਤਾਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਉੱਤੇ, ਮਨੀਪੁਰ ਦੇ ਬਲਾਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਕਾਰਨ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਰਚਾਵਾਂ ਲਈ ਸਦਨ ਦੇ ਮਾਣਯੋਗ ਮੈਂਬਰ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕੇ। ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਸਕੇ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਯੋਨ ਦੁਰਾਚਾਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ 8639 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਿਉਂ ਆ ਗਈਆਂ? ਕੀ ਕਾਰਨ ਹਨ ਇਸਦੇ? ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ 2024 ਵਿਚ ਹੀ 1170 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਿਉਂ ਦਰਜ ਹੋਈਆਂ? ਕਿਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ?

ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਦ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕੀ ਕਿ 28 ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਔਸਤ ਕਰਜ਼ਾ ਰਕਮ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ? ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੰਖਿਆ ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਤੀ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੂਬਿਆਂ ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੇਰਲ, ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ, ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ਾ

ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਔਸਤ ਕਰਜ਼ਾ 2,45,554 ਰੁਪਏ, ਕੇਰਲ ਵਿਚ 2,42,482 ਰੁਪਏ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 2,03,249 ਰੁਪਏ, ਜਦਕਿ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ 1,82,922 ਰੁਪਏ ਹੈ।

ਇਹ ਜਾਣਦਿਆਂ ਵੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੀ ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰ ਆਦਿ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨ ਭੰਡਾਰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹੇ। ਚਰਚਾ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਵੀ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਕਣਕ-ਚਾਵਲ ਦੀ ਸੀਮਿਤ ਫ਼ਸਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੇਤਾ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਰਸੀ-ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹੇ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਛਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਵਾਂਝੇ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਡਿਜ਼ੀਟਲ ਇੰਡੀਆ ਵੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਹਿਸ ਤਾਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਿਜੀਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਕੁਝ ਧੁੰਦਲਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲੁਟਾ ਰਹੀ ਹੈ? ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ, ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਕਿਉਂ ਫੜਾ ਰਹੀ ਹੈ?

ਕਿਉਂ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਕਿਉਂ ਦਬਾਅ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਟੈਰਿਫ਼ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ? ਅਮਰੀਕਾ 18 ਫ਼ੀਸਦੀ ਟੈਰਿਫ਼ ਲਏਗਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 0 ਫ਼ੀਸਦੀ ਟੈਰਿਫ਼ ਲਏਗਾ-ਸਮਾਨਤਾ ਕਿੱਥੇ ਹੈ?

ਅਮਰੀਕੀ ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ ਪਹੇਲੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ 500 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਕੀ ਖਰੀਦੇਗਾ? ਕੀ ਭਾਰਤ ਕੋਲ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗੇ ਜਹਾਜ਼, ਸੈਨਿਕ ਸਮਾਨ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਤੇਲ ਖਰੀਦਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਦਲ ਹੈ? ਅਮਰੀਕਾ ਕੋਲ ਇਹੋ-ਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਸਕਣ।

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਕਦੀ ਟਰਾਂਸਫ਼ਰ ਕਰਕੇ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਹਾਕਮ ਧਿਰਾਂ ਵੋਟਾਂ ਪੱਕੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮੱਧਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਾਡਲੀ ਬਹਿਨਾ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਲਾਡਲੀ ਬਹਿਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਲਕਸ਼ਮੀ, ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿਚ ਉਮਰਈ ਬੋਗਈ, ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਲਾਡ, ਓਡੀਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸੁਭੱਦਰਾ, ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਚ ਮਈਆ ਸਨਮਾਨ, ਛੱਤੀਸਗੜ ਵਿਚ ਮਹਤਾਰੀ ਬੰਦਨ, ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਲਕਸ਼ਮੀ ਭੰਡਾਰ, ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਵਿਚ ਮਹਾ ਲਕਸ਼ਮੀ, ਅਸਾਮ ਵਿਚ ਔਰਨੋਦੋਈ, ਹਿਮਾਚਲ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਸਨਮਾਨ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਚ 1500 ਤੋਂ 2500 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਰਕਮ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਦੇ ਕੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਉੱਤੇ ਗੰਭੀਰ ਬੋਝ ਕਿਉਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਕਿ 12 ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ 12.8 ਕਰੋੜ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਸਾਲ 1.9 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ? ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਲਾਲਚ ਦੇਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਕਿਉਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਹੈ?

ਮਸਲੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੋਰ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨੇਤਾ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੇ। ਵੋਟਾਂ ਖਰੀਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਗੂ ਕਾਨੂੰਨ-ਘੜਨੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਦਨਾਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹਨ। ਫਿਰ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਸ਼-ਹਿੱਤ, ਲੋਕ-ਹਿੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖਾਵੀਂ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀ।

ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਰਾਹੁਲ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਸੈਨਾ ਜਨਰਲ ਮਨੋਜ ਮੁਕੁੰਦ ਨਰਵਾਣੇ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਇੱਕ ਯੁੱਧ ਛਿੜ ਗਿਆ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਸੋਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਪੀਕਰ ਵਿਰੁੱਧ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ। ਹਾਏ-ਹਾਏ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲੱਗੇ।

ਪਰ ਸਦਨ ਦਾ ਇਹ ਸੈਸ਼ਨ ਸੁਸਤ ਬਜਟ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਵੈਸੇ ਇਸ ਸਦਨ ਵਿਚ ਬਹਿਸ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਵਿਰੋਧੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਰੌਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਵਾਜ਼ ਦਬਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਸਲੇ ਸਦਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਝੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ।

ਹਾਂ, ਇੱਕ ਕੰਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੁਗਿਣਤੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ-ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਇੱਕੋ ਝਟਕੇ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਗਨਰੇਗਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ਗਈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਸਦ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਘਰ ਹੈ। ਇਹ ਸਦਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ-ਬਣਨ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਸਿੱਧਾ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਦਨ ਵਿਚ ਲੋਕ-ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਮਸਲੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਗ਼ੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹਾਵੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਟੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਬਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਦਨਾਂ 'ਚ ਦੱਬੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਆਪਸੀ ਗੁੱਟਬਾਜ਼ੀ ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ-ਕੀ ਸਦਨ ਚਿੰਤਤ ਹੈ? ਦੇਸ਼ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ-ਕੀ ਸਦਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੈ? ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਸਾਨ-ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਿਰੋਧੀ-ਕੀ ਵਿਰੋਧੀ-ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ? ਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਿਰਕਪ੍ਰਸਤੀ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ? ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਦੀ ਨੀਤੀ ਭਾਰੂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਨੇਤਾ-ਸ਼ਾਸਕ ਆਪੋ ਜੱਜ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਸਦਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸੁਚੇਤ ਹਨ? ਕੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨ ਕਾਰਪੋਰੇਟਾਂ ਹੱਥ ਗਿਰਵੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ-ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਦੇ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਤੱਥ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਰੱਖੇ ਹਨ?

ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਭਾਰਤੀ ਸਦਨ ਰੂਪ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੈ, ਇਹ ਬੁਝਬੋਲੀ ਤੇ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਦੀ ਹੈ। 'ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ' ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇਤਾ ਇਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੈਨੂੰ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਡਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜਾ ਹਾਂ।' ਪਰ ਕੀ ਇਹ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਤਾਂ ਨਹੀਂ?

ਸੰਸਦ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਦਾ ਖਰਚ ਹੈ। ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਸਦਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਦਾ ਸਥਾਨ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਜਾਂ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਥਾਂ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਦੰਗਲ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਹਾਕਮ ਦਾ ਹਥਿਆਰ

ਰਲਿਆ 'ਖੋਟ' ਜਦ ਸੋਨੇ 'ਚੋਂ ਕੱਢਦਾ ਏ, 'ਸੇਕ ਅੱਗ' ਦਾ ਦੇਵੇ ਸੁਨਿਆਰ ਮੀਆਂ। ਕੱਢੇ 'ਚਿੱਬ' ਜਦ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਭਾਂਡਿਆਂ 'ਚੋਂ, ਠੋਲ੍ਹ ਮਾਰਦਾ 'ਠਾਹ' ਠਠਿਆਰ ਮੀਆਂ। 'ਵਿੰਗੀ' ਇੱਟ ਨੂੰ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਚਿਣਨ ਵੇਲੇ, 'ਤੇਸੀ' ਮਾਰਦਾ ਜਿਉਂ ਦਸਤਕਾਰ ਮੀਆਂ। ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਿਆਂ ਬਲੁਦ 'ਸਿਆੜ' ਭੰਨੇ, ਪੁੜੇ ਉੱਪਰ ਝੱਟ ਪੈਂਦੀ ਏ 'ਆਰ' ਮੀਆਂ। ਫੜ੍ਹਾਂ ਫੋਕੀਆਂ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਕਾਇਰ ਹਟਦੇ, ਸੁਣ ਕੇ 'ਸੂਰਮੇ' ਵਾਲੀ ਲਲਕਾਰ ਮੀਆਂ। ਵਿੰਗਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਿੱਧਾ 'ਕੋਈ' ਕਰਨ ਵੇਲੇ, ਹਾਕਮ ਵਰਤਦੇ ਈਡੀ ਹਥਿਆਰ ਮੀਆਂ!

‘ਨਵਾਂ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ’ ਦਾ ਜਨਮ

ਸੀ ਕਲਾਰਕ ਕਸਿੰਗਰ, 1960ਵਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਵਧੀਆ ਪ੍ਰਬੰਧਕ, ਕਾਰਕੁਨ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰੇ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਠਵਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ‘ਚ ਉਹ ‘ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ’ (SDS) ਦਾ ਕੌਮੀ ਸਕੱਤਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵੀਅਤਨਾਮ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਖ਼ਾਤਮੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ‘ਚ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾ ਮਾਰਚ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੀਡਰ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਵਿਕਸਤ ‘ਨਿਊ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ’ ਦਾ ਸਮਰਥਕ ਹੈ। ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੇ ਇੱਕ ਲੰਬਾ ਲੇਖ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਭਾਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਚੋਂ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੇ ‘ਨਿਊ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ’ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਭਾਗ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। -ਪਰਮਜੀਤ ਰੋਡੇ

**ਲੇਖਕ: ਸੀ ਕਲਾਰਕ ਕਸਿੰਗਰ
ਅਨੁਵਾਦਕ: ਪਰਮਜੀਤ ਰੋਡੇ
ਫੋਨ: 737 274 2370**

ਇਸਦੀ ਪਤਝਾਲ ‘ਤੇ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਲਾਏ ਕਿ ਅਸਲ ‘ਚ ਵਾਪਰਿਆ ਕੀ? ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਹ ਫਰੋਲਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਕੀ ਸੀ? ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਗਲਤੀਆਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਚੋਂ ਕੁਝ ਗੰਭੀਰ ਵੀ ਸਨ) ਕਿਉਂ ਹੋਈਆਂ? ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ‘ਚ ਲਿਆਂਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਮਾਜਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਕਿਹੜੇ ਢੰਗ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤੇ ਵੱਧਰਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਮੈਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਲੋਂ ਕੱਢੇ ਕੁਝ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਿੱਟਿਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਾਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਿਰੀਖਣ ਨੂੰ ‘ਅਧਿਕਾਰਤ’ ਹੋਣ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰੀਖਣ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਅਵੇਕੀਅਨ ਨੇ ਜੋ ਖਾਸ ਗੱਲ ਕਹੀ ਉਹ ਹੈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੋਣ ‘ਚ ਰਹੀ ਘਾਟ ਤੇ ਅਸਫਲਤਾ! ਵਿਗਿਆਨਕ ਤੋਂ ਭਾਵ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇੱਛਾਵਾਦੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਤੋਂ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ (ਪੁਰਾਣਾ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ) ਅਕਸਰ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪਹੁੰਚ ‘ਚ ਫਸਿਆ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਹੀ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਬਦਲ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਇਸਦੀ ਇੱਕ ਮਾਰੂ ਉਦਾਹਰਣ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਅੰਤਮ-ਉਦੇਸ਼ੀ ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਅਟੱਲ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਅਟੱਲ ਨਹੀਂ, ਸੰਭਵ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਪਦਾਰਥਕ ਅਧਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਅਟੱਲ ਨਹੀਂ।

ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ‘ਚ ਜੀਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਹੈ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਉਸਦਾ ਸੰਕਲਪ! ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਰਾਜ ਇਕ ਰਲੀ-ਮਿਲੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੀਹਦੇ ‘ਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੂੰ, ਨੁਮਾਇੰਦਾ-ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਤਾਕਤ ਰਾਹੀਂ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਹਦੇ ‘ਚ ਰਾਜ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਡਾਕਟਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਗੈਰਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਸੋਚ ਦੇ ਉਲਟ ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ‘ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਕਿ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੀਹਦੇ ‘ਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਜਮਾਤ ਦੀ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ-ਹੀਣ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦੀ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿਪ

‘ਚ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਵੇਕੀਅਨ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਚੇਤਨ-ਟੀਚਾ, ਆਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਵਸਤੂ-ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਲੋੜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਟੀਚਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚਿੱਤਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ: ਸਾਰੇ ਜਮਾਤੀ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੇ ਇਹ ਜਮਾਤੀ ਵਖਰੇਵੇਂ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬੀਕਰਨ ਕਰਨਾ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

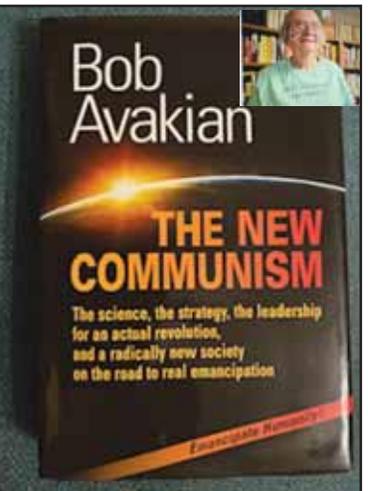
ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਮੁਤਾਬਕ ਲੋਕਾਈ ਲਈ ਇਸ ਸਮਝ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ‘ਚ ਵੱਡੀ ਰੁਕਾਵਟ, ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਵਲੋਂ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦਬਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ‘ਚ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜਤਾਉਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਿੰਸਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਰਾਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੇਂਦਰ ਵਾਲਾ ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਚਕੀਲੀ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲਾ ਨਵਾਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਰਾਜ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸੋਚ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸਹਿਮਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਸੋਚ ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਅਵੇਕੀਅਨ ਧਿਆਨ ‘ਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਟੇਟ ‘ਚ ਵਿਰੋਧਤਾਈਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਜਦੋਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸਟੇਟ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਅਤੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਸਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੱਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਉਸ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ‘ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ‘ਚ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਜੱਥੇਬੰਦ ਕੰਟਰੋਲ ਰਾਹੀਂ! ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਹਰ ਹਾਲ ‘ਚ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਸਟੇਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ‘ਤੇ, ਅਵੇਕੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਟੇਟ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ

ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜੋ ਉਸਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਤੇ ਸਟੇਟ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੀ

ਵੀ ਉਸ ਹੱਦ ਤਕ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਸਟੇਟ ਵਲੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਇਹ ਉਹ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਜੀਹਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਰਾਜ ਨੇ ਤਸਲੀਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਅਵੇਕੀਅਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੋਚ ਦਾ ਜਮਾਤੀ ਅਧਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਰਤੀ ਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕ ਸਚਾਈ ‘ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਾਲਕੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਲੁੱਟੇ-ਪੁੱਟੇ ਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਦੇ ‘ਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਨੁਕਸਦਾਰ ਵਿਚਾਰ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦੀ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਤੱਕ ਲੈ ਆਓ ਤਾਂ ਮਸਲੇ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਗੈਰਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ, ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੁਰਾਣੇ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੁਕਸਦਾਰ ਉਦਾਹਰਣ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦਾ ਅਧਾਰ ‘ਪਦਾਰਥਕ ਬਹੁਲਤਾ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ‘ਚੋਂ ਹੀ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਵਿਚਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਰਾਜ ਸਿਰਫ ‘ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਲਈ ਰਾਹ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।’ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਆਰਥਿਕਤਾ ਲਈ ਇਕ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਬਹੁਲਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਪਰ ਮੁੱਖ ਲੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ‘ਚ ਤਬਦੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਇਹ, ਕਿ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕਿੰਨੀ ਪਦਾਰਥਿਕ ਦੌਲਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਕੌਮਾਂਤਰੀਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਵੀ ਪੁਰਾਣਾ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਸਦਾ ਹੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿਰਫ ਸਬੰਧਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਧਾਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰਮਾਏ ਦੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਵਿਸ਼ਪਦਿਆਪੀ ਮੁਕਤੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਵੇਕੀਅਨ ਨੇ ਧਿਆਨ ‘ਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮਕਸਦ ਸੰਸਾਰ ਇਨਕਲਾਬ ਲਈ ਅਧਾਰ ਬਣਾਉਣ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਲੀਡਰ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਮੂਹਰੇ ਝੁਕ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ‘ਤੇ ਹੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰੀ ਰੱਖਿਆ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਪੈਂਡੇ ਦੌਰਾਨ ਲੋੜੀਂਦੀ ਨੈਤਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ‘ਚ ਵੀ ਅਸੀਂ ਅਸਫਲ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦਾ ਨਵਾਂ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਦੇਸ਼, ਇਹ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਓ। ਇਸ ਅਧਾਰ ‘ਤੇ ਜੁਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੇ ਨੇੜ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਸਗੋਂ, ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚੋਂ ਨਿਕਲਣੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ।

ਮਾਰਕਸ ਵਾਂਗ, ਅਵੇਕੀਅਨ ਵੀ ਤਾਜ਼ਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਚੋਟੀ ਦਾ ਟਿੱਪਣੀਕਾਰ ਅਤੇ ਅਨਮੋਲ ਰਾਹ ਦਰਸਾਵਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਦੇ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣ ਬਾਰੇ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖਦਾ ਤੇ ਚੌਕਸ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। (ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀਆਂ 1996 ਤੋਂ 2025 ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਫਾਸ਼ਿਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਲਿਖਤਾਂ Revcom.us ਤੋਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ) ਸੋ, ਫਾਸ਼ਿਜ਼ਮ ਬਾਰੇ ਜਰਮਨ ਦੇ ਲੋਕ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ‘ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ’ ਪਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ (ਅਮਰੀਕਾ) ਦੇ ਲੋਕ ਇਹ ਬਹਾਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੇ।

ਇਸੀ ਸਮੇਂ, ਅਵੇਕੀਅਨ ਨੇ ਵਿਕਸਤ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਡੂੰਘੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖਿਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ; ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਧੀਆ ਇਰਾਦੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਵਧਾ ਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਘਟਾ ਕੇ ਲਾਉਣ ਵੱਲ ਮਾਰੂ ਝੁਕਾਅ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੀ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣਨ ਤੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸਲ ‘ਚ ਲੋੜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਦਰਾਤਾਂ ਦਾ ਠੀਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਠੋਸ ਟੀਚੇ ਨੂੰ ਮਨ ‘ਚ ਵਸਾਉਂਦਿਆਂ— ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ‘ਤੇ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰੰਤਰ ਦਬਾਅ ਨੂੰ ਵੀ ਧਿਆਨ ‘ਚ

ਰੱਖਦਿਆਂ—ਇਨਕਲਾਬੀ ਹਾਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਰਚਨਾਵਾਂ; ਮਾਰਕਸਵਾਦ ‘ਚ ਸਿਰਫ ਵਾਧਾ, ਸੁਧਾਰ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ‘ਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜੇ ਇਸ ਦੀ ਮਾਰਕਸ ਵਲੋਂ ਮਾਰੀ ਉਚੀ ਛਾਲ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸਿਫਤੀ ਛਾਲ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ‘ਚ ਆਪਣੀ ਤਾਕਤ ਪੱਕੇ-ਪੈਰੀਂ ਕਰ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਟਾਸਟੈਟਿਕ ਕੈਂਸਰ ਵਾਂਗ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ‘ਚ ਫੈਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਕੋਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬੁਰਜੂਆ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ, ਸਿੰਡੀਕਲਿਜ਼ਮ, ਜਾਂ ਖਿਆਲੀ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਧਰਮਾਂ ‘ਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮਾਰਕਸ ਨੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਸਭ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨੂੰ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦਾ ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਗ੍ਰਹਿ (planet) ‘ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਖ਼ਤਰਾ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਸਮੇਂ, ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਉਦਾਰਵਾਦ, ਸੋਸ਼ਲ-ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਮਜ਼ਦੂਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੀਤੇ ਦੀ ਵਧੀਆ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਹਥਿਆਰ ਵੀ; ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਨੁਕਤੇ ‘ਤੇ ਆ ਕੇ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਮੂਹਰੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ! ਅਵੇਕੀਅਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਵੱਡੀ ਛਲਾਂਗ ਮਾਰਨ ਲਈ, ਸਬੂਤਾਂ ‘ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਅਤੇ ਸਿਫਤੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਵੱਧ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਹੁਨਰ ਦੱਸੇ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਸਮਿਆਂ ‘ਚ ਮਾਰਕਸ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨਪੂਰਨ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਸੀ, ਅੱਜ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਵੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰਵਾਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਉਸਨੂੰ ਕੱਟਤਪੰਥੀ ਅਤੇ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ‘ਚਾਲਿਸ ਪੈਕ’ ਦੀ ਫਿਲਮ ‘ਯੰਗ ਕਾਰਲ ਮਾਰਕਸ’ (The Young Karl Marx) ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ‘ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਮਾਰਕਸ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਬੁਨਿਆਦੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਸੋਚ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਦੁਨੀਆ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਸਮਝ ਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦੇ ਦਿੱਤਾ!

ਪਿਛਲੇ ਕਾਫ਼ੀ ਸਾਲਾਂ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਨਿਜਾਤ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਹੋ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਾਬ ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਵੇਕੀਅਨ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ‘ਚ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਲਾਸ ‘ਚ ਅਕਸਰ ਹੀ ਲੇਟ ਪਹੁੰਚਦਾ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਧੀਆ ਨੰਬਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੈਂਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਕੂਲ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਬਹੁਤ ਉੱਤਮ ਤੇ ਵਿਕਸਤ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਉਮਰ 85 ਸਾਲ ਹੈ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ 15 ਸਾਲ ਹੋਰ ਹਨ! ਆਓ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧੀਏ!

ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ‘ਚ ਰੜਕੇਗਾ ਟੰਬਲਰ ਰਿਜ਼ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਦਾ ‘ਖੂਨੀ ਦੁਖਾਂਤ’ !

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਟੰਬਲਰ ਰਿਜ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਇਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਾਪਰੀ ਭਿਆਨਕ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ

ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ‘ਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੋਗ ਦਾ ਮਾਹੌਲ

ਬਾਅਦ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੋਗ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਦਨਾਕ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ 6 ਮਾਸੂਮ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ 2 ਹੋਰਨਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ

ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕੈਨੇਡਾ ਹਿਲ ਗਿਆ ਸੀ।

ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਾਰਕ ਕਾਰਨੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਕੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਫੁੱਲ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਅਤੇ ਖਿਡੌਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਦਾ

ਸਿਲਸਿਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਵੈਸਟ ਮੋਂਬਰਲੀ ਫਸਟ ਨੇਸ਼ਨ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਜਾਰਜ ਡੈਸਜ਼ਾਰਲੇ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੁਆ ਕਰਵਾਈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ।

ਸਥਾਨਕ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਮੁੱਚੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਲੋਕ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਕੇ ਹੌਂਸਲੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਯਤਨਸੀਲ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲਿੰਗ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵੀ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ, ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁੱਖਦਾਈ ਘਟਨਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਟੰਬਲਰ ਰਿਜ਼ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਇਕਜੁਟਤਾ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਮਿਸਾਲ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ।

-ਰਿਪੋਰਟ: ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ

‘ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ’ ਪਾਂਧੀ

ਜਦੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਘਰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਦਰਵੇਸ਼ੀ ਰੂਹ ਦਾ ਝਲਕਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਸਫ਼ੈਦ ਸਵਾਰਿਆ ਦਾੜ੍ਹਾ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਫ਼ਰੋਮ ਵਾਲੀਆਂ ਐਨਕਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਝਾਕਦੀਆਂ ਬਰੀਕ ਤੇ ਤਿੱਖੀ ਨਜ਼ਰ ਵਾਲੀਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਅੱਖਾਂ। ਮਧੁਰ ਮੁਸਕਾਣੀ ਤੇ ਠਰ੍ਹਮੇ ਵਾਲੇ ਬੋਲ। ਸਹਿਜ-ਸਿਆਣਪੀ ਦਿੱਖ ਵਾਲਾ ‘ਬਾਬਾਈ’ ਚਿਹਰਾ। ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਸੁਖਾਵਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਜਿਵੇਂ ਸੁਰ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਸਾਜ਼ ਹੋਵੇ; ਨਿੰਦਰਾਈ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਆਸੀਣ ਮਧੁਰ ਰਾਗ-ਰਾਗਣੀਆਂ ਸੁਤ-ਅਨੀਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਨਰਗਸੀ ਨੈਣ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਕਲਵਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਅਜਿਹੇ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ-ਦਿੱਖ ਬੰਦੇ ਕਈ ਵਾਰ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਉਚੇਰੇ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵਾਸੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਅਸਲੋਂ ਅਪਹੁੰਚ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸੰਪੂ
 ਫੋਨ: 647-535-1539
 ਵਟਸਐਪ-98726-02296

ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਪਣੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਣਾ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਅਪਣੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਆਪਣਿਆਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਵਰਗਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਨਾਲ ਹੀ। ਅਸਮਾਨੀ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਸਕਣਾ ਸਹਿਲ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ, ‘ਚੱਲੇ ਫਿਰ ਛਕੋ ਭੋਜਨ!’ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਪਏ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਲੱਗਾ, ਉਹ ਅਸਮਾਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਆਣ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਬਣ ਕੇ। ਏਸੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਰੰਗ-ਰਤਨਾ ਜੀਵ। ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਾਂਧੀ ਦਾ ਹੱਥ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਫੜਨ ਲਈ। ਘੁੱਟਣ ਲਈ।

ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਗਾਤਮਕ ਗੋਲਾਈ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਹਰ ਸੋਧੀ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਵਸਤੂ ਜਿਵੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਗਹਿਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਦੀ ਤੇ ਖਿੱਚਾਂ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ’, ਕੁਝ ਇੰਜ ਹੀ ਹੈ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਆਕਰਸ਼ਣ। ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ‘ਸੁਰੀਲੀ ਰੂਹ’ ਹੈ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ-ਲੜੀ ਦੀ ਸੁਖਾਵੀਂ-ਸੁਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰੂਪ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ।

ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਝਰੋਖਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ‘ਜਾਣਿਆਂ’ ਵੀ ਉਹ ਓਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਬੋਲ-ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸੁਹਜ, ਸੰਜਮ ਤੇ ਸਲੀਕਾ। ਸਮੂਲਚੀ ਹਸਤੀ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਰੀ ਵਾਂਗ ਘੁਲੀ ਹੋਈ ਨਿਮਰਤਾ। ਸਵੈ-ਮੋਹ ਤੇ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲਾਲਸਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨ ਦਾ ਵਡੱਪਣੀ ਮੌਕਾ ਕਦੀ ਹੱਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਫਿਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਦਿੱਖ ਦੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੱਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁਖਾਵੀਂ-ਸੁਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੀ। ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਂ ‘ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ’ ਬਾਰੇ ਪਰਚਾ ਲਿਖਿਆ ਤਾਂ ਨਿਮਨ-ਲਿਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਵਿਵੇਕ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਸੀ:

‘ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਦੀ ਵਾਜਬੀਅਤ ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵਾਂਗ ਨਿਰੋਲ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਹੈ। ਖੋਜੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ। ਕਨੇਡਾ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਇਧਰਲੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਕਈ ਗੁਣਾਂ ਵੱਧ ਦਿੱਖ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂਘਰਾਂ

ਵਿਚ ਦਰਜਨਾਂ ਮਾਸੂਮਾਂ ਤੇ ਬੇਕਸੂਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨਾਇਕਾਂ ਵਾਂਗ ਲਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਓਥੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਤੱਤ ਨੂੰ, ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਹੀ, ਵਿਗਿਆਨਕ ਚੇਤਨਾ ਤੇ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਪੁੱਠ ਦੇ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੇ ਭੇਖ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦਿਆਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਖੋਜੀਆਂ, ਰਾਗੀਆਂ, ਢਾਡੀਆਂ, ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਲਈ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਹੀਲਾ ਕਰਨਾ ਜਿਹਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਨਿਭਾਉਣ ਦਾ ਮਿਸਾਲੀ ਨਮੂਨਾ ਵੀ। ਸੰਜਮਤਾ, ਸੰਖੇਪਤਾ, ਸਹਿਜਤਾ ਤੇ ਸੰਗੀਤਾਤਮਕਤਾ ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਹਨ।’

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਬਹੁਰੰਗੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੇ ਕਈ ਝਲਕਾਰੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਹਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਉਹਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ, ਉਹਦਾ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਦਾ ਹੁਨਰ ਤੇ ਹੁਸਨ, ਉਹਦਾ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਤੇ ਬਹੁ-ਪਸਾਰੀ ਗਿਆਨ, ਉਹਦਾ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਿਵੇਕ ਅਤੇ ਕਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਅਨੋਖੀ ਤੇ ਇਕੱਲੀ ਪਛਾਣ। ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਇਕ ਰੰਗ ‘ਸੰਗੀਤ ਗਿਆਤਾ’ ਹੋਣ ਵੱਲ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਏਥੇ ਅਸੀਂ ਏਸੇ ਰੰਗ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਉਤਰਨਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਚਲਾਵਾਂ ਜਿਹਾ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜਾਣਕਾਰ ਹੈ। ਫਿਰ ਕਦੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਸੰਗੀਤਕ ਮਹਿਫ਼ਲ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਡੁੱਲ ਡੁੱਲ ਪੈਂਦੀ ਉਤੇਜਨਾ, ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਮਾਹ ਦੀ ਦਰਿਆਫ਼ਤ ਕਰਨ ‘ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ-ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਤੈਰਾਕ ਹੈ। ਕਲਾਸੀਕਲ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਡਿਪਲੋਮਾ ਹੋਲਡਰ, ਵਾਇਲਨ, ਦਿਲਰਬਾ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਉਸਤਾਦ। ਉਮਰ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਛੱਤੀ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਧਿਆਪਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਾਣ ਕੇ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਗ ਤਾਂ ਉਹਦੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਗਦਾ ਪਿਆ ਸਗੋਂ, ਬਾਕੋਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਸ਼ਾਹ ਉਹਦੀਆਂ ‘ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਟਪਕਦਾ’ ਪਿਆ ਹੈ। ‘ਰਾਝਾ ਰਾਝਾ ਕਰਦੀ ਨੀ ਮੈਂ ਆਪੇ ਰਾਝਾ ਹੋਈ’ ਵਾਂਗ ਉਹ ‘ਰਾਗ! ਰਾਗ!’ ਅਲਾਪਦਾ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਹੀ ‘ਰਾਗ’ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਰਾਗ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਉਹਦੀ ਰੂਹ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਜਿਸਮ ਵੀ। ਉਹਦਾ ਚੇਤਨ ਵੀ ਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵੀ। ਉਹਦਾ ਓਢਣਾ ਤੇ ਵਿਛਾਉਣਾ ਵੀ। ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਇਆ ਰੰਗ-ਰੱਤਾ ਆਸ਼ਕ ਹੈ।

ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਬੜੀ ਵਾਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਜੰਮੇ-ਜਾਏ ਹਾਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਸੂਫ਼ੀ ਕਲਾਮ ਸਾਡੀ ਕਾਵਿਕ ਵਿਰਾਸਤ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਬੁਲੰਦ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹਨ। ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਪਿਛਾਏ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਓਥੇ ਉਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੰਵਾਦੀ ਹਥਿਆਰ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਬੋਛਾੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸਦੀ ਢਾਲ-ਤਲਵਾਰ ਸ਼ਾਇਰੀ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਤਣਾਓ ਨਾਲ ਤਣੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਆਖਦਾ, ‘ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਰਬਾਬ ਵਜਾਇਓ!’

ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਮਤਕਾਰੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਲਾ ਦਿੰਦਾ। ਮਨਾਂ ਤੇ ਮਾਹੌਲ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਇਲਾਹੀ ਵੱਜਦ ਤਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਘਾਹ-ਫੂਸ ਤੇ ਨਦੀਨ ਨਾਲ ਭਰੀ ਅੱਪੜ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਹਲ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਛੇਤੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਮਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਵੱਤਰ ਹੋ ਕੇ ਵਾਹੀ ਤੇ ਸੁਹਾਗੀ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਰਾਗ ਤੇ ਰਬਾਬ ਨਾਲ ਵਾਹੇ ਸਿਆੜਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬੀਜ ਬੀਜਦਾ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਲੱਗਾ; ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਹੈ।

‘ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਹੀ ਧਰਮ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ, ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਉਚੀ ਬਾਹ ਕਰ ਕੇ ਆਖ ਸਕਦੀ ਹੈ, ‘ਠਹਿਰੋ! ਕਿਉਂ ਏਨਾ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ ਹੈ?’ ਅੱਗੋਂ ਖ਼ਲਕਤ ਆਖਦੀ ਹੈ, ‘ਸ਼ੋਰ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਦੇ ਪਏ ਹਾਂ।’ ਤੇ

ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੁਹਣੀ ਆਤਮਾ ਆਪਣੇ ਸੁਰੀਲੇ ਕੰਠ ਵਿਚੋਂ ਆਰਤੀ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੁੰਨ ਹੋਈ ਖ਼ਲਕਤ ਦੇਖਦੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।’

ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਤੇ ਇੱਕੋ ‘ਗੜ੍ਹ’ ਹੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਫੜਹਿ ਕੀਤਾ। ਨਾਨਕ ਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਸੰਗਮ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ

ਅਲੌਕਿਕ ਚਮਤਕਾਰ ਸੀ। ਕਿੰਨੇ ਸੱਜਣ, ਕੌਡੇ, ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ, ਮੁੱਲਾ-ਕਾਜ਼ੀ, ਸਿੱਧ, ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਜੋਗੀ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਕੀਲ ਕੇ ਕਾਗੋਂ ਹੰਸ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ।

ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਪਾਂਧੀ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੋਚਣ, ਬੋਲਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਹੈ! ਨਹੀਂ ਸੱਚ; ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਮੈਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹਾਂ। ਅਜਿਹੇ ‘ਆਪਣੇ ਕਰੂਰੇ’ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਕਿਤੇ ਸੌਖਿਆਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਹਮਾਕਤ ਨਾ ਸਮਝ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਆਖਣ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ‘ਤੇ ‘ਦੇ ‘ਸਿਆਣੇ’ ਇੱਕ ਮੱਤ’ ਹੋ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਨੇ!! ਉੱਜ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾਂ ਕਿ ਅਸਲੀ ਸਿਆਣਾ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੌਕਾ ਬਣਦਾ ਵੇਖ ‘ਘਰ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ’ ਹੋਣ ਦੀ ਮੱਲ ਮਾਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗੱਲ ਕਿਤੇ ‘ਮੈਂ ਤੇ ਬੇਬੇ ਇੱਕੀ ਵਾਲੀ’ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਈ!

ਪਾਂਧੀ ਲਈ ਸੰਗੀਤ ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਸਾਜ਼ ਦੇ ਵੱਜਣ ਤੇ ਉਹਦੀ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗਾਇਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਸੁਜੋਤ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਵਿਆਪਕ ਅਰਥਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾਵੇਦਿਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਾਲਤਰ ਕਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਤਾਂ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰ-ਆਕਾਰ ਮਹਾਂ-ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਨਾਦ ਹੈ। ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਦੀ ਧੁਨੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇ ਲੋਹੜੇ ਦੇ ਹੁਸਨ ਵਿਚ, ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਅਦਭੁਤ ਪਸਾਰੇ ਤੇ ਨੇਮ-ਵਿਧਾਨ ਵਿਚ, ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ, ਨਾਦ, ਸੁਰ, ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਮੂਲ ਗੁੰਜਾਂ ਵਿਚਮਾਨ ਹਨ। ਖੁਸ਼ਕ ਜਾਪਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਜਦੋਂ ਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਜਾਗਦਾ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੁੱਧ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਅਸ਼ੋਕ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਾਅ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਿੱਤ ਵੀ ਹਾਰ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ ਹੋਈਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦਾ ਕੌਤਕ ਹੀ ਮੀਰਾ ਤੇ ਰਾਬਿਆ ਜਿਹੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਸਤਾਖਰ ਬਣਾ ਧਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਰ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਖੁਦਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਮਨਸੂਰ ਲਈ ਸੁਲੀ ਵੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਬਰਾਹੀਮ ਵਰਗਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਹੇਠਾਂ ਵਿਛਾਏ ਅੰਗਿਆਰ ਵੀ ਫੁੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਰ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਜਦੋਂ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਮਰ ਵਰਗੇ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਠੀ ਤਲਵਾਰ ਜ਼ਮੀਨ ‘ਤੇ ਢਹਿ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਰ ਹੋਈ ਆਤਮਾ ਦੀ ਕਰਮਾਤ ਦਾ ਸਦਕਾ ਭਾਈ ਘਨਈਏ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨੂਰ ਡਲਕੂਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤਕ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸੰਗੀਤਕ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਖਣਕ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਚੰਦਨ ਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਵਾਸ ਆਉਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ, ਪਰਤਾਂ ਅਤੇ ਪਸਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਤੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ

ਜਾਂਦਿਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਰ-ਬੱਧ ਹੋਇਆ ਲੋੜਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ-ਲੜੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰੀਚਤ ਕੀਤੀ ‘ਸੁਖਾਵੀਂ ਸੁਧਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ’ ਨੂੰ ਉਹ ‘ਸੰਗੀਤਕ ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ’ ਦਾ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਤੇ ਨਵਾਂ ਨਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਿਆਈ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਭਾਗ ਸੰਕੇਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਰਾਗ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਜਿਹੇ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਅਤੇ ਰਾਗ ਜਾਂ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਮੂਲੋਂ ਹੀ ਕੋਰੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸੁਰਾਂ ਕਿਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ! ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅਧਿਅਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਵੱਸ ਆਖਦਾ ਤਾਂ ‘ਪਾਂਧੀ’ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ‘ਪਹੁੰਚਿਆ’ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ! ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ‘ਪੂਰਨ’ ਦੀ ਰੱਖ ਵਿਖਾਈ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਗੁਹਜ ਵਿਚ ਉਤਰਨ ਤੇ ਸੁਹਜ ਨੂੰ ਮਾਨਣ ਲਈ ਰਚਨਾ-ਵਸਤੂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਤੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨ ਤੇ ਤਰੱਗਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸਤ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸੁਜੋਤ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਭਲੀ-ਭਾਂਤ ਹੈ ਪਰ ਜਿਸ ਸਿੱਦਤ ਨਾਲ ਰਾਗ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਵਿਚ ਉੱਤਰ ਕੇ ਇਸਦਾ ਤੀਬਰ ਅਹਿਸਾਸ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਨੇ ਕਰਾਇਆ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਚਮਤਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਰਾਗ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਬਰੀਕੀਆਂ ਤੇ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਦੇ ਅਨੋਕੇ ਝਰੋਖੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਇਕ-ਦਮ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲਿਸ਼ ਲਿਸ਼ ਲਿਸ਼ਕਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਰਾਗ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਗਾਂ ਲਈ, ਹੋ ਸਕਦੇ, ਇਹ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਰੂਪ, ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਰੁਝਾਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਮੁਢਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲਈ, ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਦੀ ਦਾਖ਼ਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਇਹ ਵਡੇਰੇ ਮਹੱਤਵ ਵਾਲੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵਸਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਅਤੇ ਸਮਝ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਪਾਂਧੀ ਕੋਲ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਇਤਿਹਾਸ-ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਅਖੁੱਟ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਹੈ; ਇਸ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਸੁਹੱਤਵੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਲਿਸ਼ਕਾਉਣ-ਚਮਕਾਉਣ ਅਤੇ ਵਰਤਣ-ਖੁਰਚਣ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਲੀਕਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਉਹਦੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਕਲਾਵਾ ਡਾਢਾ ਮੋਕਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸੰਗੀਤ-ਸਿਆਣੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਇਸਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਪਰੇ ਸੋ ਪਰੇ! ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਪੁਸਤਕ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ, ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਸੰਗਠਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਅਤੇ ਬਰੀਕੀ ਵਿਚ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕ ਪ੍ਰੀਚਤ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ।

ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਪਾਂਧੀ ਕੋਲ ‘ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹੀ’ ਗਿਆਨ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਰਾਗ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਵੰਨਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਉਹਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵਿਚ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਰਿਗ ਵੇਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੂਜੇ ਵੇਦਾਂ, ਉਪਨਿਸ਼ਦਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਧਾਰਮਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਓਤ-ਪੋਤ ਗਿਆਨ ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਸੋਭਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮਿਥਿਕ ਹਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ, ਪਾਰਵਤੀ, ਨਾਰਦ, ਅਪਸਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਸਵਰਗ ਤੋਂ ਮਾਤਲੋਕ ਤੱਕ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਸਫ਼ਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਗੋਚਰੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਤਿ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੌਰ ਤੱਕ ਦੇ ਗਾਇਕਾਂ, ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ, ਗਾਇਨ-ਸ਼ੈਲੀਆਂ, ਗਾਇਕ ਘਰਾਣਿਆਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ, ਭਗਤਾਂ-ਸੰਤਾਂ, ਸੂਫ਼ੀਆਂ, ਗੁਰੂਆਂ ਬਾਰੇ ਉਹਦਾ ਗਿਆਨ ਉਹਦੀ ਡੂੰਘੀ ਖੋਜੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਬੂਤ ਹੈ। ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ/ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚੋਂ ਡੂੰਘੀ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲੱਭੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੀਮਤੀ

ਹੀਰੇ-ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਤੇ ਸੁਹਜੀਲੇ ਹਵਾਲੇ ਉਹਦੇ ਕਥਨ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਤੇ ਸਦਾਕਤ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਵੀ ਭਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪਠਨ-ਆਨੰਦ ਦੀ ਆਭਾ ਨਾਲ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ-ਮਸਤਕ ਨੂੰ ਨੂਚੇ-ਨੂਚ ਵੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਗੀਤ ਜਿਹੀ ਸੂਖਮ ਕਲਾ ਦੀ ਗੱਲ ਖੂਬਦਰੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਸੋਭਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਸੁਰੀਲਾ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਅੰਦਾਜ਼-ਏ-ਬਿਆਂ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਨੇ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼-ਏ-ਬਿਆਂ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ‘ਹਰ ਅਵਾਜ਼ ਗਾਇਕੀ ਦੇ ਸੰਚੇ ਦੇ ਫਿੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਰਤਾਉਣ, ਬਰਤਾਉਣ, ਹੋਕਰੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਅਤੇ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਕੁਹਾੜੇ ਨਾਲ ਤੱਛਣ ਤੇ ਰੰਦੇ ਨਾਲ ਰੰਦਣ ਤੇ ਖਰਾਦਣ ਵਿਚ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ।’ ਇੰਜ ਹੀ ਬੜਾ ਫਰਕ ਹੈ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਤੇ ਖੂਬਦਰੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ। ਹੁਨਰ ਤੇ ਸੁਹਜ ਦੇ ਰੰਦੇ ਨਾਲ ਰੰਦੀ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ‘ਸੁਰੀਲੀ ਵਾਰਤਕ’ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਤੇ ਧੁਨੀ ਅਗਲੇ ਵਰਕਿਆਂ ‘ਤੇ ਸੁਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ-ਯੋਗਤਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਪਹਿਲਾ ਫ਼ਿਕਰਾ ਜਾਂ ਪਹਿਲਾ ਪੈਰੂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਅਗਲਾ ਫ਼ਿਕਰਾ ਜਾਂ ਅਗਲਾ ਪੈਰੂ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਉਤੇਜਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲਿਖਤ ਆਪਣੇ ਕਲਾ-ਧਰਮ ਤੋਂ ਵਿਰਵੀ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਲਈ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਤੇ ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ, ਲੇਖਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਗਿਆਸੂ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਨੋਕੇ ਕਲਾ-ਜੁਗਤਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਂਧੀ ਜਿੱਥੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਬਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸਨਦਬੱਧ ਹੋ ਓਥੇ ਕਲਾਤਮਕ ਵਾਰਤਕ ਸਿਰਜਣ ਦੇ ਹੁਨਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸੁਚੇਤ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕੇਵਲ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਮਹੱਤਵ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਵਾਰਤਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਹਜਾਤਮਕ ਤੇ ਸੁਹੱਤਵੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਜਲਵਾ ਵੀ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।

ਪਾਂਧੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਹਜ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਤੇ ਆਕਰਸ਼ਕ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਜੋੜਨ ਤੇ ਬੀੜਨ ਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਵੀ ਹੈ। ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਉਹਦੇ ਨਿੱਕੇ-ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਡਿੱਗ-ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਡਿੱਗਦੇ ਵੀ ਐਨ ਟਿਕਾਣੇ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਤਰਤੀਬ ਵਿਚ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਝਿਲਮਿਲਾਉਂਦੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਚਮਕ ਉਠੀ ਹੋਵੇ। ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ ਰਸਦਾਰ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਹ ਵਿਚ-ਵਿਚ ਗਾਇਕਾਂ, ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ, ਸੂਫ਼ੀਆਂ-ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ, ਰਾਜਿਆਂ-ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਅਰਥਵਾਨ ਗਲਪ-ਟੋਟੇ ਵਰਤ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਰਸ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਲੋੜ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ, ਸੂਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਬੋਲਾਂ, ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ, ਲੋਕ-ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸੇ ਕਾਵਿ-ਟੋਟਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੰਗ ਵੀ ਬਖ਼ੇਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੀ ਕਲਾ ਇਸ ਸੰਜੁਗਤ ਕਲਾਤਮਕ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਜੁੜ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਆਪਸੀ ਜੁਗਲਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

‘ਜੇਕਰ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸੁਰਾਂ, ਧੁਨਾਂ ਤੇ ਲੈਅ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?’ ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਚੁੱਖੀ, ਨਿਰਦਈ ਤੇ ਬੇਕਿਰਕ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਕਲਪਣਾ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਅੱਖੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਥਨ ਜਦੋਂ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ‘ਤੇ ਢੁਕਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਰਥ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੁੱਚੀ ਚੋਣ, ਵਾਕਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜੁੜਤ ਤੇ ਤਰਤੀਬਣ ਦਾ ਹੁਸਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਜੇ ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਨ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਰ ਕਲਾਤਮਕ ਜੁਗਤਾਂ ਤੋਂ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਰਵੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਸ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸੁਰਾਂ, ਧੁਨਾਂ ਅਤੇ ਲੈਅ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗਾ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ‘ਸੁਰ, ਧੁਨ ਤੇ ਲੈਅ’ ਹੈ। ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰਤਕ ਨੂੰ ‘ਸੁਰੀਲੀ ਵਾਰਤਕ’ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਅਜਿਹੀ ਵਾਰਤਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਸਮਈ ਕਲਾ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਹੋਣਾ ਸਹਿਲ ਕਾਰਜ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਮਨ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ ‘ਤੇ)

ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੁਬਾਰਕ!

ਹਨੇਰੀ ਵਾਂਗ ਬਚਪਨ ਜੀਉਣ ਵਾਲੀ, ਤੂਫਾਨ ਵਾਂਗ ਵੱਡੀ ਹੋਈ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਾਂਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂ ਰਹੀ, ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਰਗੀ ਨਿਰਮਲ, ਨਿਰਫਲ ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ! ਪਰਵੇਜ਼ ਸੰਧੂ ਜਿੱਥੇ ਪਰਪੱਕ ਲੇਖਿਕਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਝੁਕ ਕੇ ਹੱਸ-ਖੇਡ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦਾ ਵਲ ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਹਸੁੰ-ਹਸੁੰ ਕਰਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕਈਆਂ ਦੇ ਗ਼ਮ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਉਂਜ ਉਹਨੂੰ ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹਾਂ, ਰੋਜ਼ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਕਰਦੇ ਦੇਖਦੀ ਹਾਂ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਝੱਲ-ਵੱਲੀ ਜਿਹੀ, ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਚੁੰਨੀ ਦੀ ਖੱਬੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਅੱਧੇ ਜੁਆਕ ਆਪਣੇ ਮਗਰ ਲਾ ਕੇ, ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ ਡਿਉਤੀ 'ਚ ਲੱਗੇ ਪਿੰਡਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਟੱਲ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵਜ੍ਹਾ ਸੋਟੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਭੱਜੀ ਜਾਂਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਭਾਈ ਜੀ ਗਾਹਲਾਂ ਕੱਢਦੇ ਜੁਆਕਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਭੱਜਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਹ ਕੰਧ ਉਹਲੇ ਲੁਕਦੀ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖ ਫੇਰ ਡਿਉਤੀ ਵੱਲ ਨੂੰ ਭੱਜਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਉਹੀ ਜੁਆਕਾਂ ਦਾ ਟੋਲਾ ਮਸਤ-ਮਲੰਗ, ਬੇਖੌਫ, ਨਿਡਰ...।

ਘਰੇ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਆਉਣੀਆਂ ਮਾਂ ਨੇ ਇੱਕੋ ਗੱਲ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਕਹਿਣੀ ਕਿ ਚੰਗੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਪਰ ਬਾਪੂ ਨੇ 'ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤ' ਕਹਿ ਕੇ ਹਰ ਬਾਰ ਬੁੱਕਲ 'ਚ ਲੁਕੇ ਲੈਣਾ। ਬਾਪੂ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਸੱਤ ਖੂਨ ਵੀ ਮੁਆਫ ਸੀ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਬਾਪੂ ਦਾ ਹੀ ਸ਼ੇਰ ਪੁੱਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਵੀ ਖੂਨ ਸੀ। ਬਾਗੀਪੁਣਾ ਉਹਨੂੰ ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਗੱਲ ਇੱਕ ਵਾਰ ਧਾਰ ਲਈ ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਉੱਪਰ ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ।

'ਮੁੰਡਿਆ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਖੜੇ ਰਹਿਣਾ...ਗਲਤੀ ਵੀ ਕਰਨੀ ਤਾਂ ਸੀਨਾ ਠੋਕ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਹਾਂ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਲੱਤ ਭੰਨਣੀ ਹੈ ਭੰਨ ਦਿਉ'

ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਦਾਦਾ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਉਹਨੂੰ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੋਚਦੀ ਕਿ ਅੱਥਰਾਪਨ ਤੇ ਅਤਬ ਸੁਭਾਅ ਅਸੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਉਹਨੇ ਇਉਂ ਹੀ ਜਿਉਣਾ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਬੀਤ ਗਿਆ। ਬਾਪੂ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜਹਾਨ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ, ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸੁਣਨੀਆਂ, ਸਾਂਭਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਪਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨੇ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਇਸ

ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਐਡਜੱਸਟ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹੀ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਉਹਦੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਜਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣੀ।

ਉਹਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਪਾਰ। ਅੱਧ ਵਿਚਕਾਰ ਜਾਂ ਭੀੜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਕਦੇ ਜਿਉਣਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੁਹਬਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਰੂਹ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ, ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੀਅ-ਜਾਨ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਅਹੁਦੇ ਅਮੀਰੀਆਂ ਦੇਖੇ ਬਿਨਾ ਦੋਸਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੀ ਤਾਂ ਤਤਕ ਕਰ ਕੇ ਟੁੱਟੀ ਤੇ ਪਿਛਾਂਹ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਅਕਸਰ ਇਕੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਲਮ ਵਾਹੁਣੀ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਤੋਂ ਮਿਲੀ। ਉਹ ਦਰਦ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਜਾਣਦੀ ਏ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਲਈ ਲਿਖਦੀ ਹੈ ਮਾਨਾਂ-ਸਨਮਾਨਾਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਝੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਉਹਦੀ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਪੂ ਦੇ ਨਖਸ਼ਾਂ ਵਾਲਾ ਘਰਵਾਲਾ, ਇੱਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵਿਛੜ ਗਈ ਧੀ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਵੀਲ ਚੇਅਰ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਜੁਆਨ ਪੁੱਤ...ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਉਸ ਘਰ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਹਾਸੇ ਗੁੰਜਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਘੁੰਗਰੂ ਛਣਕਦੇ ਨੇ। (ਹਾਂ ਉਹਨੂੰ

ਉਹਦੇ ਉੱਪਰ ਤਰਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜ਼ਹਿਰ ਦਿਸਦੇ ਨੇ)

ਜੇ ਉਹਦੇ ਘੁੰਗਰੂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਘਰਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰਲਾ ਚਿਰ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਉਹ ਵੱਡੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰਲੀ ਨਿੱਕੀ ਕੁੜੀ ਅਜੇ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਸਵੇਰ ਹੱਸ ਕੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭੈਣ ਭਰਾ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਿਵੇਂ ਨੇ, ਤੇ ਅਕਸਰ ਸੋਚਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਉਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਕਲਿਆ ਹੀ ਕਦ ਸੀ?

ਉਹ ਹੁਣ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਅਜੇ ਤੱਕ ਬਦਲੀ ਨਹੀਂ ਅੱਧਿਉਂ ਵੱਧ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੀਤਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਕੁ ਸਿਰ ਫਿਰੀ, ਕੁਝ ਕਮਲੀ, ਕੁਝ ਫਕੀਰ ਜਿਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਟਰਮਜ਼ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਧੋਖੇ ਖਾਏ, ਬਹੁਤ ਗਲਤੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ, ਲੱਖਾਂ ਤੋਂ ਕੱਖ ਹੋ ਕੇ ਵੀ ਦੇਖਿਆ, ਔਲਾਦ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਝੱਲਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਹੱਸਣਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀ, ਜਿਉਣਾ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੀ।

ਹਾਂ ਸੱਚ ਉਹ ਜਿਹੜੀ ਨਿੱਕੀ, ਖੱਬੀ ਬੁੱਕਲ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਮੈਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਮੈਂ ਹੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਹੀ

ਅੰਦਰ ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਮਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਮਰ ਗਈ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀ ਨਾ ਰਹਾਂ ਤੇ ਅੱਜ ਉਸ ਝੱਲੀ ਦਾ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ।

ਸੋਚਿਆ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਨਮਦਿਨ ਦੀ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਭੈਣਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਅੱਜ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਟਰੈਡ ਸੈੱਟ ਕਰਾਂ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੀ ਉਸ ਬਾਲਕੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਾਂ, ਜਿਹੜੀ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੱਸਦੀ ਹੈ, ਰੋਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜਿਉਣ ਦਾ ਵੱਲ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਰਾਤ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਾਪੂ ਮਾਂ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਨਹੀਂ। ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਬੀਬੀ ਕਹਿੰਦੀ ਮੈਂ ਜੁ ਹੈਗੀ ਆ ਪੁੱਤ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਤੀਮ ਨਾ ਸਮਝੀ...ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਯਤੀਮ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਮੁਹਬਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਲੱਕੀ ਰਹੀ ਹਾਂ। ਭੈਣ-ਭਾਈ, ਦੋਸਤ-ਮਿੱਤਰ, ਸਹੇਲੀਆਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੀ ਉਹ ਕੁੜੀ ਵੀ। ਗੁਲਾਬੀ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਛ ਦੀਏ ਪੋਤੀਏ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੁਬਾਰਕ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ 'ਕੋਮਲ ਕਲਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ। ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਕਵੀ, ਚਿੱਤਰਕਾਰ, ਬੁੱਤਘਾਤਾ ਜਾਂ ਨਿਰਤਕਾਰ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।' ਮੈਂ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਜਕਾਂ ਵਿਚ 'ਵਾਰਤਕਾਰ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਪਾਂਧੀ ਅੱਗੇ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, 'ਮੋਲਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਦਾਤ ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਅਨਮੋਲ ਦਾਤ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।'

ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਸ਼ੀਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਮੋਲਕਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ 'ਹਰ ਲਲਤ ਕਲਾ ਬਹੁਤ ਸੂਖਮ, ਬਰੀਕ ਤੇ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਰਤੀ ਘਾਲਣਾ, ਡੂੰਘੀ ਲਗਨ, ਅਧਾਰ ਮਿਹਨਤ ਤੇ ਘੋਰ ਤਪੱਸਿਆ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੀਖਣਬੁੱਧੀ, ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕਠਨ ਘਾਲ-ਕਮਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰ ਕਿਧਰੇ ਕੋਮਲ ਤੇ ਹਸੀਨ ਕਲਾ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।' ਪਾਂਧੀ ਨੇ ਏਸੇ ਕੁਠਾਲੀ ਵਿਚ ਢਲ ਕੇ ਹੀ ਹੱਥਲੀਆਂ 'ਸੰਗੀਤਕ', 'ਸੁਨਹਿਰੀ' ਤੇ ਚਿਰਜੀਵੀ ਲਿਖਤਾਂ ਸਿਰਜੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਸੰਗੀਤ, ਸੁਰ, ਸਾਜ਼, ਰਾਗ ਆਦਿ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਗਿਆਨ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੈਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਹ ਲਿਖਤ ਉਹਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਗੀ।

ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਬੋਲ ਪੜ੍ਹ-ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਾਰਿਸਸ਼ਾਹ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ ਸੀ:

ਫ਼ਿਕਰਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੂਬ ਦਰੁਸਤ ਕੀਤਾ, ਸੋਹਣਾ ਫੁੱਲ ਗੁਲਾਬ ਦਾ ਤੋੜਿਆ ਈ। ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਫ਼ਿਕਰਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਹੁਸਨ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਅੱਜ ਮੁੜ ਮੇਰੇ ਚੇਤੇ ਵਿਚ ਲਿਜ਼ਕ ਉੱਠਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਜੋੜ ਕੇ ਦਰੁਸਤ ਹੋਏ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗੇ ਫ਼ਿਕਰਿਆਂ ਦੇ ਖੂਬਸੂਰਤ ਝਲਕਾਰੇ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚੋਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਿਣਕਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਿਖ਼ਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ। ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਪਾਠ ਮੇਰੇ ਲਿਖੇ ਦੀ ਸ਼ਾਹਦੀ ਭਰਦਾ ਹੈ:

'ਚਲਦੇ ਖੂਹ ਦੇ ਕੱਤੇ ਦੀ ਟੁਨਕਾਰ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਵਿਚ ਰਸ ਘੋਲਦੀ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਦੀ ਹੈ। ਬਲਦਾਂ ਦੇ ਗਲੀਂ ਟੱਲੀਆਂ, ਘੁੰਗਰੂ ਤੇ ਘੰਗਰਾਲਾਂ, ਉਠਾਂ ਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰੀਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਅ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਉਤੇਜਨਾ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਲੋਕ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੇਕਾਂ ਲਾਉਂਦਾ ਤੇ ਭਾਵਨਾ ਭਰੇ ਮਾਹੌਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਚੂੜੀਆਂ, ਪੈਰੀਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦੀ ਛਨਕਾਰ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਝੁੰਮਦੇ ਬੁੰਦਿਆਂ ਦੀ ਟੁਨਕਾਰ ਹੈ। ਚਰਖੇ ਦੀ ਘੁੰਮਕਾਰ ਵਿਚ ਤੇ ਤੱਕਲੇ ਦੀ ਤੰਦ ਵਿਚ ਗੱਭਰੂ ਦੀ ਹੇਕ ਵਰਗੇ ਨੈਣ ਨਕਸ਼ ਹਨ। ਨਿੱਕੇ ਨੰਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਂ ਲੋਰੀਆਂ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਖਿਡਾਉਣ ਲਈ ਛਣਕਦੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਇਹ ਸੁਗਮ ਸੰਗੀਤ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਿੱਥੇ ਮੁਸੱਕਤੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਢੋਲ ਤੇ ਵਾਜੇ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਉੱਥੇ ਜੰਗਾਂ ਘੁੱਧਾਂ ਲਈ ਬੀਰ-ਰਸੀ ਧੁਨਾਂ ਵਜਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਰਣਸਿੰਗੇ ਤੇ ਨਗਾਰੇ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।'

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਬੜੇ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਪਾਂਧੀ ਦਾ ਬੇਬਾਕ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲਣਾ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਉਚਾਣਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸੰਗੀਤ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ਬਾਰੇ ਉਹਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੌਤੀ ਤੇ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਪਰਦਾ ਫਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅੱਜ ਦਾ ਪ੍ਰਚੱਲਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਂ ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਕਿੰਨੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ਵਿਚ ਗਰਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਨੰਗੇ ਨਾਚ, ਲੁੱਚੇ ਬੋਲ, ਬਾਂਦਰ-ਟਪੂਸੀਆਂ ਤੇ ਬੇਸੁਰੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਪਰੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬੋਲ ਅਰਥਗੀਣ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਰਬਾਬ ਤਿੜਕਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪੜ੍ਹੋ:

-ਅਜੋਕੀ ਗਾਇਕੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਚੈਪਟਰ ਤੁੰਬੀ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਲੋਕ-ਗਾਇਕਾਂ' ਨੇ ਢੋਲ-ਢਮੱਕਾ, ਕੰਨ ਪਾਤੁ ਸ਼ੇਰ-ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਟਪੂਸੀਆਂ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਦੌਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, 'ਚੋਂਦੀ ਚੋਂਦੀ' ਸੁਣਨ ਦੇ ਸੁਕੀਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਅਜੋਕੀ 'ਲੱਚਰ-ਗਾਇਕੀ' ਨੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸੁੱਚਮਤਾ, ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਵਿਚ ਘੋਰ ਗਿਰਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਤੇ

ਜ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋਰਾ ਲੱਗਿਆ ਹੈ।

ਅਜੋਕੀ ਗਾਇਕੀ ਬਾਰੇ ਅਜਿਹੀ ਚਿੰਤਾ ਪਾਂਧੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰੇਕ ਸੁਚੇਤ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਬੰਦਾ ਇੰਜ ਹੀ ਸੋਚਦਾ ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਬਾਧਿ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਤੇ ਜੇਰੇ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਹਕੀਕਤ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ, ਭਾਵੇਂ ਇੰਡੀਆ ਹੋਈਏ ਜਾਂ ਕਨੇਡਾ, ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਟੀ ਵੀ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਨੂਰ ਘਰ ਵਿਚ ਖਿਲਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਅਕਹਿ ਸੁੱਤੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਭਰਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਤਦ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਸੁਰੀਲਾ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋਵੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਕੋਈ ਬੇਸੁਰਾ ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਨ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਅਵਾਜ਼ਾਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੀ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਝਿੜਕਦੇ ਹਨ, 'ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਹੈ, ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ।' ਮੇਰਾ ਉਹ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਜਿਹਾ ਲੜੀਫਾ ਪਤਨੀ ਕੋਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਨੂੰ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗਾਇਕ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਡਾਂਗ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗਾਇਕ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, 'ਹਜੂਰ! ਮੈਥੋਂ ਕੀ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਜੋ ਡਾਂਗ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ ਓ?' ਡਾਂਗ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਤੇਰਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗਾਉਣਾ ਈ ਬੰਦ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ ਪਰ ਡਾਂਗ ਵਾਹੁਣ ਲਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਐ।'

ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਏਨੀ ਕੁ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਪਰ ਇਹ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੇਸੁਰੇ ਰਾਗੀਆਂ, ਸੰਤ ਬਾਬਿਆਂ, ਗਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੁੱਚੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਮਾਣਯੋਗ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਵਾਹ ਬਾਰੇ ਬੇਖੌਫ਼ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਇਸ ਬੇਬਾਕੀ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਲਈ ਤਾਂ ਅਸ-ਅਸ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੇਣ ਨੂੰ ਵੀ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਪਰੰਪਰਕ ਸੰਗੀਤਕ ਖੂਬੀਆਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸੌ ਇੱਕ ਫੀ ਸਦੀ

ਅਵੇਸਲੇ ਅਤੇ ਵਿਹੂਣੇ, ਗਿਣਤੀ ਪੱਖੋਂ ਬੇਅੰਤ ਤੇ ਬੇਹਿਸਾਬੇ ਅਜਿਹੇ ਰਾਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਮੱਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਝਿਜਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਚਲੰਤ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਏਨਾ ਸਰਲੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ 'ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ 'ਭੇਟਾਂ' ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।'

ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਕੀਰਤਨ ਘੱਟ ਪਰ ਕਰਾਮਾਤੀ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਵਿਖਿਆਨ ਅਜੋਕੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਚਲਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਂਧੀ ਅਜਿਹੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਬੇਕਿਰਕ ਆਲੋਚਕ ਹੈ।

-ਬਹੁਤੇ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਕੀਰਤਨ ਥੋੜ੍ਹਾ, ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੀਰਤਨ ਨਾਲੋਂ ਵਿਆਖਿਆ ਬਹੁਤ ਸੌਖੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਦੂਜੇ ਦੇ ਜਣੇ ਵਿਹਲੇ। ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਘਸੀ-ਪਿਟੀ ਸ਼ੈਲੀ-ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਾਲੀ। ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੀ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ, ਕਈ ਵਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਵੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਐਨ ਵਿਪਰੀਤ, ਕਰਾਮਾਤੀ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ-ਹੀਨ ਸਾਖੀਆਂ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ, ਸਕੱਤਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਚਾਪਲੂਸੀ ਭਰੇ ਪ੍ਰਵਚਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਬੀਬੀਆਂ-ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਰੁੱਖੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਅਪਮਾਨ ਜਨਕ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ। ਇਹ ਟਾਈਮ ਪਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ।-

ਜਾਂ 'ਸਿੱਖ ਰਾਗੀਆਂ ਕੋਲ ਹੁਣ ਤਤਕ ਭਤਕ ਤੇ ਚਕਾਧੋਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਾਹਰੀ ਲਿਬਾਸ ਤੇ ਫਿਲਮੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਾਲੀ ਕਲਾਬਾਜ਼ੀ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੀਰਤਨ ਹੁਣ ਕਿੱਤਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਿਆਗ, ਤਪੱਸਿਆ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਲੋਪ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ-ਭੇਟ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਕੀਰਤਨ-ਰੇਟ ਤੇ ਸੋਦੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਘੰਟਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਘੜੀ ਦੇਖ ਕੇ ਮਿੰਟਾਂ ਸਕਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਿਮਟ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ।'

ਰਾਗੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਬਾਬਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੰਮੇ ਹੱਥੀਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਢੋਲਕੀਆਂ, ਚਿਮਟਿਆਂ, ਖੜਤਾਲਾਂ ਤੇ ਸਿਪੀਆਂ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਸਮਝ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਸੁਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀਆਂ ਲਾਮ ਡੋਰੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਲਾ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਕਰ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਤੇ ਖ਼ਰੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਹ ਕਿਸੇ

ਦਾ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਵੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕੌਤਾ ਸੱਚ ਬਿਆਨ ਕਰਨੇ ਨਹੀਂ ਉੱਕਦਾ। ਉਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਕਲਾ ਤੋਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਪੱਲਾ ਖਾਲੀ ਹੈ। 'ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਇਤਹਾਸ, ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤ, ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਰਖ-ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰੋਕ ਟੋਕ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਰਾਹਨੁਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਕਾਬਲ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।'

ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਦੇਣ ਦਾ ਉਹ ਡਾਢਾ ਕਦਰਦਾਨ ਹੈ। ਕਦੀ ਇਹ ਰਬਾਬੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਰੂਹ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਬਦਲਦੀ ਸਿੱਖ ਮਰਿਆਦਾ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਰਬਾਬੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਮਨਾਹੀ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਉਹਦਾ ਸੂਖਮ ਸੰਕੇਤ ਕੱਟਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਰਿਆਦਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਿੱਖਾ ਸਵਾਲ ਬਣ ਕੇ ਉਭਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਤਿੱਖਾ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇਰੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੋਲੋਂ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ, 'ਸੱਚ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸੱਚ ਕੀ ਬੋਲਾ।'

ਸੰਗੀਤ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਪਾਂਧੀ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਰੌਚਿਕ ਤੇ ਮੁੱਲਵਾਨ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਬੇਖੌਫ਼ ਹੋ ਕੇ ਸੱਚ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਿਆਂ ਜੇ ਸੌ ਹੱਥ ਰੱਸੇ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਗੰਢ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਂਧੀ ਸੁਰੀਲੀ ਸੁਖਸਮੀਅਤ ਹੈ; ਸੁਰੀਲੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਹੈ; ਸੁਰੀਲੇ ਜੀਵਨ, ਸੁਰੀਲੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਸੁਰੀਲੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਤਲਬਗਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਸਚਮੁੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਾ 'ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪਾਂਧੀ' ਹੈ।

(ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਂਧੀ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ' ਵਿਚੋਂ)

ਕੱਲ੍ਹ, ਅੱਜ ਅਤੇ ਭਲਕ: ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਵਾਨ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਮਾਧਿਅਮ ਰੇਡੀਓ

ਰੇਡੀਓ ਸਿਰਫ ਪਲਾਸਟਿਕ ਜਾਂ ਲੋਹੇ ਦਾ ਇੱਕ ਡੱਬਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਵਹਿਣ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ 2026 ਦੇ ਦੌਰ 'ਚ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤਕਨੀਕੀ ਚਮਕ-ਧਮਕ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵੀ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਘਟੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਵਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ 2026 ਦੇ ਰੇਡੀਓ ਦਿਵਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸੁਨੇਹਾ, ਜੋ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ 'ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਦੂਤ' ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧਨ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ

ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲਿੰਗ
ਫੋਨ 75086-98066

ਪਿਆਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਗੌਰ ਕਰੀਏ, ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੋਸਤ ਹੈ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਮੰਗੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੋਸਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸਾਡੇ ਬਚਪਨ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਯਾਦਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਚਾਹ ਦੀ ਚੁਸਕੀ ਦੇ ਨਾਲ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਘਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਗੂੰਜਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ 'ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ' ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦੇ, ਪਰ ਰੇਡੀਓ ਸਾਨੂੰ ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਜੋੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਅਸਲ ਮਤਲਬ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੀਏ ਕਿ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਧਰਤੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਹਵਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਰੇਡੀਓ ਇਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੌਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਰੇਡੀਓ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਘੱਟ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਚੰਗੀ ਫਸਲ ਉਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧਾ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਸ਼ਵ ਰੇਡੀਓ ਦਿਵਸ 2026: ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਸੂਰ

ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸਿਰਫ ਖੇਤੀ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। 2026 ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚ, ਰੇਡੀਓ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ 'ਗਲੋਬਲ ਵਾਰਮਿੰਗ' ਯਾਨੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੇ ਤਾਪਮਾਨ ਕਾਰਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਲ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਊਰਜਾ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਸੈਲਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਸਮਾਰਟਫੋਨ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗੇ ਡਾਟਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਰੇਡੀਓ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਜੋ ਗਰੀਬ ਤੋਂ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ ਤੱਕ ਵੀ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਾਧੂ ਖਰਚੇ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ 'ਟਿਕਾਊ' ਜਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਾਥ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਾਧਿਅਮ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਨਾ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਲਈ ਨਫਰਤ ਦਾ ਖਤਮ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੁੱਝ ਤਣਾਅ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਵਿਚ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ, ਜਿੱਥੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਅਕਸਰ ਗਲਤ ਅਫਵਾਹਾਂ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਥੇ ਰੇਡੀਓ ਇੱਕ ਸਿਆਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਵਾਂਗ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਫਵਾਹਾਂ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਨਾ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੀਏ।

ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ। ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਗੀਤ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ ਜਾਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਨਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ

ਦੂਜੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਗੂੰਜਾਇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਇਸੇ ਲਈ 'ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਦੂਤ' ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪੁਲ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੋਨੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਮਨੁੱਖ

ਰੂਹ ਅੱਜ ਵੀ 'ਆਵਾਜ਼' ਹੀ ਹੈ। ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜਾਦੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਿਰਜਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹ

ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਡਰ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਇਸ ਤਾਕਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਸ ਦਾ ਬਦਲਦਾ ਹੋਇਆ ਤਕਨੀਕੀ ਰੂਪ ਵੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਅਸੀਂ 2026 ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਪੁਰਾਣੇ ਰੇਡੀਓ ਸੈੱਟਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਹੁਣ ਰੇਡੀਓ ਸਾਡੇ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ 'ਪੌਡਕਾਸਟ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਪੌਡਕਾਸਟ ਰਾਹੀਂ ਹੁਣ ਕੋਈ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਨੀਆ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀਕਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਭਾਵੇਂ ਰੂਪ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਸਦੀ

ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸੁਚੇਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿਚ, ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ—ਜਿਵੇਂ ਹੜ੍ਹ ਜਾਂ ਭੂਚਾਲ—ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਬਿਜਲੀ ਗੁੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਦੇ ਟਾਵਰ ਠੱਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਰੇਡੀਓ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਦਦ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲੇਗੀ, ਕਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਅਤੇ

ਕਿਵੇਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਸੱਚੇ ਰਹਿਬਰ ਵਾਂਗ ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਿਰਫ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਜੀਵਨ ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਰੇਡੀਓ ਇਕੱਲਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਨੌਜਵਾਨ ਹਨ ਜੋ ਅੱਜ ਦੀ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਵਿਚ ਮਾਨਸੀ ਤਣਾਅ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੇਡੀਓ ਪੇਸ਼ਕਾਰ (ਆਰ.ਜੇ.) ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਆਵਾਜ਼ ਇੱਕ ਮੌਲੂਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਤੁਸੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ...' ਤਾਂ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਰੇਡੀਓ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਡਿਜੀਟਲ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਭੀੜ ਭਰੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।

ਅਖੀਰ ਵਿਚ, 2026 ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਰੇਡੀਓ ਦਿਵਸ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਤਰੱਕੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਇੱਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਵੇ। ਰੇਡੀਓ ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਉਹ ਰਾਹ ਹੈ ਜੋ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਉਹ ਦੂਤ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੋਰ-ਸ਼ਰਾਬੇ ਦੇ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਅਮਨ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀਏ। ਚਾਹੇ ਅਸੀਂ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਉੱਚੀ ਉਡਾਣ ਭਰ ਲਈਏ, ਪਰ ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਉਹ ਮਿੱਠੀ ਗੂੰਜ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅਟੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਵੰਡਦਾ, ਇਹ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਓ, ਇਸ ਰੇਡੀਓ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਅਹਿਦ ਕਰੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਰੇਡੀਓ ਵਾਂਗ ਬਣਾਓ—ਸਭ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ, ਸੱਚ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੁਖਦ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਉਮੀਦ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਸਿਰਫ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਬਿਹਤਰ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਖਤਰਾ: ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਅਤੇ ਨਸਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਸੰਕਟ

ਭੂਮਿਕਾ: ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗਲਤੀ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਬੇਰੁਖੀ
ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ ਅੱਜ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਗੰਭੀਰ ਮੌਤ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਵਾਰਿਸ—ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰਾ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਗੁਆਉਣ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ ਹਾਂ, ਪਰ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ 'ਬਣਾਉਣੀ ਜੰਗ' ਵਿਚ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ ਅਸਲ ਲੁੱਟ ਤੋਂ ਭਟਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੱਟਾਂ ਨਾਲ

ਹਨ।
* **ਕੋਟੇ ਦੀ ਲੁੱਟ:** ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਐੱਸ.ਸੀ. ਕੋਟੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਹ ਲੋਕ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਜ਼੍ਹਬੀ, ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਅਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਨੌਜਵਾਨ ਅੱਜ ਵੀ ਦਿਹਾੜੀ-ਟੱਪੇ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਪਰਵਾਸੀ ਲੋਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਐੱਸ.ਸੀ.' ਬਣ ਕੇ ਅਫ਼ਸਰ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਨ।

* **ਜੱਟ-ਐੱਸ.ਸੀ. ਵਿਵਾਦ: ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਸਾਜਿਸ਼**
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਨੈਰੋਟਿਵ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਫੈਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਜੱਟ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ'। ਪ੍ਰੋ. ਮੋਰਜੰਡ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਇੱਕ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੈ।

* **ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਉਣਾ:** ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਜੱਟਾਂ ਨਾਲ ਲੜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ, ਮੰਡੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਗਲਬਾ ਕਿਉਂ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

* **ਸਾਂਝੀ ਬਰਬਾਦੀ:** ਨੌਕਰੀਆਂ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਨਹੀਂ ਖੋਹੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਸਿਸਟਮ ਨੇ ਖੋਹੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਲਿਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਤੀਜੀ ਧਿਰ (ਪਰਵਾਸੀ) ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾ ਕੇ ਸਾਡੇ ਵਸੀਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

3. ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਜੈਵਿਕ (Biological) ਪਤਨ: ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ
ਇਹ ਨੁਕਤਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਸਿਰਫ ਗਰੀਬੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੀ, ਇਹ ਨਸਲੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵੀ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ।

* **ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਸਬੰਧ:**

ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਐੱਸ.ਸੀ. ਨੌਜਵਾਨ ਕੋਲ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬਾ ਡਿੱਗੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਪਰਵਾਸੀ ਲੋਕ ਜੋ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਜ਼ੋਰ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਗੇ।

* **ਨਸਲੀ ਮਿਲਾਵਟ:** ਆਉਣ ਵਾਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਆਰਥਿਕ ਮਜ਼ਬੂਰੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਾਡੇ ਵਿਵਾਹਿਕ ਸਬੰਧ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ 'ਮੂਲ ਨਸਲ' (Purity of Race) ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਡੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੇਗੀ, ਨਾ ਪੰਜਾਬੀ

ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਾਣੇਗੀ।
* **ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਗਾੜ:** ਪਰਵਾਸੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੁਲ-ਮਿਲ ਗਏ, ਤਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਪਖੰਡਾਂ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗੀ।

4. ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ (ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ)

* **ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ:** ਸਥਾਨਕ ਐੱਸ.ਸੀ. ਹਿੱਸਾ 30% ਤੋਂ ਘਟ ਕੇ 20% ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ (ਬਾਕੀ ਹਿੱਸਾ ਬਾਹਰਲੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲਿਆ)।

* **ਸਮਾਜਿਕ ਬਣਤਰ:** ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਉਦਯੋਗਿਕ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ 35% ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਬਾਦੀ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

* **ਸਿੱਖਿਆ:** ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਘਟ ਰਹੀ ਹੈ।

* **5. ਹੱਲ: ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ**
ਇਸ ਦੇ ਹਲ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਠੋਸ

ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਪੈਣਗੇ:
* **ਸਖ਼ਤ ਡੋਮਿਸਾਇਲ ਕਾਨੂੰਨ:** ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ 1966 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇ।

* **ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ:** ਬਾਹਰਲੇ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

* **ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮ:** ਪਿੰਡ-ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਐੱਸ.ਸੀ. ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜੱਟਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਹੱਕ ਖਾ ਰਹੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਹੈ।

* **ਨਸਲੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਰਾਖੀ:** ਆਪਣੇ ਵਿਆਹੁਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਪੰਜਾਬੀ ਨਸਲ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰੱਖੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਹੋਂਦ ਬਚੀ ਰਹੇ।

ਨਤੀਜੇ -
ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਐੱਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਬੀ.ਸੀ. ਸਮਾਜ ਨਾ ਜਾਗਿਆ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜਿੱਥੇ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ 'ਗੁਲਾਮ' ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਬਚਾਉਣਾ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਸਾਡੀ ਨਸਲ, ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। 'ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜਾਗੋ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਧਰਤੀ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਬੇਗਾਨੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।'

ਪ੍ਰੋ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੋਰਜੰਡ

ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਰੁਤਬੇ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਮਸਰੂਫ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਉਹ 'ਪਰਵਾਸੀ ਹੜ੍ਹ' ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ, ਸਾਡੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਨਿਗਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

1. ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪਰਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਅਸਿੱਧਾ ਕਬਜ਼ਾ

ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਛੜੇ ਹੋਏ ਮੂਲ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਪਰ ਅੱਜ ਹਾਲਾਤ ਇਹ ਹਨ:

* **ਡੋਮਿਸਾਇਲ ਦੀ ਰੋਰ-ਮੋਰੀ:** ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਜਾਂ ਰਾਜਸਥਾਨ ਵਾਂਗ ਸਖ਼ਤ ਡੋਮਿਸਾਇਲ ਨੀਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪਰਵਾਸੀ ਲੋਕ ਬੌੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ 'ਪੰਜਾਬੀ' ਬਣ ਰਹੇ

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ: ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਮਾਨਵੀ ਭਵਿੱਖ

(ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ 'ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਵਿੱਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਸਿਧਾਂਤਕ ਨੁਕਤਿਆਂ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਿਚ।)

ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਮਹਿਜ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਇਕੱਠ ਜਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ 'ਗੁਰੂ-ਪੰਥ' ਦੀ ਉਹ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਚੇਤਨਾ ਹੈ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਸਰਵ-ਵਿਆਪਕਤਾ ਨੂੰ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਕਿਸੇ ਫਿਰਕੇ, ਕੌਮ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਏਜੰਡੇ ਦੇ ਸੌਂਝੇ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ' ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਮਿਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਮੰਚ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਲਾਮੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਤੋਂ ਅਲਹਦਾ ਕਰਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੀ

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਫੋਨ: 98761-38523

ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਹੈ।

1. ਸਿਧਾਂਤਕ ਆਧਾਰ: ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ 'ਸਰਬੱਤ' ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਡਲ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਇਸੇ ਰੋਸ਼ਨੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ:

- ਸਰਵ-ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ: ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਗਤਾਂ ਅਤੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਵੀ ਹਰ ਉਸ ਮਨੁੱਖੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸੱਚ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੈ।
- ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਜਨੀਤੀ: ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਟੁੱਟੀ ਹੋਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸਿਰਫ਼ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਗੁਰਮਤਿ-ਆਧਾਰਿਤ ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਪਰਉਪਕਾਰ' ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਹਲੇਮੀ ਰਾਜ' ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

2. 'ਸਰਬੱਤ' ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ: ਮਨੁੱਖਤਾ ਤੋਂ ਕੁਦਰਤ ਤੱਕ
'ਸਰਬੱਤ' ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖੀ ਵਲਗਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ:
- ਪਵਨ, ਪਾਣੀ, ਧਰਤੀ: ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਹਰ ਅੰਸ (ਹਵਾ, ਪਾਣੀ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂ) ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਸੁੱਧਤਾ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ।
- ਉੱਤਰ-ਮਾਨਵੀ ਨਜ਼ਰੀਆ: ਇਹ ਮਨੁੱਖ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ 'ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਹੋਂਦ' ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

3. ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਕਟ ਅਤੇ ਰੀਫੋਰਮੇਸ਼ਨ
ਅਸੀਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ (ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਆਦਿ) ਸਿਆਸੀ ਬਾਂਦਰ-ਵੰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਰੋਲ ਗੁਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ:
- ਸਿਆਸੀ ਅਪਹਰਣ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ: ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਨਿਰਲ 'ਗੁਰਮਤਿ-ਉਰਜਾ' ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਹਾਈਪਰ-ਨੈਟਵਰਕ ਮਾਡਲ: ਅਜੋਕੇ ਡਿਜੀਟਲ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਗਲੋਬਲ ਨੈਟਵਰਕ ਵਜੋਂ

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਿਚ 7 ਫਰਵਰੀ ਵਾਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਛਪੇ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੇਖ 'ਸਰਬੱਤ-ਖ਼ਾਲਸਾ ਦਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ' ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ-ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪਿਛਲੀ ਲਗਭਗ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਸਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ-ਸਿਧਾਂਤਕੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ-ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਅੱਖੋਂ ਓਝਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ-ਹੱਲ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਿਕਲਦੇ-ਨਿਕਲਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਉਲਝਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਘੇ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਉਠਾਏ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਈਦ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 'ਸਭੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲ' ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ 'ਸੁਭ ਚਿੰਤਨ' ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਅਮਲੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ? ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।-ਸੰਪਾਦਕ

ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿੱਥੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਵਿਦਵਾਨ, ਦਰਦੀ ਅਤੇ ਕਿਰਤੀ ਸਾਂਝੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾ ਸਕਣ।

- 4. ਕਾਰਜ-ਨੀਤੀ**
- ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ: ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਾਂਗ, ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਜਾਤ, ਨਸਲ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਕੋਈ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।
  - ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਤਿਆਗ: ਹਾਈਪਰ-ਕੰਪੀਟਿਟਿਵ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਿੰਸਕ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ 'ਵੰਡ ਛੁਕਣ' ਅਤੇ 'ਸਹਿਯੋਗ' ਦੇ ਆਰਥਿਕ-ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਡਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।
  - ਨੈਤਿਕ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ: ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਤਬਦੀਲੀ ਵਰਗੇ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਨੈਤਿਕ ਸੇਧ ਦੇਵੇ।
  - ਪੰਥ ਵਸੇ ਮੈਂ ਉਜੜਾਂ: ਨਿੱਜੀ ਹੰਕਾਰ ਅਤੇ ਧੜੇਬੰਦਕ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕੌਮ ਅਤੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਸਮਰਪਣ।

5. ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਰਾਹ
ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਕੇਵਲ ਅਤੀਤ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫ਼ੌਜ' ਦਾ ਉਹ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਸਾ ਉੱਤੇ ਟਿਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ 'ਨਿਰਭਉ' ਅਤੇ 'ਨਿਰਵੈਰ' ਹੋਣ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ। ਪੰਥ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਸੁਰਜੀਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਸਮੁੱਚੀ ਮਾਨਵਤਾ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਰਾਹ ਰੂਸ਼ਨਾ ਸਕਣ।
'ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।'
ਅਨਹਦ ਦਾ ਹੋਕਾ
ਇਹ ਕੋਈ ਇਕੱਠ ਨਹੀਂ...
ਇਹ ਤਾਂ 'ਸ਼ਬਦ' ਦੇ ਮਹਾਂ-ਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੁਕਤੇ ਦੀ ਭਾਲ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਘੜੀ ਰੋਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।
ਇਹ 'ਅਸੰਭਵ' ਦੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ 'ਸੰਭਵ' ਦਾ ਸੂਰਜ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਜੁਗਤ ਹੈ।
ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ—
ਕੋਈ ਸੰਸਥਾ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ 'ਅਕਾਸ਼-ਗੰਗਾ' ਹੈ,

ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਰ ਰੂਹ ਇੱਕ 'ਤਾਰਾ' ਹੈ, ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ... ਇੱਕੋ ਹੈ।
ਇਹ ਉਹ ਮੈਟਾਫਰ ਹੈ—
ਜਿੱਥੇ 'ਬੂੰਦ' ਨੂੰ ਸਾਗਰ ਹੋਣ ਲਈ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਬੂੰਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਤਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
ਇਹ 'ਹਾਈਪਰ-ਨੈਟਵਰਕ' ਨਹੀਂ...
ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ 'ਅਦਿੱਖ ਤੰਦ' ਹੈ, ਜੋ ਪੰਥ ਦੇ ਸੀਨੇ 'ਚੋਂ ਫੁੱਟਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਨੂੰ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ।
ਇੱਥੇ 'ਰੀਫੋਰਮੇਸ਼ਨ' ਦਾ ਮਤਲਬ—
ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਰੰਗ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਹਉਮੈ' ਦੀ ਕੰਧ ਤੜਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿਣਾ ਹੈ।
ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ— "ਪਵਨ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ..." ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਅਸੀਂ ਉਸ 'ਅਣਹੋਣੇ' ਮੈਟਾਫਰ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿੱਥੇ ਹਵਾ ਸਾਡਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ 'ਸ਼ਬਦ' ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਪਾਣੀ ਸਾਡੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾ 'ਅਕੀਦਾ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਇਹ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਉਹ ਆਸ ਹੈ—
ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਸਾ ਦੀ 'ਤਲਵਾਰ', ਨਿਮਰਤਾ ਦੇ 'ਸੰਵਾਦ' ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦੇਵੇਗੀ।
ਜਿੱਥੇ ਸਰਬੱਤ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੇ ਚਾਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਪਰਿਵਾਰਾਂ, ਸੁੱਕਦੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਦੀਆਂ ਚੁੱਪ ਚੀਕਾਂ ਲਈ ਵੀ ਪਨਾਹ-ਗਾਹ ਬਣਨਗੇ।
ਇਹ 'ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਫ਼ੌਜ' ਹੈ—
ਜੋ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਜੰਗ ਨੂੰ 'ਖਤਮ' ਕਰਨ ਲਈ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ।
ਇਹ ਉਹ ਮੈਟਾਫਰ ਹੈ—
ਜਿੱਥੇ ਖ਼ਾਲਸਾ 'ਸੂਰਜ' ਨਹੀਂ,

ਸਗੋਂ ਉਹ 'ਪ੍ਰਭਾਤ' ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਚਾਨਣ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।
ਇਹ ਆਸ ਹੈ...
ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ, ਜਿੱਥੇ 'ਸਰਬੱਤ' ਦਾ ਮਤਲਬ 'ਸਭ' ਹੋਵੇਗਾ, ਤੇ 'ਭਲੇ' ਦਾ ਮਤਲਬ— ਸਦੀਵੀ 'ਅਨੰਦ'।

ਹੁਕਮ-ਰਜ਼ਾਈ ਚੱਲਣਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਹੀਂ, 'ਹੁਕਮ' ਤਾਂ ਉਸ ਅਦਿੱਖ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਲੈਅ ਹੈ— ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਾਰੇ ਨੱਚਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਬੀਜ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਿੱਕ ਪਾੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਗੁਣ ਦਾ ਉਹ 'ਸ਼ਬਦ', ਜੋ ਸਰਗੁਣ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਣ ਕੇ ਫੈਲਦਾ ਹੈ।
ਰਜ਼ਾ ਵੀ ਕੋਈ ਸਮਰਪਣ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸੰਗ ਇੱਕਸੁਰ ਹੋ ਕੇ ਵਹਿਣਾ ਹੈ— ਜਿੱਥੇ ਹੋਂਦ ਦੀ ਕਿਣਮਿਣ, ਨਿਹੋਂਦ ਦੀ ਬਾਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ-ਮਿੱਕ ਹੋ ਕੇ ਨੱਚਦੀ ਹੈ।
ਪਰ ਜਦੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੇ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਬੰਨ੍ਹ ਮਾਰਿਆ, ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਵਹਿਣੀ ਸੁਰ ਟੁੱਟ ਗਈ— ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਕੈਦੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਹਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਵਾਹ ਭਰ ਗਈ।
ਹੁਕਮ—ਉਹ ਅਲੌਕਿਕ ਤਾਣਾ-ਬਾਣਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਧਾਗੇ ਵਿੱਚ ਪਰੋਂਦਾ, ਕਿਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਜੇ ਲੋਹੇ ਨੇ ਵੀ ਸੋਚਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਮੁਨਾਫ਼ੇ' ਦੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਛੋਹ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ— ਜਿੱਥੇ ਹਰ ਸਾਹ ਸਿਰਫ਼ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦੀ ਧੜਕਣ ਬਣ ਜਾਵੇ।

ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰੇ ਟਾਪੂ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਉਸੇ ਅਥਾਹ ਦੇ ਅੰਧਰ ਹਾਂ— ਜਿੱਥੇ ਚਿੱਕਤ ਵਿੱਚ ਖਿਤਿਆ ਕੰਵਲ, ਸਾਡੀ ਰੂਹ ਦੀ ਸੁੱਧਤਾ ਦਾ ਦਰਪਣ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਵੱਡ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਧਾਤ, ਇੱਕੋ ਨਿਰਗੁਣ ਦੇ ਨੂਰ ਵਿੱਚ, ਬਰਾਬਰ ਧੜਕਦੇ ਹਨ।
ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਜਿਉਣਾ—
ਤੂਫ਼ਾਨ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਂਤ ਚਿਰਾਗ ਵਾਂਗ ਜਗਣਾ ਹੈ।
ਇੱਥੇ ਮੌਤ ਵੀ ਇੱਕ ਬੀਜ ਹੈ, ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਕੇ ਫੇਰ ਬਸੰਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ, ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਗਹਿਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ। ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਇੱਕੋ ਕਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ, ਲਗਭਗ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਹਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪੱਕ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਸੁਕਰਾਨਾ, ਨਾ-ਸੁਕਰੀ, ਕਾਹਲਪਣ ਵਰਗੇ ਸੁਭਾਅ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਦੇਣ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ, ਠਰੰਮੇ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਨਾ ਘਬਰਾਉਣਾ,

ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ

ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਔਕੜਾਂ, ਘਾਟੇ-ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਹਉ-ਪਰੇ ਕਰ ਦੇਣਾ, 'ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ' ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਜਾਣਾ, ਪੇਂਡੂ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਆਮ ਆਦਤ ਸੀ। ਇਹ ਆਦਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿਚ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਸੀ।
ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿੱਤਾ, ਖੇਤੀ ਸੀ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਕਸਰ ਬਰਾਨੀ ਸਨ। ਫਸਲ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਲੱਗਭੱਗ ਮੀਂਹ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ। ਅੱਜ ਕਣਕ ਬੀਜੀ, ਤੇ ਕੋਈ ਜ਼ਮੀਂਦਾਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ

ਪੁੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਦਾ ਕਿ ਦਾਣਾ ਉੱਗਿਆ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਕਾਹਲੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਦਰਾਂ ਕੁ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਦੋ-ਦੋ ਪੱਤੇ ਬਾਹਰ। ਜਿੰਨੀ ਕੁ ਜੰਮ ਪਈ, ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੁਕਰਾਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੇ ਘੱਟ ਉੱਗੀ ਤਾਂ ਸਬਰ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਫਸਲ ਨੂੰ ਗੁੱਡਣਾ, ਢੇਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾਉਣਾ। ਮੀਂਹ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਵਾਹਵਾ ਭਲੀ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਤੇ ਫਿਰ, 'ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ' ਕਹਿ ਕੇ ਸਬਰ ਦਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬੀਜ, ਪਾਣੀ, ਰੂੜੀ ਪਾ ਕੇ, ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ, ਫਿਰ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਕੇ ਦਾਣਿਆਂ ਦੀ ਭੜੋਲੀ ਭਰੂ ਕਿ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਖਾਣ ਜੋਗੀ ਕਣਕ, ਸਰ੍ਹੋਂ, ਮਸਰ, ਮੂੰਗੀ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਾਹਵਾ ਭਲੀ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਪੱਕੀ ਫਸਲ ਉੱਤੇ ਮੀਂਹ ਪੈ ਜਾਏ, ਸਾਰੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵੀ ਫਿਰ, 'ਚਲੇ, ਜੋ ਤੁਧ ਭਾਵੈ' ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸੇ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਫਸਲ ਲਈ ਵਾਹੁਣਾ ਸ਼ੁਰੂ। ਉਸ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਫਰਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ। ਸਬਰ ਦੀ ਇੰਤਹਾ। ਕਦੇ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਵੀ ਸੁਕਰਾਨਾ, ਘੱਟ ਹੋਈ ਤਾਂ ਵੀ ਸੁਕਰ। ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ। ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।
ਇੱਕ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਆ ਗਈ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਤਨਖਾਹ

ਦੀ ਗਰੰਟੀ। ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਗਰੰਟੀ, ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ,

ਸਬਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਰੰਟੀ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਿਰਭਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਮਨੁੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਂਬੱਧੀ, ਮਹੀਨੇ ਦੀ 4 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਤਨਖਾਹ

ਜੇਕਰ ਕਦੇ 10 ਦਿਨ ਵੀ ਲੇਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ, ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਵੱਡ ਖਾਣ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਤਨਖਾਹ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਸੁਕਰਵਾਰ ਨੂੰ ਬੱਸ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਚੈੱਕ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਜਿਉਣਗੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅੱਜ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਆਖਰੀ ਸ਼ਾਮ। ਜਿਓਂ ਜਿਓਂ, ਕੀਤੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ, ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲੱਗਾ ਤਿਓਂ-ਤਿਓਂ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਸੁਕਰਾਨੇ ਵਾਲਾ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਗਰੰਟੀ, ਸਾਨੂੰ ਸੁਕਰਾਨੇ ਤੋਂ ਸਬਰ ਤੋਂ ਪਰੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।
ਇਸੇ ਲਈ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ, ਨੌਕਰੀ ਪੇਸ਼ਾ ਨਾਲੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਬਰ ਵਿਚ, ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਓਂਕਿ ਖਰੀਦ ਕੇ ਰੱਖੇ ਸਮਾਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗਾਹਕ ਆਵੇ ਕਿ ਨਾ ਆਵੇ, ਜੇ ਚਾਰ ਪੈਸੇ ਵੱਧ ਵੱਟ ਲਏ ਤਾਂ ਵੀ ਠੀਕ, ਨਾ ਵੱਟ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 'ਤੇ ਫਿਰ ਆਸ। ਆਸ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚ ਘੱਟ, ਵਾਧਾ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਵੀ, ਤਲਖ ਹੋ ਕੇ ਧਰਨੇ ਲਾਉਣ ਟੁਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।
ਆਖਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਅਜੋਕੀ ਟਰੇਡ, ਜਿੱਥੇ ਪੈਸਾ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ, ਹਰ ਮਿੰਟ ਵਿਚ, ਅੱਠ ਬਾਰ ਦੇਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਵਧੇ, ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਘਟੇ। ਸ਼ੇਅਰ ਮਾਰਕੀਟ। ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਗ੍ਰਾਫ ਉੱਪਰ ਗਿਆ ਤੇ ਮਨ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਖੀਵਾ ਤੇ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਹਾਇ ਤੋਂ ਬਾ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਖੁਸ਼ੀ, ਕਈ ਕਈ ਵਾਰ ਹਾਇ-ਹਾਇ। ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਤੋਂ ਕੋਰਾਂ ਦੂਰ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਚਿੰਤਨ; ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰੋਕਾਰ

ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਛਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਾਰਣ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਧੜਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚਲੀ ਪਹੁੰਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਵਿਧਾ ਵਾਂਗ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਸੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਹੀ ਨਵੀਆਂ ਵਿਧਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਅਤੇ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਧੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਕਾਦਮਿਕ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ-ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਪਾਸਾ ਵੱਟਣਾ ਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੇ ਵੀ ਪਾਸਾ ਵੱਟ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਾਣੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਸਥਾਪਨਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਪਰਥਾਏ ਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਪ੍ਰੋ. ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖਤ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਪਬਲਿਕ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਰਾਹੀਂ ਗਰਮ-ਗਰਮ ਵਾਦਵਿਵਾਦ ਵੀ ਚੱਲਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਦਾ ਕਿਸ਼ਨਸਿੰਘੀਅਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਰਤ-ਦਰ-ਪਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ
ਫੋਨ: +91-93163-01328

ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦਾ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰਮਤਿ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਵੱਲੋਂ ਅਣਗੌਲਿਆ ਰਹਿ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਹਵਾਲੇ ਵਿਚਲੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤੀ ਚਰਚਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਵਰਗ ਸੀ ਅਤੇ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਾ ਵੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਗੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਾ ਵੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਇਹ ਬਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸ਼ਨਸਿੰਘੀਅਨ ਪਹੁੰਚ ਨਾਲ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਸਾਂਝਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਉਲਾਰ ਫੈਸਲਾ ਸਿਆਸੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਕਾਦਮਿਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੇਖਕ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਵੱਲ ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਵਾਂਗ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਟਰਾਂਟੋ (ਕਨੇਡਾ) ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸੰਪੂਰਨ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ ਛਾਪਣ ਵਾਸਤੇ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਲਾਹੁਣਯੋਗ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ 766 ਸਫਿਆਂ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਮਝ 'ਤੇ ਉਂਗਲੀ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਲੋਚਨਾ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਈ ਹੋਈ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਬੰਦਾ, ਸਮਾਜ, ਸਟੇਟ, ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਕਲਚਰਲ ਪਹਿਲੂ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਤਰਜ਼ੇ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੱਚ' ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸਮਰਪਿਤ ਭਾਵਨਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ- 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਮਝਿਆ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਖੜਕ ਕੇ ਬੋਲੇ-ਜੁਝੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੁੱਛ ਜਿਹੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ'। ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਸਦਾ ਸਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਜਿਲਦ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪਹੁੰਚ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪਾਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁੰਨਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਬੀ-ਐਸ.ਸੀ ਕਰਣ ਮਗਰੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸੀ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾਈ

ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ (10 ਅਗਸਤ 1911 ਤੋਂ 27 ਨਵੰਬਰ 1993) ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ ਜਿਲਦਾਂ ਵਿਚ 'ਰੀਥਿੰਕਿੰਗ ਬੁਕਸ' ਵੱਲੋਂ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਮਰਹੂਮ ਪ੍ਰੋ. ਗੁਰਮਤਿ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ ਛਪੀਆਂ ਪੰਜ ਪੁਸਤਕਾਂ- 'ਸਿੱਖ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਮੋਢੀ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ', 'ਸਿੱਖ ਲਹਿਰ', 'ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ', 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਵਿਰਸਾ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸੱਚ' ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਰੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਚਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

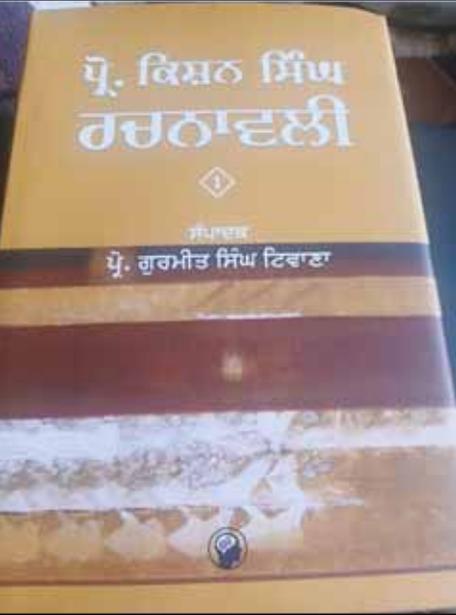
ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬੋਲਬਾਲੇ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਿੰਘ ਸਭਾਈ ਸੋਚ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸੰਸਥਾ ਵਾਂਗ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਏ ਬਿਨਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਾਫੀ ਗਿਣਤੀ ਸਵੇਰੇ ਉਠਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਕਿਉਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਭਿਜ ਰਹਿਣਾ ਸੌਖਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਹਿਣਾ ਇਹ ਚਾਹ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਗੁਰਮਤਿ ਵਰਤਾਰੇ ਨਾਲ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਅਸਰ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂਕਿਆਂ ਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨ ਕਦੇ ਮਨਫੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਨ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੀ ਇਹ ਕਾਵਿ-ਟਿਪਣੀ 'ਪੰਜਾਬ ਸਾਰਾ ਜੀਂਦਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ' ਤੋਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਿੱਖ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਰੰਗ ਵਾਲੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛਾਪੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਸਮਕਾਲੀ ਅੰਤਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ-ਪਹੁੰਚ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਤੁਰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਆਸਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖੱਬੂਆਂ ਅਤੇ ਸੱਜੂਆਂ ਦਾ ਉਲਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਫਿਰਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਹਿਯੋਗੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪਲੈਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੇ ਲੋੜੀਂਦੀ ਧਰਾਤਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸੱਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਿਸੇ ਸੋਧ ਵਿਚ ਤੁਰਦਾ ਵੇਖਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਧਰਾਤਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਸੰਭਾਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਏਸੇ ਨੂੰ ਜੇ ਸਥਾਨਕਤਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਾਡਲ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਪਾਸੇ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਨਰੋਆ ਕਦਮ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਹਵਾਲੇ ਵਿਚਲੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ ਕਦਮ ਵਜੋਂ ਲੈਣ ਦਾ ਰਾਹ ਕਿਉਂ ਚੁੱਕਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸੋਚਿਆ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਕਾਦਮਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ- "ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਾਸਤੇ ਜਦੋਂ-ਜਦੋਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ, ਕੀਮਤਾਂ ਹੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਰੱਖ ਦੀਆਂ ਖਾਸੀਅਤਾਂ, ਉਸ ਦਾ ਵਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਸਮਾਜਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤਮ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਇਹ ਢੂੰਢ ਸਦਾ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਈ, ਸਦਾ ਦਾ ਸੱਚ ਤੇ ਸਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੱਚ ਹੈ"। ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ 'ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਮਨੋਵੇਗ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਤੱਕ ਵਿਸਥਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਦੋ ਕੋਟੀਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਅਰਥਾਤ ਰੱਬ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਕੋਟੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਅਰਥਾਤ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਰਵਾਨ ਕੋਟੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਕੋਟੀ ਬੰਧਨ ਵੱਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਣ ਵੱਲ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਚੱਲਦਾ ਹਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥਾਂ ਦੀ ਜੋਧੀ ਜੁਪਦੀ ਹੈ'। ਤਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵੇਗ ਉਸਾਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਹੀ ਅਸਲ ਰਾਹ ਪਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰਾਹੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ 'ਰੱਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਰਾਹ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 1964-1966 ਤੱਕ ਮੈਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੱਖ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੀਕਾ ਛਪ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੱਖੋਂ ਮਾਰਕਵਾਦੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਮਰੇਭ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਰਣ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਮੁਹਾਵਰਾ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਭੇਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਈ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਏਸੇ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਸ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮਕਾਲ ਦੀ ਤਰਜ਼ੇ-ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਾਂਗ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਉਲਾਰ ਤੇ ਬੇਤੁਕੀਆਂ ਉਜਾਂ ਤਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਆਮ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਸਮਝ ਕੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੋਧੀ ਗਰਦਾਨਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਜੀਵਨਦਾਨੀ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਉਲਾਰ ਵੱਲ ਧੱਕ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਬਨਾਮ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੇ ਬੇਲੋੜੇ ਟਕਰਾ ਵਿਚ

ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ

'ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਚਨਾਵਲੀ' ਦਾ ਸਰਵਰਕ।

ਨਿਲੁਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਤਾਬਿਕ 'ਵਰਜਤ ਮਾਇਆ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਨਹੀਂ। ਮਨਾਹੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਹੈ, ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਨਿਆਮਤਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ'। ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਪਤ ਸਹਿਜ-ਮਾਰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਗੁਰਮਤਿ-ਵਿਧੀ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ 'ਰੱਬ ਦਾ ਰਾਹ' ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਦੀ ਜਾਚ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ (ਹਉਮੈ ਨਿਵਰੇ ਗੁਰਸਬਦ ਵੀਚਾਰੈ॥ ਚੰਚਲ ਮਤਿ ਤਿਆਗੈ ਪੰਚ ਸੰਘਾਰੈ॥)। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਸਬੰਧਤ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ' ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਗਕ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਕਮ ਦਾ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਚੇਤਨ ਸੱਤਾ ਰੱਬ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨੇਕੀ ਤੇ ਬਦੀ ਵੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਹੁਕਮ, ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਹੀਂ ਹਿੰਸੇਦਾਰੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤਣਾ ਹੀ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ 'ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟੇ, ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜਲਾਵੇ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਕਰਕੇ ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਰੱਬ ਨਾਲੋਂ ਵਿਜੇਗ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹਟਾਵੇ ਅਤੇ ਰੱਬ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਕਰੇ'। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਵੀ ਰੱਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਂਝਾ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਹੈ। ਰੱਬ ਦੇ

ਪੁਸਤਕ ਰੀਵਿਊ

ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਇਨਕਲਾਬ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਬਦਲਾਵ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਦਲਾਵ ਦੁਆਰਾ 'ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਮਾਜਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਕਿਥੋਂ ਤੋਂ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਹੈ? ਗੁਰਮਤਿ-ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਗਿਆਨ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਮਾਜਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਅਮਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਅਖਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਸੱਚ ਸੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਸੱਚ ਦੀ ਰਹਿਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਰੱਬ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਦਿਆਗੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚਾਨਣਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋਣਾ ਹੈ'। ਪ੍ਰਾਪਤ ਦੀ ਦਵੈਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਚਾਈਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਹਿਜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ 'ਰੱਬ ਨਾਲ ਸੰਜੋਗ ਹੋਣ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ, ਸਮਾਜ ਦੀ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕਸ ਹੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਡਾਇਲੈਕਟਿਕਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਜੁਜ਼ ਦਾ ਬੀਜ ਹੀ ਨਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ'।

ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਮਾਰਕਸੀ ਮੁਹਾਵਰਾ, ਸਾਹਿਤਕ ਮੁਹਾਵਰਾ ਅਤੇ ਅਕਾਦਮਿਕ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਮਾਨਵ-ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਦੀ ਇਹ ਟਿਪਣੀ ਕੰਮ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਇਨਕਲਾਬੀ ਆਚਰਣ ਦੇ ਉਸਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ, ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਉਠਣਾ ਹੈ। ਉਠਦੀ ਲਹਿਰ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਵਾਸਤੇ, ਆਪਣੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਾਬਜ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਿਰ ਧੜ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ'। ਤਾਂ ਤੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਤੁਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਏਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ "ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਪੈਂਤੜਾ"। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਰੱਬ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਂਤੜੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਰਾਹ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਚਲਣਾ ਅਤੇ ਇਕ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚਲਣਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਕਰਨੀ ਤੋਂ ਲੱਗਣਾ ਹੈ। ਕਮਾਉਂਦਿਆਂ ਸੁਖ ਭੋਗਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਜਾਣੀਏ ਕਿ 'ਨਾਮ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਅੰਕਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੈ ਸਮਾਜ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਬਾਬਤ, ਦਿਲ ਦਿਆਗ ਦਾ ਉਹ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜੋ ਹਉਮੈ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਚੇਤਨਾ, ਉਸ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਇਸ ਸੱਚ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਵੱਸਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਨਾਮ ਦਾ ਰੋਲ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਉਣ ਵਿਚ ਇਨਕਲਾਬੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਰੋਲ ਹੈ'। ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ-ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਲੈਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਫਰਕ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੱਚ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਹਾਨ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਇਨਕਲਾਬ ਵਿਚ ਆਏ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟੀ। ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ'। ਇਸ ਨਾਲ ਸੱਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਖ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਬੰਧਤ ਧਰਮ ਨੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 'ਬਾਬਰਵਾਣੀ' ਨੂੰ ਸੁਤੰਤਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਲੂ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਜੋ ਨੈਰੇਟਿਵ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨਾਲ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਵਰਗੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਚੰਡਤਾ ਦੇ ਬਾਣੀ-ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ 'ਸੱਚ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਪੁੰਜ, ਤੇਗ ਦੇ ਧਨੀ ਤੇ ਮਰਦੇ-ਮੈਦਾਨ' ਬਣ ਸਕਣ ਦੇ ਸਿੰਘ-ਹਾਸਲ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਇਸ ਅੰਜਾਮ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਮਨੁੱਖੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਤੇ ਸਦਾ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਦਾ ਦਾ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਦੀ ਸਭਿਅਤਾ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਉਸ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਣ ਦਾ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਚੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਸੱਚ ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਸੀ, ਅੱਜ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਰਬੱਤ ਦੀ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੋਨਾ- ਤਕਨੋਲੋਜੀ

‘ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੋਨਾ- ਤਕਨੋਲੋਜੀ’ ਪੁਸਤਕ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ‘ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਹੈ ਅਤੇ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਦੇ ਗੁਣ-ਗਾਣ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ-ਪਰੇਸਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇੰਜ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨਵਾਂ ਲੇਖਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੁਪਿਆ ਰੁਸਤਮ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਤਿਕਥਨੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਥਰੀ-ਇਨ-ਵਨ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਵੈਟਰਨ ਦੌੜਾਕ ਵੀ ਹੈ ਤੇ 80 ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰੇ ਟਰਾਂਟੋ ਦੇ ਸੀ.ਐੱਨ ਟਾਵਰ ਦੀਆਂ 1,776 ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਹਿੰਮਤੀ ਵੀ। ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਧਿਆਨੀ ਵੀ। ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਸਾਇੰਸ, ਮਾਡਰਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਤੇ ਬਣਾਉਣੀ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖ ਕੇ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਫਾਲ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਗਿਆਨ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਾਧਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ 1944 ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਬਖੇਪੀਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੰਗਰੂਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਨਾਭੇ ਤੋਂ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਤੇ ਮਹਿੰਦਰਾ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲੇ ਤੋਂ ਪੀ-ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਰ ਕੇ, ਥਾਪਰ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਤੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਇੰਜੀਅਰਿੰਗ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਵਿਦੇ ਗਿਆਨੀ ਕਰ ਲਈ। ਫਿਰ ਪੰਜਾਬ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਵਿਚ ਐੱਸ.ਡੀ.ਓ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤੇ 2002 ਵਿਚ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਵਜੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਪਾਸ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਰੈਂਟਨ ਦਾ ਪਰਵਾਸੀ ਹੈ।

ਉਸ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਮੇਰੀਆਂ ਖੇਡ ਤੇ ਸਿਹਤ ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨਾਂ ‘ਚ ਸਾਡੀ ਸੰਗਤ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਹ ਲੰਮੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਤੇ ਤੋਰਾਂ ਅਤੇ ਸੀ.ਐੱਨ ਟਾਵਰ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 647-785-1661

ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ‘ਚੋਂ ਕਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਹਾਫ-ਮੈਰਾਥਨ ਦੀ ਵਾਕ ਤੋਂ ਸਿੱਖੇ ਸਬਕਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

‘2017 ‘ਚ 73 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਹੋਣ ਤੱਕ, ਮੈਂ ਸਧਾਰਨ ਸੈਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੋਈ ਕਸਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਛੇ ਵਾਰ ਸੀ.ਐੱਨ ਟਾਵਰ ਦੀਆਂ 1,776 ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਵਾਰ ਸਕੋਸ਼ੀਆ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ 21 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਹਾਫ-ਮੈਰਾਥਨ ‘ਵਾਕ’ ਅਤੇ 42.2 ਕਿਲੋ ਮੀਟਰ ਦੀ ਵਰਚੁਅਲ ਫੁੱਲ ਮੈਰਾਥਨ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਮੌਸਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ਪੰਜ ਵਾਰ ਕਰੀਬ ਦਸ ਗਜ਼ਾਰ ਕਦਮ ਤੁਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਆਪਣੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਇਹ ਖੋਜ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਫਾਇਦਾ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ, ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਮਨ ਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

2014 ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤਾ ਵਕਤ ਘਰ ਬੈਠ ਕੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਟੀ.ਵੀ ਦੇਖ ਕੇ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਗਾਣੇ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਭਾਅ ਦੋਵੇਂ ਵਿਗੜ ਰਹੇ ਸਨ, ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ, ਖੁੰਝਾਏ ਚੰਗੇ ਮੌਕੇ ਅਤੇ

ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇ ਅਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕੰਮ, ਯਾਦ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਝੁਰਦੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ‘ਚ ਹੀ ਇੰਜ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ‘ਜ਼ਫਰ’ ਦੀ ਇੱਕ ਦਿਲ-ਟੁੰਬਵੀ ਵੀਡੀਓ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 2015 ‘ਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਇਕਲੌਤੇ ਜੁਆਨ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਭੱਗ-ਸਮਾਗਮ ‘ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸਮੇਂ ਇਨਸਾਨ ਕੌਲ ਦੇ ਹੀ ਵਿਕਲਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ: ਉਹ ਆਦਰਸ਼ ਬਣੇ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਰਸ ਦਾ ਪਾਤਰ। ਆਦਰਸ਼ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਰਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਲੇਖਕ ਜ਼ਫਰ ਦੀ ਮੁਸੀਬਤ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਰੀ ਮੁਸੀਬਤ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਦਰਸ਼ ਬਣਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਤਰਸ ਦੇ ਪਾਤਰ ਬਣਨਾ ਵੀ ਗਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਾਸਤੇ ਕੁਛ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਜੋਗੇ ਤਾਂ ਬਣੀਏ।

ਇਸ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਖੇਡ ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਖੇਡਾਂ, ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਤੇ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੇ ਲੇਖ ਦੁਬਾਰਾ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਖੇਡ ਮੈਦਾਨ, ਖੇਡ ਸਮਾਨ, ਵਕਤ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਸਾਥ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਧਰਵਾਸ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਕਰਨੀ ਨੂੰ ਖਿੱਤੇ ਮੱਥੇ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਸਹੀ ਸੋਧ ਦੇ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਦੌੜ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਦੌੜੋ, ਤੁਰੋ ਨਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਰੋ, ਖੜ੍ਹੋ ਨਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖੜ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਖੜ੍ਹੋ, ਬੈਠੋ ਨਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਬੈਠੋ, ਲੇਟੋ ਨਾ।

ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਹੁਣ ਉਹ 80ਵਿਆਂ ‘ਚ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵਿਗਲ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਿਖਣ ਦਾ ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਤੇ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਗਿਆਨ ਤੇ ਤਜਰਬੇ ‘ਚੋਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ। ਉਹ ਖੁਦ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦਾ ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮਾਡਰਨ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਤਾ ਹੈ। ਨਿਰਾ ਗੂੜ੍ਹ ਗਿਆਤਾ ਹੀ

ਨਹੀਂ, ਉਹਦੇ ਹਾਨ/ਲਾਭਾਂ ਦਾ ਵੀ ਜਾਣੂ ਹੈ। ਲੋੜ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਸਟੈਂਡ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਰਵਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਧ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਨਰ ਬੰਦਾ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ।

ਉਹਦੀ ਇਕੋ ਮਿਸਾਲ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਈ

ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਬਿਜਲੀ ਪਲਾਂਟ ਲਾਉਣ ਬਾਰੇ ਕੰਟਰੈਕਟ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਵਿਚਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਗੱਠੇ ਦੁਆਉਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਿਸ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਮਸੌਦੇ ‘ਤੇ ਸਹੀ ਪਾਉਣੀ ਸੀ ਉਹ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਮਹਿਕਮਾਨਾ ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਚੁਣ ਕੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਟੈਕਨੋ-ਲੀਗਲ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਪੋਸਟ ‘ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ‘ਤੈਨੂੰ ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ ‘ਚ ਵਾੜ’ ਤਾ, ਨਾ ਲੈ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜੀ।’

ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, ‘ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਬਾਲਟੀ ਨਾਲ ਨਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ, ਵਗਦੀ ਗੰਗਾ ਕੀ ਕਰਨੀ ਐ, ਘਰ ਦੀ ਟੂਟੀ ਨਾਲ ਈ ਸਰੀ ਜਾਂਦਾ ਐ।’

ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੰਟਰੈਕਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੋਭ-ਲਾਲਚ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਰੱਖ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗ਼ਦਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪਰ ਰਾਜਸੀ ਨੇਤਾ ਗ਼ਦਾਰੀ-ਗ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ? ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ‘ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਵਧਣ ਲੱਗਾ। ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਫਾਈਲ ਹੀ

ਐਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹਦੀ ਬਦਲੀ ਪਿੱਛੋਂ ਨਵਾਂ ਅਫਸਰ ਵੀ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਨਾਲ ਗ਼ਦਾਰੀ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਉਹੀ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਕੰਟਰੈਕਟ ਲਟਕ ਗਿਆ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣਾ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਵਧੀਆ ਸਰਵਿਸ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਸੀਨੀਅਰਤਾ ਤੇ ਮੈਰਿਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਦ-ਉੱਨਤ ਹੋ ਕੇ ਮੁੱਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰ (ਸੰਚਾਲਨ) ਦੀ ਵੰਗਾਰਮਈ ਅਤੇ ਮਾਣਮੱਤੀ ਪੋਸਟ ਤੋਂ 36 ਸਾਲ ਦੀ ਸਰਵਿਸ ਕਰ ਕੇ 2002 ਨੂੰ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਇੰਜ. ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਕਿ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਕਿਵੇਂ ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਕਿਥੋਂ ਕਿਥੇ ਪਹੁੰਚੀ? ਮਸਲਨ ਪੱਥਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਭਿਤਾ ਕੇ ਬਾਲੀ ਅੱਗ ਕਿਵੇਂ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ‘ਚ ਚਾਨਣ ਬਣੀ? ਕਿਵੇਂ ਠਾਰੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧੂਣੀ ਬਣੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਖਾਣਾ ਪਕਾਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰੇਲ ਗੱਡੀਆਂ ਖਿੱਚਣ ਵਾਲਾ ਭਾਫ਼ ਦਾ ਇੰਜਣ ਬਣੀ? ਕਿਵੇਂ ਪਹਿਏ ਦੀ ਕਾਢ ਨੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਕਮਾਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਕਿਵੇਂ ਗੁਲੇਲ ਦਾ ਗੁਲੇਲਾ ਮਿਜ਼ਾਈਲ ਬਣਿਆ, ਕਿਵੇਂ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਅਸਲੀ ਅਕਲ ਦੀ ਥਾਂ ਬਣਾਉਣੀ ਅਕਲ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦਾ ਡੰਗ ਸਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਪਰ ਸੁਆਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੀ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਸਾਨੂੰ ਲਈ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਸੁਖ ਮਾਣਦੇ-ਮਾਣਦੇ ਅਸੀਂ ਕੈਸੇ-ਕੈਸੇ ਦੁੱਖ ਸਹੇੜ ਬੈਠੇ ਹਾਂ? ਸਰੀਰਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਾਣਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਮਨ ਦਾ ਚੈਨ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਾਂ, ਜੀਹਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪੇਸ਼ ਹਨ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਕੁੱਝ ਅੰਸ਼:

‘ਭੱਠ ਪਵੇ ਸੋਨਾ ਜਿਹੜਾ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾਵੇ’ ਕਹਾਵਤ, ਅੱਜ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬੁੱਝਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਉਸ ਦੀ ਉਪ-ਬੁੱਝ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ‘ਤੇ ਪੂਰੀ ਢੁਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਬੁੱਝਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ, ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ‘ਚ ਹੀ ਬਹੁ-ਪੱਖੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਪਰ 2024 ਦੇ ਨੋਬਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਰਥ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ, ਆਪਣੀ ਸਾਂਝੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਪਾਵਰ ਐਂਡ ਪਰਾਗ੍ਰੈਸਿਵ’ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ‘ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਤਕਨੋਲੋਜੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਗਜ਼ਰ ਸਾਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ-ਆਪ ‘ਚ

ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦੀਆਂ।’

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੋਨਾ ਸਾਡੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣ ਜੋਗੇ, ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਜੋਗੇ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ‘ਚ ‘ਨੈਸੈਰੀ ਈਵਲ’ ਤੇ ‘ਡੋਜਰਸ ਕਨਵੀਨੀਐਂਸ’ ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂਹ ਕਰ ਕੇ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਕਨੋਲੋਜੀ, ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਾਇੰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜੋ ਅੱਗੇ ਏ.ਆਈ. ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਉਲਟੇ ਚੱਕਰ ਦੇ ਮੰਦੇ ਅਸਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਬ-ਸਾਂਝੀ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਹਾਮੀ, ਭਵਿੱਖ ‘ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣ ਦੇ ਖਦਸ਼ੇ ਪਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈਆਂ ਭਵਿੱਖ-ਵਕਤਾਵਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਏ.ਆਈ. ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਘਾਤਕ ਹੋ ਜਾਣ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਚਾਰ ‘ਬੀਮ’ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ‘ਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ, ਪੱਥਰ ਚੱਟ ਕੇ ਮੁੜੀ ਮੱਛੀ ਵਾਂਗੂੰ, ਅੱਜ ਦੇ ਪੱਛਮੀ ਜਗਤ ਵਲੋਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ‘Finding Modern Truth in Ancient Wisdom’ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ, ਇਸ ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ‘ਚ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ:

ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈਏ। ਹਮਦਰਦੀ, ਰਚਨਾਤਮਿਕਤਾ, ਸਬਰ-ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਵਰਗੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਈਏ।

ਤਕਨੋਲੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ-ਆਪ ‘ਤੇ ਹਾਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਈਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਦ-ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਨਰ ਸਿੱਖੀਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਜ਼ਾਰੇਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲੁੱਟ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਈਏ। ਜੇ ਕੰਮ ਏ.ਆਈ. ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਰਚਨਾਤਮਿਕਤਾ ਤੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿਹਾਰ ਆਦਿ ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰੀਏ।

ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ‘ਚ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਬਾਹਰੀ ਜਿੱਤਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਏ.ਆਈ ਸਾਡੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਸਾਂਝੇ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੈੱਟ-ਵਰਕ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਤੇ ਤਕਤਾ ਕਰੀਏ।

ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣੇ, ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ। ਨੋ-ਸਕ੍ਰੀਨ ਦਿਨ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਨਾਲ ਜੋੜੀਏ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਰੱਖੀਏ।

ਪਵਿੱਤਰ ਜੀਵਨ, ਡੂੰਘੀ ਸੋਚ, ਵਿਵੇਕ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਮਨ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਈਏ।

ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ...

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਾਕੀ ਰਹੇਗਾ, ਇਸ ਦਾ ਸੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ।’

ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਣਗੌਲੇ ਰਹਿ ਜਾਣ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਣ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ- ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਅਖੌਤੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉੱਜ ਲੱਗੀ ਕਿ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਦੇਬਦੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਬਾਇਬਲ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਕ ਨੇ ਇਹ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਕਿ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।’ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ

ਨੂੰ ‘ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਾਰੇ’ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੀ ਏਥੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਵਸਤੂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਸੱਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ, ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜਮਾਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਇਨਕਲਾਬੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਸਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਇਕ ਹੀ ਹੈ-ਬੰਦੇ ਦੀ ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਦਾ, ਸੰਕਲਪੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਦਾ, ਦਿਮਾਗੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ, Conceptual frame Forks ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨੇੜ, ਕੋਈ ਮੇਲ ਮੁਮਕਿਨ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੈ? ਇਹ ਸਮਝ ਤਾਂ ਹੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ, ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਦੀ ਵਸਤੂ, ਉਸ ਦਾ ਸੱਚ, ਉਸ ਦੇ Conceptual frame-Fork ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਬਾਤਨ ਦੀ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਹੁੰਦਾ

ਹੈ, ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਖਰੜੇ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਮਨੁੱਖੀ ਚਿਤਰ ਵਿਚ, ਸਮਾਜਿਕ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਵਿਚ, ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ (ਲਿਵ ਧਾਤੂ ਦੁਇ ਰਾਹ ਹੈ ਹੁਕਮੀ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥ ਮ. 3, ਸਫਾ 87), ਬੰਦੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ, ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੇ, ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਆਪੋਪਾਪੀ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਦੋਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਚਨਾ, ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ, ਪੁਰਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਕਿਹੜੇ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਮਾਰਕਸਵਾਦ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਮੁਹਾਵਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ, ਪਦਾਰਥਾਂ, ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪੈਦਾਵਾਰ ਦੀ ਅਧੀਨਗੀ ਦੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੇ, ਮੁੜ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ, ਉਸ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਾਇਆ ਪਲਟੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।’ ਇਸ ਨੂੰ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦੇ ਉਲਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਕੇ ਵੇਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨੈਰੇਟਿਵ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਅਧਿਆਤਮ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਨਿਹਿਤ

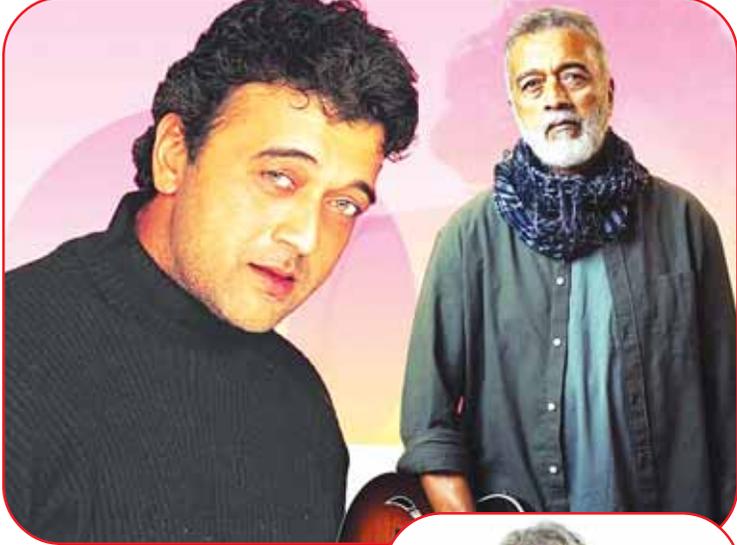
ਅੰਤਰਸਬੰਧਤਾ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨ ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਉਹ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਬਣਨ ਦਾ ਰਾਹ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਪੁਰਖੇ ਚੇਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਸੀਸ ਵਰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ‘ਬੰਦਾ ਬਣ’ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅੰਤਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਮਝ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੋਧ ਸਹੀ ਅਤੇ ਸਫਲ ਸਕਾਰਾਮਕਤਾ ਵੱਲ ਹੈ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਨ ਤੁਰ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਸਮਕਾਲੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਰਗਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜਲੌਅ ‘ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਥੇ ਲੱਭਿਆ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਲੱਭੇ’।

ਅਸਲ ਸਮੱਸਿਆ ਪੁਸਤਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਸਤਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮੇਂ ਹਾਕਮ ਬਣ ਵੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਮਹਿਰੂਮ ਹੋ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਪੁਸਤਕ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਸਮਰਪਿਤ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸਮਾਪਤ ਕਰਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ- ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਕਲਚਰ ਵਿਚ ਬੰਦੇ ਦੀ- ਸਰਬੱਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਮਝਿਆ-ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਖੜਕ ਕੇ ਬੋਲੇ-ਜੂਝੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ‘ਤੇ ਸਿਰ ਰਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਤੁੱਛ ਜਿਹੇ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਨੂੰ ਸਮਾਪਤ ਕਰਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।’ ਪੁਸਤਕ ਤੇ ਪਾਠਕ ਵਿਚਾਲੇ ਕੋਈ ਨ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਰੰਗਦਾਰ ਐਨਕਾਂ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਣ ਵੱਲ ਧੱਕ ਦੇਂਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਤੇ ਇਸ ਪੜ੍ਹਣਯੋਗ ਅਤੇ ਸਮਝਣਯੋਗ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਲੱਕੀ ਅਲੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ

ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਣ ਜਾਵੇ। 'ਓ ਸਨਮ', 'ਏਕ ਪਲ ਕਾ ਜੀਨਾ' ਸਮੇਤ ਕਈ ਗਾਣੇ ਗਾ ਚੁੱਕੇ ਗਾਇਕ ਲੱਕੀ ਅਲੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਆਈਕੋਨਿਕ ਗਾਣੇ ਬਣਾਏ ਹਾਲਾਂਕਿ ਇੰਨੇ ਆਈਕੋਨਿਕ ਗਾਣੇ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੱਕੀ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਗਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਦਿਆਂ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਮੈਂ ਸੰਗੀਤ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਬਾਕੀ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੂਸਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਤਰੀਕਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਹੀ ਕੋਈ ਧੁਨ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾ ਸਹੀ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ

(ਖਾਲੀ ਰਹਿਣਾ) ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖੈਰ, ਮੇਰੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਲਾਗਿਰੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਥੇ ਤੁਸੀਂ ਖਾਲੀ

ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਸੰਗੀਤ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਖੇਤੀ ਵਰਗੇ ਕੰਮਾਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਮਸਤ

ਉਹ ਅੱਗੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, 'ਮੈਂ ਬਾਇਕਿੰਗ, ਗਾਰਡਨਿੰਗ, ਖੇਤੀ ਵਰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਲੋਕ ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਵੇਲਾਗਿਰੀ

ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰੋਡਕਟਿਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਯਾਤਰਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਤੋਂ ਜਾਣੇ-ਅਣਜਾਣੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਿੱਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਹੋਜਿਹਾ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ।'

ਰੀਲਜ਼ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਗਾਣੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਕੀ ਦੇ ਗਾਣੇ ਰੀਲਜ਼ ਉੱਤੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਗਾਣਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੱਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, 'ਸੱਚ ਆਖਾਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੇਰਾ ਅਨੁਭਵ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਟੀਮ ਮੇਰੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮੀਡੀਆ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ। ਰੀਲਜ਼ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਕਿੰਨੇ ਗਾਣੇ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਚੱਲਦੇ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ

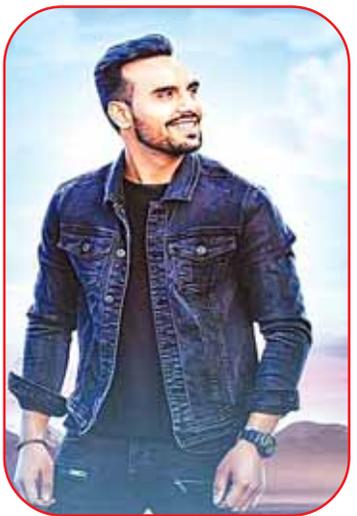

ਗਾਣੇ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਮਿਊਜ਼ੀਸ਼ੀਅਨ। ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।'

ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਹੈ ਨਵੀਂ ਬਾਵਾ

ਅਜੋਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕੀ ਦੀ ਭੀੜ ਵਿਚ ਮਿਆਰੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਵਾਰਿਸ ਹੈ ਨਵੀਂ ਬਾਵਾ ਜਿਸ ਨੇ ਆਮ ਗਾਇਕੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹਟ ਕੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਹਨ। ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਸਟਾਰ ਬਣਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ। ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕਦਮ-ਕਦਮ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤਦਾ ਗਿਆ। ਗੀਤ 'ਬਾਪੂ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ' ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੇ ਉਸਦੀ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਗਾਇਕ ਬਾਗੀ ਭੰਗੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ

'ਤੇ ਗਾਏ ਇਸ ਗੀਤ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਧਸ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਈ ਕਿਸਾਨੀ ਜਿਹੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤਰਣ ਕੀਤਾ। ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਗਾਇਕ ਨਵੀਂ ਬਾਵਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਰਨਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਜੰਮਪਲ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਸਤਬਚਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਇਸ ਲਾਡਲੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਲਾ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਆਪਣੇ ਨਾਨਕਾ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਮਿਲੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਨਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਵੇਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮੀਂ ਕਵੀਸ਼ਰ ਸਨ। ਸਕੂਲ-ਕਾਲਜ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਨਵੀਂ ਬਾਵਾ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਭਰ-ਜੋਬਨ ਜਵਾਨ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜਿੱਤੇ। ਬਰਨਾਲਾ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀ ਕਲਾ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਲਾਨਾ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੈਟਾਗਰੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਗਾਇਕੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ੌਂਕ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਂ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸਨੇ ਬਾਹਰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ। ਨਵੀਂ ਬਾਵਾ ਦੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਨੇਕਾਂ ਗੀਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਥਾਪਿਤ ਗਾਇਕ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿਵਾਇਆ। ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ 'ਸਲਾਹਾਂ, ਮੁੰਡਾ ਲੰਬਤਾਂ ਦਾ, ਖਿਤਾਬ ਬੜੇ ਮਕਬੂਲ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਨਵੀਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਨਵੇਂ-ਗੀਤਾਂ ਚਿੱਤੀਆਂ, ਪਹਿਚਾਣ, ਵੀਜ਼ਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਪਿੰਡ ਦਾ ਗੋਤਾ, ਚਿੱਲ ਮੂਡ, ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਵਾਲੀਏ... ਆਦਿ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਰਿਹਾ। ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਤੇ ਹਰਭਜਨ ਮਾਨ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ੍ਰੋਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉੱਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 28 ਫਰਵਰੀ 2026 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-730

ਜੇ ਸੱਸ ਬਹੂ ਦਾ ਮੱਥਾ ਚੁੰਮ ਕੇ, ਆਖੇ ਸੁਣ ਨੀਂ ਧੀ ਰਾਣੀ, ਆਹ ਲੈ ਸਾਂਭ ਘਰ ਦੀ ਕੁੰਜੀ, ਬਣ ਕੇ ਸੁਖੜ ਸਿਆਣੀ। ਹੱਸ ਹੱਸ ਮੇਰਾ ਭਾਰ ਵੰਡਾ ਨੀਂ, ਪੁੱਤ ਰਾਜਾ ਨੀਂ ਤੂੰ ਰਾਣੀ, ਬਹਿਜਾ ਬਹਿਜਾ ਹੋਏ ਜੱਗ 'ਤੇ, ਲੋਕੀਂ ਕਹਿਣ ਕਹਾਣੀ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-728

ਅੰਦਰ ਹੋਏ ਜੇ ਜੋਸ਼, ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਲੱਗੇ ਨਿਗੂਣਾ। ਤੈਰ ਜਾਣ ਬਿਨ ਪੈਰ, ਦਰਿਆ ਵੀ ਰਹਿ ਜੇ ਉਣਾ। ਝੁਕ ਹੀ ਜਾਏ ਪਹਾੜ, ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਉਣਾ। ਜੋਖਮ ਸਹੇੜਨ ਆਪ, ਨਾ ਜਾਣਨ ਜ਼ਖਮਾਂ ਸਿਉਣਾ। ਤੱਕ 'ਨਾਕਾਮ' ਹੈਰਾਨ, ਜ਼ੋਰ ਆਇਆ ਤੀਣਾ ਦੁਣਾ। -ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ 'ਨਾਕਾਮ'

ਵਿੱਚ ਪਹਾੜਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਔਖੀ, ਪਵੇ ਸੰਗ ਮੁਸੀਬਤ ਲੜਨਾ, ਦੱਸਦੀ ਤਸਵੀਰ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਕੇ, ਪੈਂਦਾ ਛਾਤੀ ਡਾਹ ਕੈ ਖੜ੍ਹਨਾ। ਬਾਝੋਂ ਹਿੰਮਤ ਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਪੈਂਦਾ ਨਿੱਤ ਚੋਟੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨਾ, ਥੱਲੇ ਦਰਿਆ, ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲੇ, ਉੱਤੇ ਮਾਰ ਟਪਸੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨਾ। -ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 'ਨੂਰਪੁਰੀ'

ਦਿੜ੍ਹ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਹੈ ਤੁਰਦੇ, ਮੰਜ਼ਲ ਪੈਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੁੰਮਦੀ ਲਾਇਆ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮੰਡੀ ਦੀ ਔਖ ਵਿਚ, ਅਰਜਨ ਦੇ ਜੋ ਸਿਰ 'ਤੇ ਘੁੰਮਦੀ

ਜੰਗਲੀ ਬੱਕਰਾ ਲਾਵੇ ਸਕੀਮਾਂ, ਖੱਡ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮੇਮਣੇ ਦਿੱਤੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ, ਬੱਕਰਾ ਜੋਸ਼ 'ਚ ਫਾਲ ਲਗਾਵੇ -ਮਾ: ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲੰਮੇ ਫੋਨ: 925-325-2486

ਕੀ ਹੋਇਆ ਜੇ ਵਿੱਛੜੇ ਡਾਰੇਂ ਹੁਣ ਹੀਲਾ ਕੋਈ ਬਣਾਵਾਂਗੇ। ਫਿਕਰ ਨਾ ਭੇਰਾ ਕਰ ਛੋਟੂ ਪਾਰ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਚਿੰਬੜ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾ ਚੂਹੀ 'ਤੇ ਹੁਣ ਆਪਣਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਖਾਵਾਂਗੇ। ਗੱਡ ਲਏ ਆਪਣੇ ਫੋਡੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਲੀ ਦੀ ਫਾਲ ਲਗਾਵਾਂਗੇ। ਜਾ ਮਿਲਾਂਗੇ ਆਪਣਿਆਂ ਨੂੰ ਰਲ ਮਿਲ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਵਾਂਗੇ। -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ

ਜੰਗਲੀ ਬੱਕਰਾ ਜਾਨ ਜੋਖਮ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪੇਟ ਪੂਜਾ ਦਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜੇ ਖੱਡ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਗਿਆ ਹੇਠ ਜਾਣਾ ਵਾਂਗ ਪਤੰਗ ਮੇਮਣਾ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਮੈਂ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਦੰਗ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈਰਾਨ ਵਾਹ ਓਏ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕਾ ਜਾਈਏ ਤੇਰੇ ਕੁਰਬਾਨ। -ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਕੁਲਬੁਰਫਾ ਪਟਿਆਲਾ ਫੋਨ: 98784-69639

ਕਰ ਜਿਗਰਾ ਕਮਰਕੱਸਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜੇ ਨਤੀਜਨ ਪਹੁੰਚੋਗੇ ਖਿੱਤੇ ਤੀਕ ਬੰਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰ ਮੰਜ਼ਲ ਸਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਇਕ ਹੀ ਬੱਕਰਾ ਜੇ ਚੁੱਕ ਮੇਮਣਾ ਘਨੇੜੀ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਖੱਡਾ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦੀ ਬੇਬਾਕ ਦਾਸਤਾਨ - 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ'

ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਇਨਸਾਨ ਹਰ ਪਰਿਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਜੇਤੂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿ ਗਏ ਨੇ ਕਿ ਅੱਥਰੇ ਘੋੜੇ ਵਰਗੇ ਮਨ ਉੱਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਤਾਂ... ਵਾਰੇ ਨਿਆਰੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ... ਪੁਆਤੇ ਹੀ ਪੁਆਤੇ! ਜਦ ਮਨ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਪਸ਼ੂ ਬੇਕਾਬੂ ਹੋਇਆ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਭਿੜਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਦੋਸਤੋ, ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਮਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਯਾਨੀ, ਬੰਦਾ ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨਡਾਲਾ ਦੇ ਸੱਜਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਹ ਅਟੱਲ-ਸੱਚ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ 'ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਅਤੇ

ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਠ
ਫੋਨ: 209-600-2897

ਹੰਕਾਰ' ਵਰਗੇ ਕਈ ਵਿਕਾਰ/ਪਸ਼ੂ ਮਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ...! ਇਹ ਕਰਤਾ ਮਾਨਵੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ।

ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਦੀ ਇਸ ਬੇਬਾਕ ਦਾਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਲਝਾਈਆਂ ਤੇ ਉਲਝੀਆਂ, ਸੰਤਾਪੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਾਪੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਰਮਜੀਤ ਨਡਾਲਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹਿਤਕ ਪੈਂਡਾ... ਪੇਸ਼ੇ ਵਜੋਂ ਮੈਡੀਕਲ ਡਾਕਟਰ, ਕੋਮਲ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਕਰਮਜੀਤ ਦਾ ਤਿੰਨ ਕੁ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸਰ ਕਰਦਾ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦੇ ਨਾਵਲ 'ਪੁਰਨਮਾਸ਼ੀ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਉਹ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸਾਹਿਤ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਪੈਂਡਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੇਖਕ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਪਰ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਵੱਡੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਕੱਟਦਿਆਂ-ਕੱਟਦਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਪੈਂਡਿਆਂ 'ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਪੇੜਾਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਮਜੀਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਅਤੇ ਸੁਹਜ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਪੈਰ ਘੱਟ ਹੀ ਸਹੀ ਪਰ ਮੜ੍ਹਕ ਨਾਲ ਤੁਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ 'ਚ ਆਪਣੀ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਲਈ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮਿੰਨੀ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਜੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ' ਨਾਲ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਡਵੋਕੇਟ ਨੀਲਮ ਨਾਰੰਗ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਰੂਹ ਨਾਲ ਹਿੰਦੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਮਜੀਤ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਘੇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ... ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਨਡਾਲਾ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰ, ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਮੋਹ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਸਮਰਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਰੰਗਾਂ-ਰਸਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ 6 ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਪਰਾਗੇ ਨੂੰ ਨਵਰੰਗ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ, ਸਮਾਣਾ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ। 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ' ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਟਵਿਸਟ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਘੁਮਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਾਠਕ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਰਹਿ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਜਾਂ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੀ ਸਧਾਰਨ ਜਨ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਤੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵਿਚਰਦੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ੈਲੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ 'ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ' ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਜਾਂ ਗੁਗਲ ਸਰਚ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਸਿਰਜੀ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਚਨਾ ਜੋ ਸਰਲ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਧੁਹ ਪਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਮਕਬੂਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਸਮਾਜ-ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ, ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਨੂੰ ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮਾਨਵ ਦੀ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਬਰ ਦੀ ਘਾਟ 'ਤੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ 'ਇਵੇਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰੂਪ' ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਟਵਿਸਟ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਕਹਾਣੀ ਰੂਪ, ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਲੱਡੂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਰੂਪਾ ਇਕ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ

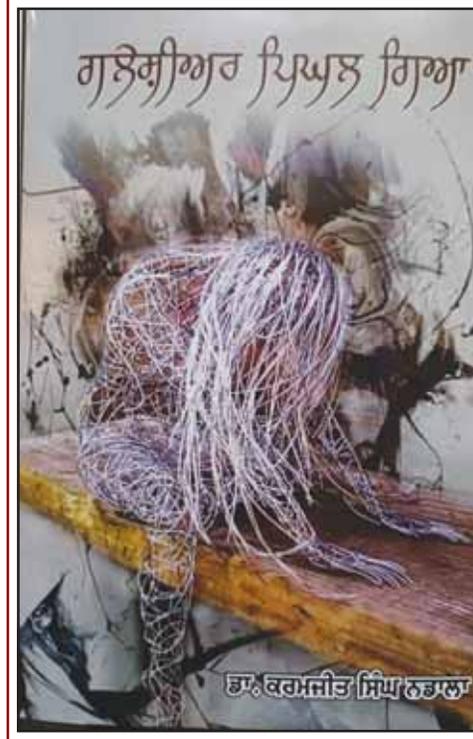
ਜੰਮੀ ਅਤੇ ਜਵਾਨ ਹੋਈ। ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਦਹਿਲੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਆਰ-ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਕੋਠੇ ਵੀ ਆਰ-ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਅਸਮਾਨੀ ਟਾਕੀਆਂ ਲਾਉਂਦੀ ਸਰੀਰਕ ਭੁੱਖ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੋਸ਼ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਗਰੀਬਤੇ ਮਿਸਤਰੀ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਤੋਰ ਕੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਆਰਥਿਕ ਪੱਖੋਂ ਗਰੀਬਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਰੂਪਾ ਦਾ ਐਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੀ ਮਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਕੁਮਾਰੀ ਵਰਗੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਤੰਗ ਕਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਰ ਥਲੀ ਦੇ ਦੋ ਨਿਆਣੇ ਜੰਮਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸਦੀ ਜਵਾਨੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮੰਗ ਉਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਅਤੇ ਬਦਅਖਲਾਕੀ ਪੈਂਡਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਲੰਡੇ ਨੂੰ ਮੀਣਾ ਸੌ ਕੋਹ ਦਾ ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਮਿਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੈਂਡੇ ਦੇ ਅਨੈਤਿਕ ਪਾਂਧੀ 'ਲੱਡੂ ਥਾਣੇਦਾਰ' ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਪਨਈ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨਜ਼ਰੀ ਪਈ। ਐਸ਼ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਲੰਮੇ ਦੌਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਲੱਡੂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦੇ ਵਾਰਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕੀ। ਮੱਖਣ ਵਿਚੋਂ ਵਾਲ ਕੱਢਣ ਵਾਂਗ ਮਤਲਬੀ ਲੱਡੂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਉਸਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। 'ਫੇਡਰ ਮੱਝ' ਜਿਹੀ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਦੋ ਲੱਖ ਰੁਪਈਏ ਰੂਪਾ ਦੇ ਹੱਥ 'ਤੇ ਧਰਦਿਆਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਘਰ-ਘਾਟ ਦੀ ਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਰੂਪਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਸਤਰੀ ਦੇ ਕੋਲ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਣਦਿਆਂ ਗਰੀਬਤਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਰੂਪਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ' ਜਿੱਥੇ ਇਨਸਾਨ ਦੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੀਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੋਹਰੇ ਮਾਪਦੰਡ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਖੁਦ ਜੋ ਮਨ ਆਉਂਦਾ ਬਿਨਾਂ ਝਿਜਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਔਰਤ ਲਈ ਵਰਜਿਤ ਅਤੇ ਨਾ ਮੁਆਫ਼ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਗੁਨਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਮਰਦ ਦੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਰਦ ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਣ, ਵਰਗਲਾਉਣ, ਫਸਾਉਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਰੁਆਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਖੁੰਝਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ 'ਨਿੱਮੇ' ਦਾ ਪਤੀ ਅਮਰੀਕਾ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜਵਾਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਨਾ-ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਔਤ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਖੁਦ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਦੇ ਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪਰਵਾਸੀ ਪਤੀ ਦੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਡੋਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇੱਕ ਕੀਲੇ ਨਾਲ ਬੱਝੀ ਹੋਈ ਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬਦਤਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਬੰਦਾ ਆਪ ਪੂਰੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਰਦ ਦਾ ਸਾਥ ਨਿੱਮੇ ਦੇ ਜਵਾਨ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ। ਆਖਰਕਾਰ ਨਿੱਮੇ ਦਾ ਸਬਰ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਤੀ ਦੇ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ 'ਅਰਜਨ ਥਾਣੇਦਾਰ' ਦੇ ਸੁੱਟੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ... ਅਤੇ ਉਹ ਅਰਜਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਖੇਹ ਖਰਾਬੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਛਤਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ। ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਮਰਦਾਨਗੀ ਕਾਰਨ ਸਭ ਦੋਸ਼ ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਹੀ ਮੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਖਰ, ਖੁਦ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਜੰਮੇ ਮਰਦ-ਭਰਾ ਹੱਥੋਂ ਹੀ ਉਹ ਦੂਸਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿੱਮੇ ਦੀ ਗਲਤੀ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਔਰਤ-ਮਰਦ ਵਾਸਤੇ ਵੱਖੋਂ ਵੱਖਰੀ ਮਰਿਆਦਾ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਔਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ, ਮਰਦ ਦੀ ਹੈਕਤਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਕਮੀਨਗੀ ਨੂੰ ਵੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

'ਬਣਵਾਸ' ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਰਮਜੀਤ ਨਡਾਲਾ ਨੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਪਦਾਰਥਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲੋਭ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਨਿਘਾਰ ਅਤੇ ਹੈਵਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਝੂਠ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਹੇਠ 'ਨਿਆਂਪਾਲਿਕਾ' ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ 'ਅਨਿਆਂ' ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰ 'ਮਾਸਟਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ' ਨੂੰ ਇੱਕ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਅਤੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸਜ਼ਾ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਖੇਹ ਖਰਾਬੀ ਅਤੇ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਉਸਦੀ ਸਕੀ ਭਰਜਾਈ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਕਮੀਨਗੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਗੁਨਾਹ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਲੰਮੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਦ ਮਾਸਟਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਹਦੇ ਹੱਸਦੇ-ਵੱਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਉੱਥੇ ਹੀ ਦਮ ਤੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਰਜਾਈ ਦੀ ਕਮੀਨਗੀ ਕਾਰਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, ਉਸਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ, ਪਤਨੀ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਦਿਲ ਕੰਬਾਉ ਦਾਸਤਾਨ ਨੂੰ ਬਾਕਮਾਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ

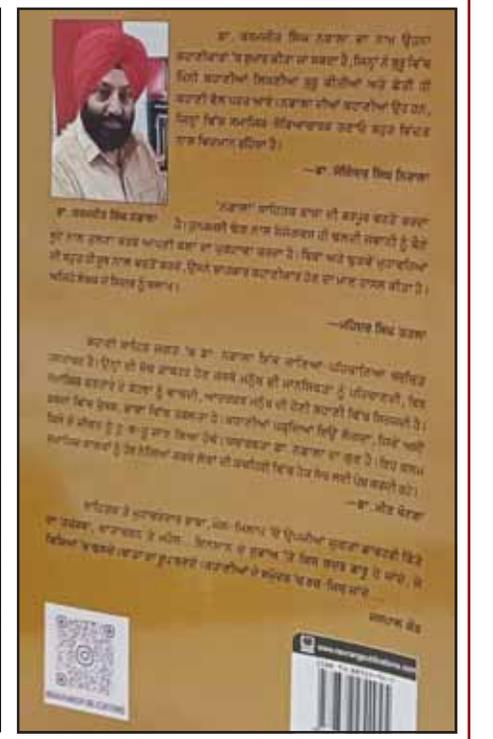
ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹੀ ਵਾਪਰੀ ਹੋਵੇ।

'ਅੰਦਰਲਾ ਮਹਾਂਭਾਰਤ' ਕਹਾਣੀ ਮੁਹੱਬਤ, ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਹੈਵਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਰਦ ਦੀ ਹੈਕਤਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਦੂਹਰੇ-ਤੀਹਰੇ ਕਿਰਦਾਰ ਔਰਤ ਨੂੰ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਹ ਖੁਦ ਸ਼ਰੇਆਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਧਾਰਨ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਵੀ ਅਤਿਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਔਰਤ

ਅਣਗਿਣਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈ। ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬੁਲੰਦ ਹੋਸ਼ਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਭਿਆਨਕ ਦੌਰ ਸੀ ਜਦ ਬੰਦੇ ਦੇ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਕਰੀਬੀ ਉਸ ਨੂੰ ਕਰੋਨਾ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਦੇ ਮੰਝਧਾਰ ਵਿਚ ਮਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਸੀਹਤਨੁਮਾ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾਦਾਇਕ ਸੁਨੇਹਾ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟੁੰਬਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤਨੀਆਂ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਜਾਂ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵਣ, ਹਿੰਮਤ, ਦਲੇਰੀ ਅਤੇ ਉਸਾਰੂ ਸੋਚ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ!

ਦੋਸਤੋ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਭਾਵੇਂ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਫਿਰ

ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਾਤਰ 'ਹਰਦੀਪ' ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਪਸੰਦ ਦੇ ਲੜਕੇ 'ਗੁਰਮੀਤ' ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਵਾ ਸਕੀ। ਦੰਗੇ ਤਾਂ ਦੰਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਚਾਹੇ ਉਹ ਸੰਤਾਲੀ ਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਚੌਰਾਸੀ ਦੇ। ਹੈਵਾਨੀਅਤ ਦਾ ਨੰਗਾ ਨਾਚ ਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਘਾਣ। ਕਹਾਣੀ ਉਦੋਂ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਹਰਦੀਪ ਦਾ ਪਤੀ ਦੰਗਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰ ਗੁਰਮੀਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

'ਲੰਬੀ ਪਤਝੜ' ਇੱਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਮੁਹੱਬਤੀ ਰੂਹ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। 'ਪ੍ਰੀਤਮ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਰਦਾ' ਦੇ ਪਿਆਰ, ਸੁਖੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ। ਪਹਾੜਨ ਲੜਕੀ ਸ਼ਾਰਦਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮੁੰਡੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਵਿਆਹ ਤਾਂ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਪਰ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚੋਂ ਵਿਸਾਰ ਨਾ ਸਕੀ ਅਤੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਸਦੀ ਵੀ ਰਹੀ। ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲਿਓਂ ਛੱਡ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਮਾਂ ਬਾਪ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਵਾਦੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਤਮ ਵਿਯੋਗ ਅਤੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁੱਬਿਆ ਉਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਅੰਤ ਤੱਕ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

'ਮਰੀਜ਼' ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਨ ਚੋਂ ਉਪਜੀ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ। ਕੋਰੋਨਾ ਦੌਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਫਰੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ ਰੱਬ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਵਿਚ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੱਬ ਦਿਖਦਾ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਪਤਰਤੀ ਕਹਾਣੀ ਮੈਡੀਕਲ ਡਾਕਟਰ 'ਗੁਰਮੇਲ' ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਮਹਾਂਮਾਰੀਆਂ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਤਰਬੱਲੀ ਮਚਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂਮਾਰੀਆਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਮੁੰਦਰੀ ਸੁਨਾਮੀਆਂ ਵਾਂਗ ਚਿਰਜੀਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਛੱਡ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕੋਰੋਨਾ ਵਾਇਰਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਫੈਲਾਓ ਅਤੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਬਹੁਤ ਸਰਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅੰਦਰੋਂ ਹਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਦਾਸ ਵੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਡੀਕਲ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕੋਵਿਡ-19 ਦੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਵਕਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡੇ 'ਤੇ ਹੰਢਾਉਂਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਿਆਂ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਣਸੁਖਾਵੇਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਚੰਗੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ

ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚਲੇ ਉਤਰਾਵਾਂ-ਚੜ੍ਹਾਵਾਂ ਦਾ, ਇਹ ਇੱਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਇਹਦੇ ਬਣਨ ਵਿਚ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਘਲਦਾ ਹੋਇਆ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਤਰਬੱਲੀਆਂ ਮਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਰਾਗੇ ਵਿਚੋਂ ਸਾਫ਼ ਝਲਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਅਤੇ ਮਾਣਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਖੁਦ ਦੇ ਪਾਠਕ ਮਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜਿਹਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਰਮਜੀਤ ਨਡਾਲਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਤਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਤੁੰਨਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ/ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੌਕਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਵਿਚ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੁਬਹੁ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੋਲਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਹੱਸਦਾ, ਰੋਂਦਾ... ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਨਾਟਕ ਜਾਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਤਿੰਨ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਰਨੇ ਬਣਦੇ ਹਨ...

ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਿਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਖੋਰੂ...
"ਕੱਤੀਏ... ਅੱਜ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਛੱਡਦਾ... ਅੱਜ ਆਈ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅਤਿਕੇ... ਨਿਕਲ ਗਈ ਸੈਂ ਝਾਣੇ 'ਚ ਖੇਹ ਪਵਾ ਕੇ ਵੱਢਦਾ ਤੇਰਾ ਅੱਜ ਫਸਤਾ..."

ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੱਡੂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਪੁਲਸ ਵਾਲਾ ਰੋਹਬ...
"ਸੋਹਣੀਏ... ਹੁਣ ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ਘੁਰਦਾ... ਕਿ ਲਾਈਏ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਹੋਰ... ਚਿੱਤਤਾਂ 'ਤੇ ਚਾਰ ਡੰਡੇ..."
ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਹੋਰ ਥਾਣੇਦਾਰ ਅਰਜਨ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਨਮੂਨਾ... ਜੋ ਨਿੱਮੇ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾਉਣ ਲੱਗਾ...

"ਵਿਆਹ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਹੋਊ ਭਾਬੀ... ਦੇਖੀ ਜਾਉ... ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਦੇਖ ਦੇਖ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ... ਖੋਰੇ ਰੱਬ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ ਈ ਭੇਜਿਆ ਹੋਵੇ..."

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੰਗਾਂ-ਰਸਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਹੁਸੀਨ ਅਤੇ ਰੋਚਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਲਫਜ਼ ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਦੇ ਹਨ।

ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਣੀ ਵੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। 'ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ ਪਿਘਲ ਗਿਆ' ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਇੰਜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਡਾ. ਕਰਮਜੀਤ ਨਡਾਲਾ ਆਪਣੇ ਅਤੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਸ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਦਿਲ ਦੇ ਦੁਆਰ ਖੋਲ੍ਹਦਿਆਂ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ।

ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਦੀ ਸੁਖਮ ਰੂਹ - ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ

ਕਈ ਵਾਰ ਕੁਝ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਸਿਰਫ ਮਿਲਾਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਉਹ ਮਨ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੈਅ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਮਿਲਾਪ ਸਰੀ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਜੋ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਛਾਪ ਛੱਡ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਲਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਅਰਥਪੂਰਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਅਖਬਾਰਾਂ, ਰਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਜੀਤ ਵਿਚ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਕੈਲੰਡਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੱਤਰਕਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜੀਵੰਤ ਤਸਵੀਰ ਬਣ ਕੇ

ਹਰਦਮ ਮਾਨ

ਫੋਨ: +1-604-308-6663

ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਲੋਕਧਾਰਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਅਤੇ ਆਸਥਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੁਰਜ਼ ਦੀ ਫੋਹ ਨਾਲ ਕੈਨਵਸ 'ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਛਪਣ ਵਾਲੇ ਕੈਲੰਡਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਸਰੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਕਲਾਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਮਨੁੱਖ ਵਜੋਂ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ। ਗੱਲ 2013 ਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਨਵਾਂ-ਨਵਾਂ ਸਰੀ (ਕਨੇਡਾ) ਵਿਚ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਪਰਦੇਸ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਨਵੇਂ ਆਏ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਨੇਹੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਹਲਕਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਨੇਡਾ ਆਉਣ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਨ 2000 ਵਿਚ ਉਹ ਇੱਥੇ ਆਏ ਤਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਆ ਕੇ ਫਸ ਗਏ ਹਾਂ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਾਲਾਤ ਵੀ ਬਦਲੇ, ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਬਣਿਆ ਅਤੇ ਕਲਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਹੌਂਸਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿ 'ਹਰ ਨਵਾਂ ਆਇਆ ਬੰਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ' ਮੇਰੇ ਲਈ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਬਣ ਗਏ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਦਿਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਸੱਚੇ ਬੋਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਦਿਲੀ ਸਹਾਰਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗਹਿਰਾ ਅਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸੀ। ਇਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਮਿਲਣੀ ਸਮੇਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ ਵੱਲੋਂ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਿਤਾਬ ਅਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪੈਨ ਭੇਟ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਤੋਹਫਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਨੇਹ, ਸਾਥ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਅਤੇ ਪਿਆਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਕਸਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਖਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਰੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਉਹ ਮੱਕਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੇ ਕਨੇਡਾ ਦੌਰੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਲਰੀ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਦੀ ਧੜਕਦੀ ਰਗ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਵਾਪਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੋਨੇ 'ਤੇ ਸਰੀ ਆਇਆ ਕੋਈ ਕਲਾਕਾਰ, ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।

ਬਾਰਾਂ ਆਏ ਹਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਲਈ ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਉਹ

ਨਵੰਬਰ 2024 ਨੂੰ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਅਦੀਬ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਾਂ। ਉਥੇ ਜਰਨੈਲ ਭਾਜੀ ਦੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਰਦਮ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹਰਦਮ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ' 'ਤੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਹੱਸ ਕੇ ਜਰਨੈਲ ਭਾਜੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦਾ: ਫੌਜਾਂ ਦੇ 'ਜਰਨੈਲ' ਨੂੰ ਪੁਛ ਲਓ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਪਰ ਵਫਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਕਰ ਗਏ-ਜਸਪ੍ਰੀਤ।

ਮੰਚ ਬਣ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਸਰੋਤਿਆਂ, ਲੇਖਕਾਂ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਸਾਂਝੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੋਈ ਹਰ ਸਾਹਿਤਕ ਜਾਂ ਕਲਾਤਮਕ ਮਿਲਣੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੈਠਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਟੁੱਟ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਤਕ ਮਹਿਫ਼ਿਲਾਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਗੱਲ ਸੀ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ। ਉਹ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਚਾਹ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ, ਮੇਜ਼ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬਿਸਕੁਟਾਂ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਭੰਡਾਰ ਸਜਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਮਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚਾਹ ਪਰੋਸਦੇ। ਇਹ ਸਾਦਗੀ ਭਰੀ ਸੇਵਾ ਸਿਰਫ ਮਹਿਮਾਨ ਨਿਵਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਪ੍ਰਤੀ

ਕਲਾਸੀਕਲ ਫਿਲਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਹੀਆਂ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਚੋਣ, ਉਸ ਦੀ ਕਥਾ, ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰਿਸਟੀਕੋਣ ਬਾਰੇ ਉਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ। ਕਲਾ ਦੇ ਹਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਉਹ ਸਮਝਦੇ, ਮਾਣਦੇ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦੇ ਸਨ। ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਫਿਲਮਾਂ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਬਾਰੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਅਤੇ ਚਰਚਾਵਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਬੌਧਿਕ ਮੋੜ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਸੀ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ, ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਇਸੇ ਦੂਰਦਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੀ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ

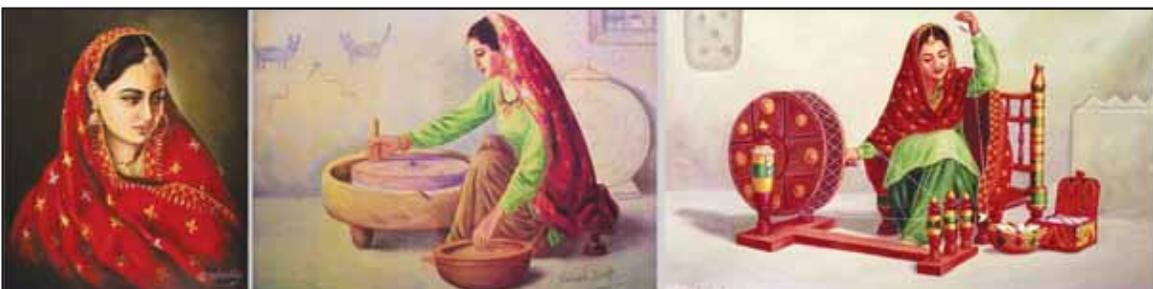
ਸਭ ਕੁਝ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸਲ ਵੱਡਪਣ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ, ਫਿਲਮ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਹਰ ਰੂਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਇੱਕ ਸੰਤੁਲਨ ਬਣਾਇਆ। ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ, ਸਾਦਗੀ ਅਤੇ ਬੇਨਿਆਜ਼ ਸਮਰਪਣ ਦੀ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਸਿਰਫ ਯਾਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਰੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਰਾਸਤ ਵਾਂਗ ਵਸ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਬੈਠਕਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾ ਸੰਵਾਦ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਪੀੜੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਪੀੜੀ ਤੱਕ ਗਈਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਰੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਜੀਵਨ ਦੀ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਨਿਸ਼ਠਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸੀ। ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਲਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਹਿਫ਼ਿਲਾਂ ਵੀ ਅਕਸਰ ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਵਿਚ ਸਜਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਫ਼ਿਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ, ਕਲਾਸੀਕਲ ਫਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਅਰਥਪੂਰਨ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਹ ਬੈਠਕਾਂ ਸਿਰਫ ਬੌਧਿਕ ਚਰਚਾ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਾ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਨਵੀਂ ਸੋਚ, ਨਵੇਂ ਟ੍ਰਿਸਟੀਕੋਣ ਅਤੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਰਨੈਲ ਆਰਟ ਗੈਲਰੀ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਨੇ ਸਰੀ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਤੇ

ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ਬੀਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਂਝਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਬਣ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਫਾਊਂਡਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਠਾ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ 'ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਾਮਵਰ ਆਰਟਿਸਟ ਹੋ, ਫਿਰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵਿਚ ਇਹ ਦਿਲਚਸਪੀ ਕਿਵੇਂ?'

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਟ੍ਰਿਸਟੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 2024 ਦੀ ਇੱਕ ਯਾਦ ਚਿੱਤਰਿਆਂ ਹੀ ਅਕਸਰ ਮਨ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਹੋਵਰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕੈਡਮੀ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵੱਲੋਂ ਉਥੇ ਆਪਣੀ 24ਵੀਂ ਸਾਲਾਨਾ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਅਕੈਡਮੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਸ਼ਾਇਰ ਮਿੰਤਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਨੇ ਸਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਰ ਜਸਵਿੰਦਰ, ਰਾਮਵੰਤ ਰਾਜ, ਪ੍ਰੀਤ ਮਨਪ੍ਰੀਤ, ਹਰਦਮ ਮਾਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਨੋਟ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ,

ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਸਿਰਫ ਇਮਾਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਕਲਾ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਂਝ ਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਈ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਸਿਰਫ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਇੱਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਟ੍ਰਿਸਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਗਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਰਚਨਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਰੰਗ ਅਤੇ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾ ਦੀ ਗਹਿਰਾਈ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਲਾਤਮਕ ਅਤੇ

ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਦੱਸਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੋਸਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬੈਠ ਕੇ ਖ਼ਬਰਾਂ, ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਤੋਂ ਵਾਚਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਵੇਖਣਾ ਸਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਰ ਇਹੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਮੇਜ਼ਬਾਨੀ ਵਿਚ ਵੀ ਝਲਕਦਾ ਸੀ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਖੂਬੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸੀ। ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਕਲਾ-ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਤੇ ਵੀ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ, ਵੱਧ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ

ਗੁਰਦੀਪ ਭੁੱਲਰ, ਸਤੀਸ਼ ਗੁਲਾਟੀ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰੌਡੇ ਅਤੇ ਹਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸੰਧੂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੱਦਾ ਭੇਜਿਆ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨੇ ਉਥੇ ਦੋ ਦਿਨ ਆਪਣੀਆਂ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਲਾਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਈ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਚਾਹ ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ, ਹਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹੇ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਮਾਨ ਸਾਅਬ, ਇੱਥੇ ਸਰੀ ਦੇ ਕਈ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਫੋਟੋ ਕਰਵਾ ਲਈਏ। ਯਾਦਾਂ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ...' ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਸਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਇੱਕ ਤਸਵੀਰ ਖਿੱਚਵਾਈ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬੋਲ

ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਹੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਤੇ ਅਮਰ ਬਣ ਗਈ।

ਦਸੰਬਰ 2024 ਵਿਚ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੰਜਾਬ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇੱਕ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਰਚਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕ ਲਿਆ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ, ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਰਾੜ, ਹਰਦਮ ਮਾਨ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਅੰਤਰ ਪੰਮਾ ਅਤੇ ਤਰਲੋਚਨ ਤਰਨਤਾਰਨ ਇਸ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਵਿਚ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਟੂਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਦੌਰਾਨ ਅੰਤਰ ਪੰਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਵੀ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਇੱਕ ਪਾਰਟੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। 8 ਦਸੰਬਰ 2024 ਦਾ ਦਿਨ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰ ਲਿਆ, 10 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸੇਖਾ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ, ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ, ਹਰਦਮ ਮਾਨ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਰਾੜ, ਗੁਰਮੇਲ ਰਾਏ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਮਿੱਤਰ ਅੰਤਰ ਪੰਮਾ ਦੇ ਨਿਵਾਸ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਮਹਿਫ਼ਿਲ ਖੂਬ ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਣੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੇ ਜਰਨੈਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਦਿਲੀ ਸ਼ੁੱਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਆਰਟਿਸਟ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ ਗਏ। ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬਰਾੜ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਫਰਵਰੀ-ਮਾਰਚ 2025 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਂ। ਮੋਹਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ ਕਿ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਫੋਰਟਿਸ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜ਼ੇਰੇ-ਇਲਾਜ ਹਨ। ਫਿਰ 11 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮਨਹੁਸ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਖਸਤ ਹੋ ਗਏ। ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਸਦਾ ਖੇਡਦਾ ਆਇਆ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰਾ ਆਰਟਿਸਟ ਇਉਂ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਮੌਤ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕੋਣ ਝੁਠਲਾ ਸਕਦੈ। ਅੰਤਰ ਪੰਮਾ ਦੇ ਘਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਪਲ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਲਈ ਆਖਰੀ ਅਤੇ ਬੇਹੱਦ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲ ਬਣ ਗਏ।

ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਕਲਾਕਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਜੀਵੰਤ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਅਤੇ ਸਰੀ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਆਤਮਾ ਦਾ ਇੱਕ ਅਮਰ ਹਿੱਸਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਿਤਕ, ਕਲਾਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਟ੍ਰਿਸਟੀਕੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਿਰਫ ਕਲਾ ਦੇ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਯਾਦਾਂ ਹਰ ਕਲਾਕਾਰ, ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਵਿਦਵਾਨ, ਕਲਾ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸੋਮਾ ਬਣੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ। ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਦਰਮਿਆਨ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਪਰ ਉਹ ਹਰ ਉਸ ਅੱਖ ਵਿਚ ਜਿੰਦਾ ਰਹਿਣਗੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ ਅਜੇ ਵੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ - 'ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ, ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ' ਦੇ ਸਹੀ ਮਾਅਨੇ

ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੀਏ:

- (1) ਖੁਰਾਸਾਨ ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੁ ਡਰਾਇਆ॥
- (2) ਆਪੇ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਈ ਕਰਤਾ ਜਮੁ ਕਰਿ ਮੁਗਲੁ ਚੜਾਇਆ॥
- (3) ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ॥1॥
- (4) ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ॥
- (5) ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ॥1॥ ਰਹਾਉ॥
- (6) ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ॥ ...
- (7) ਰਤਨ ਵਿਗਾੜਿ ਵਿਗੋਏ ਕੁਤੀ ਮੁਇਆ ਸਾਰ ਨ ਕਾਈ॥
- (ਆਪੇ ਜੋੜਿ ਵਿਛੋੜੇ ਆਪੇ ਵੇਖੁ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ॥2॥
- (9) ਜੇ ਕੋ ਨਾਉ ਧਰਾਏ ਵਡਾ ਸਾਦ ਕਰੇ ਮਨਿ ਭਾਣੇ॥
- (10) ਖਸਮੈ ਨਦਰੀ ਕੀਤਾ ਆਵੈ ਜੇਤੇ ਚੁਗੈ ਦਾਣੇ॥
- (11) ਮਰਿ ਮਰਿ ਜੀਵੈ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ॥3॥5॥39॥

ਕੁਝ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਕ ਤੁਕ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਹੈ: ਖੁਰਾਸਾਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ (ਖਸਮ) ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ (ਸੌਂਪ) ਕੇ (ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਬਾਬਰ ਨੇ) ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆ ਡਰਾਇਆ (ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਈ)।

ਉਹ (ਕਰਤਾਰ) ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਗਲ-ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਯਮਰਾਜ ਬਣਾ ਕੇ (ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ) ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ

ਇਤਨੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਉਹ (ਸਾਰੇ ਹੀ) ਕਰਲਾ (ਹਾਇ ਹਾਇ ਪੁਕਾਰ) ਉਠੇ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਤੈਂ ਕੀ (ਤੈਨੂੰ) ਉਨ੍ਹਾਂ (ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ) ਉਤੇ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ

ਹੋ ਕਰਤਾ (ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ) ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੋਈ (ਸਾਰ ਲੈਣ) ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕਰੇ ਤਾਂ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ) ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤਰਜ਼ੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ)।

ਪਰ ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸ਼ੇਰ ਗਾਵਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਉਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਆ ਪਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਸਾਈ (ਪੁਰਸਿਸ, ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ, ਦੇਖ-ਭਾਲ) ਖਸਮ (ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ) ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। (ਜੇ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਜਰਵਾਣਾ, ਗੁਰੂਆਂ ਵਰਗੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਿਹੱਥਿਆਂ 'ਤੇ, ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਆ ਪਏ, ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਵੱਗ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ; ਉਦੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਨੇ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ

ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ)।

ਕੁੱਤਿਆਂ (ਜ਼ਾਲਮ ਹਮਲਾਵਰਾਂ) ਨੇ ਕੀਮਤੀ (ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਵਰਗੀ ਕੀਮਤ ਵਾਲੇ) ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, (ਏਨੀ ਤਬਾਹੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ) ਮਰ ਚੁਕੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਸਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।

ਤੂੰ ਆਪੇ ਹੀ ਜੋੜ-ਜੋੜ ਕੇ (ਯਾਨਿ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ) ਆਪ ਹੀ (ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ) ਵਿਛੋੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵੇਖ! ਪ੍ਰਭੂ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ (ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ) ਹੈ।2।

ਜੇ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਅਖਵਾ ਲਏ, ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਮਾਣੇ (ਅਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਮਕੌੜੇ ਸਮਝੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ); {ਯਾਨਿ, ਹੁਕਮਤ ਦੇ ਨਸੇ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਖੁਦ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ; ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ} ...

ਪਰ ਉਹ (ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ) ਖਸਮ (ਰੱਬ) ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ (ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ) ਕੀਤਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ (ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ) ਦਾਣੇ ਚੁਗ-ਚੁਗ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ (ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ): ਜੇ ਸ਼ਖ਼ਸ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵੱਲੋਂ ਮਰ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਂ ਜਪਦਾ ਹੈ ਉਹੀ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਦਾ ਹੈ।

{ਨੋਟ: ਉਪਰ ਜਿਹੜੇ ਬੋਲਭ (ਯਾਨਿ ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਫਜ਼) ਹਨ ਉਹ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।}

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਇਕ ਤੁਕ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਮਾਅਨਿਆਂ ਤੋਂ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਉਹ ਤੁਕ ਹੈ:

ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ॥
'ਕਈ ਸੱਜਣਾ ਵੱਲੋਂ' ਇਸ ਦਾ ਮਾਅਨਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ: (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ): ਐਨੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਉਹ ਕਰਲਾ ਉਠੇ; ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?

ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਅਨਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਬ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ: "ਹੋ ਰੱਬ! ਕੀ ਤੈਨੂੰ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?"

ਪਰ, ਇਹ ਗੱਲ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ੀ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: 'ਉਸ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨੋ, ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮੰਨੋ'

ਪਰ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਤੁਕ ਦੇ ਮਾਅਨੇ ਹਨ: 'ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਪਠਾਣ ਹਾਕਮਾਂ) 'ਤੇ ਤਰਸ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਬੈਠੇ ਸਨ; ਉਹ ਜ਼ਾਲਮ ਹਾਕਮ ਸਨ।'

ਇਸ ਨੂੰ ਰਹਾਉ ਦੀ ਤੁਕ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ
ਰਚੇਤਾ: 'ਨਵਾਂ ਤੇ ਵਡਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼'

ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਹਾਉ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਏਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:

'ਖੁਰਾਸਾਨ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਕੇ (ਮੁਗਲ ਜਰਨੈਲ ਬਾਬਰ ਨੇ) ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆ ਡਰਾਇਆ। ਕਰਤਾਰ ਆਪਣੇ ਉਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਂਦਾ। ਉਸ ਨੇ ਮੁਗਲ-ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਯਮਰਾਜ ਬਣਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ। ਏਨੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਕਰਲਾ ਉਠੇ: (ਹੋ ਅੱਲ੍ਹਾ) ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?'

ਯਾਨਿ ਇਹ ਬੋਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ (ਇਹ ਏਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਿਆਨ ਹੈ)।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ 'ਰਹਾਉ' ਦੀ ਤੁਕ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: 'ਕਰਤਾ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਕਾ ਸੋਈ। ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ॥1॥ ਰਹਾਉ॥'

{ਅਰਥ: ਹੋ ਕਰਤਾ (ਦੁਨੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਰਤਾਰ) ਤੂੰ ਸਭਨਾਂ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੋਈ (ਸਾਰ ਲੈਣ) ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਜ਼ੋਰਾਵਰ (ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ) ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ (ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ) ਮਨ ਵਿਚ ਰੋਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ (ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਤਰਜ਼ੇ ਹੱਥ ਵਿਖਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ)।}

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਬਲਕਿ ਏਮਨਾਬਾਦ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਸੋ ਇਹ ਤੁਕ ਕਿਸੇ ਕਤਲੇਆਮ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਕਿਸੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਈ 1746 ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫ਼ਰਵਰੀ 1762 ਦਾ, 1947 ਦਾ, ਜੂਨ 1984 ਦਾ ਜਾਂ 'ਖ਼ੂਨੀ ਨਵੰਬਰ' 1984 ਦਾ ਹੈ।

ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਧਾਲੀਵਾਲ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਹਾਲੇ ਉਤਾਨ ਬਾਕੀ ਹੈ!

ਜੇ ਅੱਜ ਰਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਨੇਰਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਘਬਰਾਵੀਂ ਨਾ, ਇਹ ਵਕਤ ਤੇਰਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਡੱਲ ਜਾਵੀਂ ਨਾ। ਮਿਹਨਤ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿੱਚ ਜੋ ਤਪਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਸੋਨਾ ਬਣਦੇ ਨੇ, ਜੋ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਹੀ ਇਤਿਹਾਸ ਘੜਦੇ ਨੇ।

ਹੌਸਲਾ ਰੱਖ ਕਿਸਤੀਏ, ਅਜੇ ਤੂਫਾਨ ਬਾਕੀ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਉਡਾਣ ਦਾ ਅਸਮਾਨ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਕਹੇਗੀ 'ਛੱਡ ਦੇ', ਪਰ ਤੂੰ ਰੁਕਣਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਸਮਤ ਅੱਗੇ ਕਦੇ ਵੀ ਤੂੰ ਝੁਕਣਾ ਨਹੀਂ।

ਇਹ ਅਸਫਲਤਾਵਾਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੌੜੀਆਂ ਨੇ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੀਆਂ, ਇਹ ਪਰਖਦੀਆਂ ਨੇ ਤੂੰ ਘਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਤੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਤੇਰੀ ਜਿੱਤ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉੱਠ ਮਰਦਿਆ!
ਮੁੜ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹਿੰਮਤ ਕਰ,
ਆਪਣੇ ਡਰ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਤੂੰ ਜ਼ਰਅਤ ਕਰ।
ਤੇਰੀ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾਏਗਾ ਉਹ ਦਾਤਾ ਜ਼ਰੂਰ,
ਤੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਜੇਗਾ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਤਾਜ ਜ਼ਰੂਰ।
--ਦੇਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਧਾਲੀਵਾਲ

ਇੱਛਾ-ਪੂਰਤੀ ਇੰਜ ਹੁੰਦੀ ਆ

ਔੜਾਂ ਮਾਰੀ ਧਰਤ ਸਿੱਸਕੀ, ਪੂਰੇ ਦੀ ਵਾਅ ਵੱਗਣ ਲੱਗੀ
ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹੀ, ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਈ
ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਮਿਟੀ ਤੇ ਜ਼ਮੀਂ ਜਰਖੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ।

ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਨੇ ਹੋਕਾ ਭਰਿਆ
ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਨ ਨਿਕਲਿਆ, ਦੁੱਧੀਆ ਰੰਗੀ ਰਾਤ
ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ, ਚੰਨ 'ਚ ਪਿਘਲ ਗਈ।

ਬੱਦਲਵਾਈ 'ਚ ਛੁਪਿਆ ਅੰਬਰ ਲਿੱਲਕਿਆ
ਹਵਾ ਵਗਣ ਲੱਗੀ, ਤਿੱਤਰਖੰਭੀ ਬਣ ਕੇ ਬੱਦਲ ਬਿਖਰ ਗਏ

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਤਾਰਿਆਂ ਦਾ ਬਾਲ, ਕਾਇਨਾਤ ਦੀ ਆਰਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ।

ਸੰਘਣੀ ਧੁੰਦ 'ਚ, ਦਿਨ ਨੇ ਤਰਲਾ ਪਾਇਆ
ਸੂਰਜ ਨੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਿਆ, ਨਿੱਖਰੀ ਧੁੱਪ 'ਚ
ਧੁੰਦ ਕਣ ਕਣ ਹੋ ਛੱਟ ਗਈ,
ਦਿਨ ਦਾ ਪਿੰਡਾ ਸੇਕ ਮਾਰਨ ਲੱਗਾ।

ਮਰਨਾਉ ਜਹੇ ਦਰਿਆ ਨੇ, ਪਾਣੀ ਲਈ ਹਾਤਾ ਪਾਇਆ
ਬੱਦਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਇਆ, ਭਰ ਵੱਗਦੇ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ
ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫ਼ੀ 'ਚ ਲੈ, ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗੀਆਂ।

ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦੀ ਆਤ ਨੇ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ
ਮੋਟਰ ਚੱਲ ਪਈ, ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਵਗਦੀ ਆਤ
ਕਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਗਰਭਾਉਣ ਲੱਗੀ।

ਹਨੇਰ ਢੋਂਦੇ ਵਿਹੜੇ ਨੇ ਅਰਜ਼ੋਈ ਕੀਤੀ
ਮਾਂ ਨੇ ਦੀਵਾ ਡੰਗਿਆ, ਚਾਨਣ-ਚੱਤੀ ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ
ਧੁਆਂਖੇ ਚਿਹਰਿਆਂ 'ਤੇ, ਹੁਲਾਸ ਫੈਲ ਗਿਆ।

ਸੱਖਣਾ ਬਨੇਰਾ ਕੁਰਲਾਇਆ
ਘਰ ਵਾਲੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਰਤੇ, ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੱਥਾਂ ਨੇ
ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਜਗਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ ਦੀਵਾਲੀ ਉਤਰ ਆਈ।

ਕਮਰੇ ਦੀ ਮਾਰੂ ਚੁੱਪ ਤੜਫ਼ੀ, ਬੁਧਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ
ਜੀਆਂ ਨੇ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਪਾਏ, ਮਿਠੜੇ ਬੋਲ ਗੂੰਜੇ
ਕਮਰਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗਾ।

ਬਚਪਨੀ ਛੋਹ ਲਈ ਕੰਧਾਂ ਨੇ ਦੁਆ ਕੀਤੀ
ਬੱਚੇ ਘਰ 'ਚ ਵੜੇ, ਮਾਸੂਮ ਕਲਾਕਾਰੀ ਦੇ ਨਕਸ਼
ਕੰਧਾਂ 'ਤੇ ਉਗ ਆਏ, ਤੇ ਘਰ, ਬੱਚਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਖਾਲੀ ਬਸਤਾ ਬੁੜਬੁੜਾਇਆ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੱਥ ਫੈਲਿਆ
ਕਿਤਾਬ, ਕਾਪੀ ਤੇ ਕਲਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ
ਸੱਖਣੇ ਮੱਥਿਆਂ ਵਿਚ, ਅੱਖਰ-ਜੋੜ ਜਗਣ ਲੱਗੀ।

ਬੰਦ ਦਰਾਂ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਹੜਬੜਾਈ
ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੇ ਕਦਮ, ਦਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਰੁਕੇ
ਜੰਗਾਲਿਆ ਜੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਤਾਜ਼ੀ ਹਵਾ ਦਰਾਂ ਨਾਲ ਲਿਪਟ
ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਹੰਝੂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ।

ਡਾ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ

ਫੋਨ: 216-556-2080

ਖਾਲੀ ਵਰਕੇ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰੀ
ਆਵੇਸ਼ੀ ਹਰਫ਼ ਨਾਜ਼ੁਲ ਹੋਏ, ਵਰਕਿਆਂ 'ਤੇ ਫੈਲਰਣ ਲੱਗੇ
ਅਰਥਾਂ ਨੇ ਸਢੇ ਨੂੰ ਰੰਗਰੇਜ਼ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਹਤਾਸ਼ ਪਲਾਂ ਨੇ ਬਚਪਨੇ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰੀ
ਬੱਚੀ ਨੇ ਉਂਗਲ ਫੜੀ
ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਕੋਲ ਲੈ ਗਈ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਵਕਤ,
ਖਿਡੌਣਿਆਂ 'ਚ ਖਿਡੌਣਾ ਬਣ ਗਿਆ

ਚਿਰਾਂ ਬਾਅਦ ਸੱਜਣ ਦੀ ਯਾਦ ਫੁੱਸਫਸਾਈ
ਬੂਧੇ 'ਤੇ ਦਸਤਕ ਹੋਈ
ਸੱਜਣ ਧਾਅ ਕੇ ਮਿਲਿਆ
ਵਿੱਥਾਂ-ਵਿਰਲਾਂ ਭਰ ਗਈਆਂ
ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਵੀ ਬੋਲਣ ਲੱਗੀ।

ਆਲੇ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ
ਕਾਮਲ ਹੱਥਾਂ ਚਿਰਾਗ ਬਾਲਿਆ
ਘਰ ਦੀ ਅਲਹਾਮੀ ਚੁੱਪ
ਨੂਰਾਨੀ ਫਿਜ਼ਾ ਦਾ ਨਾਮਕਰਨ ਹੋ ਗਈ।

ਬੁੱਝਿਆ ਮਨ ਕਰਾਹਿਆ
ਸੁੱਚੀ ਸੋਚ ਨੇ ਦਸਤਕ ਦਿਤੀ
ਚਾਰੇ ਨੁੱਕਰਾਂ ਰੁਸ਼ਨਾਅ ਗਈਆਂ
ਸਮੁੱਚ ਚਾਨਣ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ
ਤਾਂ ਮਨ ਦੇ ਕਵਾੜ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ।

ਜਕੜੇ ਅੰਤਰੀਵ ਨੇ ਹਟਕੋਰਾ ਭਰਿਆ
ਰੂਹ ਜਾਗਰਤ ਹੋਈ
ਸੁਖਨ ਸੰਵਾਦ 'ਚ ਲਬਰੇਜ਼ ਅੰਤਰੀਵ
ਮੁਕੱਦਸ ਅਸਥਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।

ਖੁਦ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਆਪੇ ਨੇ ਹੁੰਗਰ ਮਾਰੀ
ਮੈਂ ਇਕ ਦਮ ਮੁੜਿਆ
ਆਪੇ ਨੂੰ ਜੱਫ਼ੀ ਪਾਈ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਫੁੱਲ ਤੇ ਮਹਿਕ ਵਾਂਗ
ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸਮਾ ਗਏ।

ਅਜੋਕੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਅਤੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਕੀਰਤਨ-ਸ਼ੈਲੀਆਂ !

> ਬੜੇ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਦਿਆਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਜਾਂ ਰਾਗ ਵਿੱਦਿਆ ਬਾਰੇ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਹੁਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਕਦਰਦਾਨ ਸ਼੍ਰੋਤਾ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਬਾਰੇ ਵੀ ਬੋਝਾ ਜਿਹਾ ਦੱਸਦਾ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਥਾ-ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਤਾਂ ਰਸੀਆ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਢਾਡੀ-ਰਾਗ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇ। ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੇਵਲ ਢਾਡੀ-ਰਾਗ ਦੇ ਹੀ ਬੇਹੱਦ ਫੈਨ ਸਨ। ਮੇਰੀ 'ਨੋਚਰ' ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ

ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ 'ਦੁਪਾਲ ਪੁਰ'
ਫੋਨ: 1-408-905-5517

ਖਾਨਦਾਨੀ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਪਸੰਦਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਸੁਮੇਲ ਹੋ ਗਿਆ! ਭਾਵ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ ਅਤੇ ਢਾਡੀ-ਰਾਗ ਤਿੰਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੇਰਾ ਇੱਕੋ ਜਿੰਨਾ ਮੋਹ-ਪਆਰ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

> ਇਲਾਕੇ ਭਰ ਵਿਚ 'ਗਿਆਨੀ ਜੀ' ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਡੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਨ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਨੰਗਲ ਕਲਾਂ (ਮਾਹਲ ਪੁਰ) ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦਰਸ਼ਣ ਸਿੰਘ 'ਕੋਮਲ' ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਰਮੌਰ ਰਾਗੀ ਵਲੋਂ ਬੁਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ (ਸੂਰਮਾ ਸਿੰਘ) ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਜੀ ਲਿਖਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੀਰਤਨਕਾਰ, ਭਾਸ਼ਨਕਰਤਾ, ਢਾਡੀ ਕਵੀ, ਸਾਜਿੰਦਾ ਸਰਬਗੁਣ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਰਾਗੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ 'ਉਸਤਾਦ ਜੀ' ਦਾ ਆਦਰਯੋਗ ਤਖੱਲਸ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

> ਇਹ ਗੱਲ ਸੰਨ 57-58 ਵੇਲਿਆਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰ ਸਾਡੇ ਲਾਗਲੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਸਬੇ ਰਾਹੋਂ (ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਹਰਿਵੱਲਭ ਸੰਗੀਤ ਸਮੇਲਨ ਆਯੋਜਿਤ ਹੁੰਦਾ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ) ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਵਾਕਿਆ ਮੰਦਰ ਵਿਚ 'ਰਾਗ ਦਰਬਾਰ' ਆਯੋਜਿਤ ਹੋਇਆ। ਮੇਲਿਆਂ-ਮਸ਼ੁਆਵਿਆਂ ਨਾਲ ਬੇਹੱਦ ਲਗਾਉ ਰੱਖਦੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਕੋਈ ਆਮ ਗਾਇਕਾਂ ਦਾ ਅਖ਼ਤਾਬਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਸਨਾਤਨੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਰਾਗ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਇਲਾਹਾਬਾਦ ਆਦਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ!

> ਆਪਣੇ ਕੁੱਝ ਬੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਹੋਂ ਦੇ ਉਸ ਸੰਗੀਤ ਸਮੇਲਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਭਾਈਆ ਜੀ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗਈ ਰਾਤ ਤੱਕ ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਤਾਨਪੂਰਾ, ਸਿਤਾਰ ਜਾਂ ਸਾਰੰਗੀ ਆਦਿ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਬੈਠੇ, ਉਹ ਅੱਧਾ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਲੰਮੀਆਂ ਹੋਕਾਂ ਨਾਲ 'ਸਾ...ਰੇ...ਗਾ...ਧਾ...ਨੀ...ਪਾ' ਦੇ ਸੁਰ ਅਲਾਪਦਾ ਹੋਇਆ ਭਜਨ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਗਾ ਕੇ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੇ। ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬਹੁਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਪੰਡਤ ਸ਼੍ਰੋਤ-ਜਨ ਤਾਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਝੁਮਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਸਾਡੀ ਪੇਂਡੂ ਮਿੱਤਰ-ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਪੱਲੇ ਨਾ ਪਿਆ !

> ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਤੇ ਭਾਈਆ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਭੋਗ ਵੇਲੇ ਉਸਤਾਦ ਕੋਮਲ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਰਾਹੋਂ ਵਾਲੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸੱਜਣਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦੇ ਆਏ ਅਖੇ 'ਸਾਡੇ ਰਾਗੀ' ਦਾ ਵੀ ਰਾਗ ਸੁਣਿਓ ਆ ਕੇ! ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਰਾਹੋਂ ਵਾਲੇ ਸਨਾਤਨੀ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਈਆ ਜੀ ਨੇ ਕੋਮਲ ਜੀ ਦੀ ਗਾਇਕੀ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮਾਯੂਸ ਜਿਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ- 'ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਰਾਗੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸੁਰੀਲਾ ਐ ਪਰ 'ਉਹ

ਗੱਲ' ਹੈ ਨਹੀਂ ਇਹਦੇ ਕੋਲ!

> ਭਾਈਆ ਜੀ ਫੁਰਤੀ ਨਾਲ ਉੱਠੇ ਤੇ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀਣ (ਸੂਰਮੇ) ਕੋਮਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਕੁੱਝ ਸਨਾਤਨੀ ਸੱਜਣ ਤਾਂ ਆਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਰਹੇ ਨੇ!

> ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕੋਮਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਵਾਜਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ...ਤਬਲੇ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਹਥੋਤੀ

ਰਾਹ ਵੀ ਤੁਰ ਪਏ ਹਨ।'-(ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ-ਕੋਸ਼ ਸਫਾ-164 ਡਾ. ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ)

> ਖਿਮਾਂ ਸਹਿਤ ਹੁਣ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਅਜੋਕੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ, ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀਆਂ 'ਸ਼ੈਲੀਆਂ' ਅਪਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕੁੱਝ ਕੁ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤਾਤ ਜਥੇ ਇਸੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੀਤੇ ਵਰ੍ਹੇ 2025 ਦੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਅਮਰੀਕਾ

ਸਜਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

> ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਇਨ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੀਕ ਸੋਮਾਂ ਹੈ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ। ਪਰ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਖੇਦ ਹੈ ਕਿ ਉੱਥੇ ਵੀ ਹਲਕੀਆਂ-ਫੁਲਕੀਆਂ ਤਰਜਾਂ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਉੱਥੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਕੀਰਤਨ ਚੌਂਕੀਆਂ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਬਹੁਤੇ ਰਾਗੀ 'ਫਰਜ਼

'ਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਕਥਾ-ਵਾਚਕ ਨੇ ਸ਼ਬਦ-ਵੀਚਾਰ ਵੀ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਵੀਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਇਦ 'ਵਿਦਵਾਨ ਬੁਲਾਰੇ' ਹੋਣ ਦਾ ਸਵੈ-ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ! ਭਾਵੇਂ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋਂਡ ਗੁੰਬੀ ਭਾਈ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਉੱਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੌਰਾਨ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ...ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਨ/ਕਰਾਉਣ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੁੱਝ ਕੁ ਵਿਰਲੇ ਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਰਾਗੀ ਇਸ ਹਦਾਇਤ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪਾਪੂਲਰ ਜਿਹੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ... ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਲੰਬੀ ਧੁਨ ਅਲਾਪੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ!

> ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਆਪੇ ਬਣਾਈ ਇਸ ਨਵੀਂ ਰੀਤ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਭਾਈ ਜਸਵੀਰ ਸਿੰਘ ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ-

> 'ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ, ਸਿਫਾਰਸ਼ੀ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ...ਰਹਿ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੰਡਉਤ ਅਤੇ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵੀ ਕਰਨ ਦਾ ਟਾਈਮ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਸੰਗਤ...ਰਾਗੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...ਬੋਝੀ ਹੀ ਡੁਬੀ ਦਿਤੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ!'

> ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ-ਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਈ ਰਾਗੀ ਵੀਰ ਹੁਣ ਢਾਡੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਾਂਗ ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ 'ਗਰਜਦੇ' ਹਨ ਕਿ ਕੀਰਤਨ 'ਚੋਂ ਸ਼ਾਂਤ-ਰਸ ਗਾਇਬ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਰਾਗੀ ਵੀਰ ਐਸਾ ਵੀ ਸੁਣਿਆ, ਜਿਸਨੇ ਆਪਣਾ ਤਖੱਲਸ ਤਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਮਧੁਰ-ਕੰਠ ਪੰਛੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਲਾ, ਪਰ ਉਹ ਉੱਚੀ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ 'ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ' ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ! ਉਸਦੀ ਬੇਹੱਦ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ ਜਿੱਡੋਂ ਸਪੀਕਰਾਂ ਦੇ ਬਕਸੇ! ਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ...!!

> ਅੰਤਿਕਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸ਼ਲਾਘਾ ਅਤੇ ਸਵਾਲ!

> ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰਦਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਹੋ ਰਹੇ 'ਲਾਈਵ' ਸਮਾਗਮ ਦੇਖਦਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਉਲਟ ਵਰਤਾਰਾ ਦੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਰੇ ਉਲਾਭੇ ਲਾਹ ਸੁੱਟੇ! ਹੋਇਆ ਇੰਜ ਕਿ ਮੇਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਵਾਪਸੀ ਨੇੜੇ ਅਕਤੂਬਰ 2025 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਤਿੰਨ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਆਯੋਜਿਤ ਹੋਏ! ਚੌਥੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਆਯੋਜਿਤ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਖੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਛਹਿਬਰ ਲਾਈ! ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਨਿਪੁੰਨ ਹੋਰ ਕਈ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਰਾਗੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਵਿਚਕਾਰ 'ਕਥਾ ਕੀਤੀ' ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ...ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਾਇਆ! ਇੱਥੇ ਤੰਤੀ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਵਰਤੋਂ ਹੋਈ! ਗਈ ਰਾਤ ਤੱਕ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ 'ਲਾਈਵ ਟੈਲੀਕਾਸਟ' ਸਰਵਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਭਰਵੀਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਹ ਸਵਾਲ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੱਖੇ ਸਥਾਪਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀਆਂ ਨਾ ਕਰੇ!

ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੰਤੋ ਹਰਿ ਕਾ ਜਨੁ ਸੰਤੋ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਜਨੁ ਸੰਤੋ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗੁ ਦਿਖਲਾਵੈ

ਲੈ ਕੇ ਤਬਲਾ ਖੁਦ ਕੱਸਿਆ। ਤਬਲੇ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਤੋਂ ਓਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਵਕਤ ਪੁੱਛਿਆ। ਅੱਧਾ ਕੁ ਘੰਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਸਮੇਂ' ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨਾਤਨੀ ਸੱਜਣ ਇਉਂ ਝੂਮਣ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਵੱਜਦੀ ਬੀਨ 'ਤੇ ਨਾਗ ਮੇਲੁਦਾ ਹੁੰਦਾ ਐ!

> ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਏ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਗਿਆਨੀ ਮਸਕੀਨ ਜੀ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਬਾਣੀ ਦੇ ਇੱਕ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਅੱਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾਂ ਸਮੇਂ ਹਰ ਨਵੇਂ ਰਾਗ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਵਾਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਹਦਾਇਤ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅਗਲੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ 'ਏਸ ਰਾਗ' ਵਿਚ ਗਾਉਣੇ ਹਨ! ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਮਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਾਗੀ ਜਨ, ਕਿਤੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਹੀ ਨਾ ਦੇਣ!

> 'ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਰਾਗ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਰਾਗੀ, ਜੋ ਰਾਗ, ਅਲਾਪ ਅਤੇ ਤਾਨਾਂ (ਸਰਗਮ) ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ...ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ, ਵਾਜੇ ਤੇ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਵਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਰੁਚੀ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਮੰਨ ਕੇ, ਚਾਰ ਕੁ ਤਰਜਾਂ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਮਨਘੜਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ-ਸੁਣਾ ਕੇ ਕੌਮ ਦੇ ਜੇਬ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੌਮ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਦਿਵਾਲਾ ਕਢਾਉਣ ਦੇ

ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁੱਝ ਦੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ:

> -ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵਲੋਂ ਅਰੰਭਕ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਵਜੋਂ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾਂ ਕਰਨ ਜਾਂ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਦੀ 'ਸ਼ਾਨ ਵਜਾਉਣ' ਦੀ ਥਾਂ ਕਿਸੇ ਲੋਕ-ਧੁਨ 'ਤੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ...ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਪ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਐ।

> -ਅਰੰਭ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਉਣਾ ਤਕਰੀਬਨ ਬੰਦ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ!

> -ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁ ਸੁਰਾਂ ਵਜਾ ਕੇ ਰਾਗੀ, ਸਾਉਂਡ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ 'ਤਾਂਹ 'ਠਾਂਹ ਹੱਥ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਹੀ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

> -ਜਿਵੇਂ ਅਜੋਕੇ ਗਾਇਕ ਕਲਾਕਾਰ ਆਪਣੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਏ ਕਿਸੇ ਇਕ ਗੀਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਫੇਮ' ਵਜੋਂ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਹੁਣ ਕਈ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਉਚੇਚਾ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੁੱਝ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹਰੇਕ ਡਿਊਟੀ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਇਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

> -ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵੇਲੇ ਹਰੇਕ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ, ਸਮਾਗਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕਰਤਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ/ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਬੋਲੋਤੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

> -ਨੀਲੇ, ਪੀਲੇ ਜਾਂ ਕਾਲੇ ਵਿਰਾਸਤੀ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋਰ ਰੰਗਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ

ਪੁਰਾ' ਕਰਨ ਵਾਂਗ ਸਿਰਫ ਦੋ ਸਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗ ਵਿਚ ਗਾਇਨ ਕਰਦੇ ਹਨ! ਸਨ ਸਤਵੰਜਾ 'ਚ ਜਨਮੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਉਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਮਾਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਜਦ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਪਿੰਡਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਵੀ ਇਸ ਪਾਵਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੈਲੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਰਗਾ ਮਾਹੌਲ ਹੀ ਸਿਰਜ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੋਤ ਉੱਥੇ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਰਹੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ।

> ਉਸ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਤੀ ਸੰਗਤ, ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਕੀਰਤਨੀਆਂ, ਮੋਹਰੇ ਬੈਠੇ ਸ਼੍ਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਬੋਲਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਹੁਣ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਰਾਗੀ, ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਹੱਥ ਉਠਾ ਉਠਾ ਕੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ-

> 'ਗਾਉ ਜੀ...ਹੋਰ ਉੱਚੀ ਬੋਲੋ...ਸੰਗਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੀ ਆਈ!' ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਹੀ 'ਜਪ ਲਉ ਜੀ...ਗਾ ਲਉ ਜੀ!' ਇੰਜ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਤੇ ਇਹ 'ਜਪ ਲਉ-ਗਾ ਲਉ ਜੀ' ਵਾਲੀ 'ਹਦਾਇਤ' ਵੀ ਸ਼ਬਦ (ਗੁਰਬਾਣੀ) ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇ!

> ਕਈ ਰਾਗੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅੱਧੀ ਤੁਕ ਬੋਲ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਵੀ ਦੇਖੇ ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀ ਤੁਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਸੰਗਤ ਬੋਲੇ!

> ਇਵੇਂ ਕਈ ਅਜੋਕੇ ਕੀਰਤਨੀਏਂ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਵਿਚਕਾਰ ਕਥਾ-ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਾਂ

‘ਤਿਥੈ ਚੰਗੀ ਚੁੱਪ’

ਕਹਾਣੀ

ਚੌਦਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਕੋਈ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨੁਕਸਾਨ ਤਾਂ ਧੋਲੀ-ਪੋਲੀ ਦਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਧਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਸਵੇਰ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਕੜਕਦੇ ਨੋਟ ਡਿੱਗੇ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਆਪਣੀ ਹੀ ਜੋਬ ‘ਚੋਂ’ ਅੱਜ ਵੀ ਚੋਤੇ ਐ, ਤੇਰਾਂ ਤਰੀਕ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ। ਤਿੰਨ ਤੇਰਾਂ ਤੇਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰੀਕਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ। ਤਨਖਾਹ ਦੇਣੀ ਹੁੰਦੀ ਏ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ। ਇਸ ਸਿਲਸਲੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਬਾਪ ਜਿਉਂਦੇ-ਜੀਅ ਦੇ ਕੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਸ਼ਹਿਰਦਾਰੀ ‘ਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਵਰ੍ਹੇ ਲੰਘ ਗਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਬਾਈਪਾਸ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਨਵੀਆਂ ਕੱਟੀਆਂ ਕਲੋਨੀਆਂ ਵਿਚ ਛੋਟੀ-ਮੋਟੀ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਚੱਲਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਛੋਟੇ ਭਰਾਵਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਬਾਪ ਕਦੀ-ਕਦਾਈਂ ਸ਼ਹਿਰ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ‘ਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਮੁਜ਼ਬ ਇਕ ਨੁਕਰੇ ਖਲੋਤਾ ਅੱਖ ਮੀਚ ਕੇ ਕੰਪ ਦੀ ਸਧਾਈ ਵੇਖਦਾ। ਫਿਰ ਲੱਗ ਗਈ ਚਿਣਾਈ ਦੀ ਸਫਾਈ ਜਾਚਦਾ। ਸ਼ੋਹਲੇ

ਦੀਪ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 98721-65707

ਹੱਥੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਰਦਿਆਂ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਕੋਲ ਬਲਾਉਂਦਿਆਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ‘ਬੱਲਿਆ, ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰੀਂ ਕੰਮ ਨਿਭਦੇ ਹੁੰਦੇ ਏ, ਤੇ ਬੰਦਾ ਚਾਅ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਲੋੜ ਮਾਰਿਆ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾ। ਪੈਰਾ-ਪੋਲਾ ਟੈਮ ਨਾਲ ਦਿਆ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ’

ਬਾਪ ਤਾਂ ਤੁਰ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਪੁਗਾਅ ਕੇ। ਆਪਾਂ ਉਹਦੀ ਕਹੀ ਪੁਗਾਈ ਵੀ ਤੇ ਪੱਲੇ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹੀ। ਤਿੰਨ, ਤੇਰਾਂ ਤੇਈ ਤਰੀਕਾਂ ਪੱਕੀਆਂ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀਆਂ। ਮੀਂਹ ਜਾਏ, ਹਨੇਰੀ ਜਾਏ। ਮੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਤੇਜੀ ਹੋਵੇ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਣ, ਬਹੁਤੇ ਹੋਣ। ਦੇਣੇ ਜ਼ਰੂਰ ਐ।

ਤੇ ਹਾਂ, ਤੇਰਾਂ ਈ ਤਰੀਕ ਸੀ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ। ਅੱਸੂ ਕੱਤੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਐ। ਪਹਿਲੀ ਫੇਰੀ ਬਸੰਤ ਐਵਨਿਊ। ਕੰਮ ਕਾਰ ਦੇਖਿਆ। ਲੈਣ-ਦੇਣ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਿਕਲ ਪਿਆ ਮਹਿਤਾ ਰੋੜ ਵਾਲੇ ਪੁਰਾਣੇ ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ ਨੂੰ। ਪੁਰਾਣੀ ਫੈਕਟਰੀ ਦੇ ਸੈਂਡ ਖਰੀਦੇ ਸੀ ਪੇਚਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਭੰਨ-ਤੋੜ ਦਾ ਕੰਮ ਸੀ ਬਹੁਤਾ। ਤੋੜਨ ਵਾਲੇ ਤੋੜ ਰਹੇ ਸੀ ਤੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਖਲਾਰਾ ਸੀ ਅੰਦਰ-ਬਾਹਰ। ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸੈਂਡ ‘ਚ ਵੱਡਿਆ। ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ। ਕੱਲੇ-ਕੱਲੇ ਨੂੰ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਪੁੱਛੀਆਂ। ਕਾਪੀ ਨਾਲ ਮੇਲੀਆਂ। ਹਿਸਾਬ ਚੁਕਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਚਦੇ ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ। ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਸੋਲਾਂ ਸਨ ਪੁਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲੀ ਪਏ ਨੇ ਨੋਟ ਤਹਿ ਕੀਤੇ ਤੇ ਪੈਂਟ ਦੀ ਬੈਲਟ ਹੇਠਲੀ ਜੋਬ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸੈਂਡ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਪਿਆ ਸਾਂ। ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਸਾਹਬ ਸਲਾਮ ਕਰੀ। ਹੋਏ ਕੰਮ ਨੂੰ ਝਾੜੀ ਮਾਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਉਬੜ-ਖਾਬੜ ਪਏ ਇੰਟ ਰੋੜਿਆਂ ਤੋਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਹੋਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਟਿਕਾਉਣ ਹੀ ਲਗਿਆ ਸਾਂ ਜਦੋਂ ਪੈਂਟ ਦੇ ਸੱਜੇ ਪਾਉਂਚੇ ਰਾਹੀਂ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਦੋ ਨੋਟ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ‘ਚ ਡਿੱਗੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਤੰਤੂਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਹੇਠਾਂ ਪਏ ਨੋਟ ਚੁੱਕੇ ਤੇ ਫਿਰ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਬੈਲਟ ਹੇਠਲੀ ਜੋਬ ਵਿਚ

ਹੱਥ ਮਾਰਿਆ। ਖਾਲੀ ਸੀ ਜੋਬ। ਮੈਂ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਦੋ ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਗੱਲ ਐ ਮਸਾਂ, ਤੇ ਪੈਂਡਾ ਵੀ ਐਹਵੇਂ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਬਸ ਦੀਵਾਰ ਦੇ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਹੀ ਤਾਂ ਆਇਆ ਸਾਂ। ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਧਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨੂੰ ਉਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ‘ਓ ਰੂਪਿਆ, ਹਈਥੋ ਵੇਖੀ ਪੈਸੇ ਡਿੱਗੇ ਹੋਣੇ ਏ’ ਤੇ ਨਾਲ ਈ ਮੈਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਝਾੜੀ ਮਾਰਦਾ-ਮਾਰਦਾ ਫੋਹਲੇ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਉਧਰ ਨੂੰ ਹੋ ਤੁਰਿਆ ਸਾਂ। ਪੁਰੇ ਰਸਤੇ ਇਕ ਵੀ ਨੋਟ ਮੇਰੀ ਨਿਗੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਉਧਰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਭ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਹੱਥ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਵਿਚਾਲੇ ਛੱਡ ਸਾਰੇ ਈ ਇੱਧਰ-ਉਧਰ ਲੱਭਣ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੰਕਲ ਜੀ ਨੇ ਜੋਬ ‘ਚ ਪਾਏ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜੀ ਅਈਥੋਂ ਹਿੱਲਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਜੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਓ, ਕੱਲੇ-ਕੱਲੇ ਦੀ’

ਆਪਣੇ ਈ ਬੰਦੇ, ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਈ ਕੋਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ। ਕੋਈ ਚੋਰੀ ਨਹੀਂ, ਉਲੂਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤੀਕ। ਬਹੁਤੇ ਫਿਰ ਉਮਰਾਂ ‘ਚ ਵੀ ਸਿਆਣੇ-ਬਿਆਣੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ‘ਚੋਂ ਸ਼ੱਕ ਕਿਸ ‘ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਫਿਰ ਸੋਚਦਾਂ ਕਿ ਏਨੇ ਕੁ ਸਮੇਂ ‘ਚ ਪੈਸੇ ਕਿਹੜੇ ਖੂਹ ‘ਚ ਪੈ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਬੰਦਾ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਵੱਡਿਆ। ਅੰਦਰਲਾ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਗਿਆ।

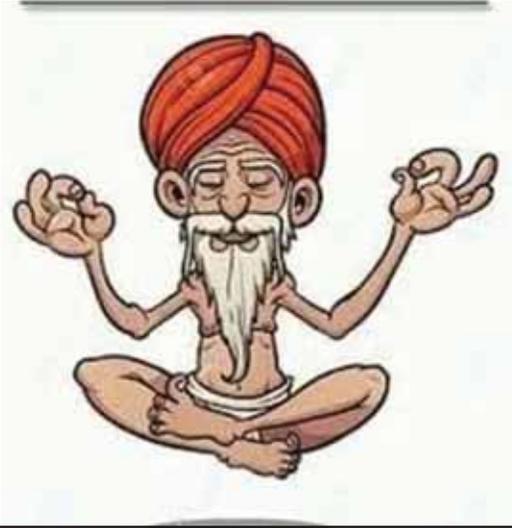
ਅਸੀਂ ਪੱਤ-ਪੱਤ ਫਰੋਲਦਿਆਂ ਹਾਰ ਹੰਭ ਗਏ ਸਾਂ। ਚੜ੍ਹਿਆ ਦਿਨ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਲਹਿ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਹੱਥ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਉਦਾਸ ਨਹੀਂ ਸਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਦਾਸ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅੱਖ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਚੋਰ ਸਮਝ ਰਿਹਾ ਹੋਵਾਂ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀਆਂ ‘ਚ ਉਲਝੇ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਭ ਰਿਹਾ। ਪਰਾਂ ਹੱਟਵਾਂ ਖਲੋਤਾ ਰਾਜੂ ਸਹਿਜ-ਸਹਿਜ ਪੈਰ ਪੁੱਟਦਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਣ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਪਿਛੋਂ ਬਿਹਾਰ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੈ ਇਹ। ਜਿਉਂ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਈ ਟਿਕਿਆ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਤੋਂ ਮਿਸਤਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਹਲਕਾ ਜਿਹਾ ਖੰਗੁਰਾ ਮਾਰਦਿਆਂ ਰਾਜੂ ਕਹਿੰਦਾ ‘ਅਰੇ ਭਾ ਜੀ, ਆਈਸੇ ਤੇ ਜਿਤਨੀ ਦੇਰ ਆਪ ਕੇ ਪਾਈਸੇ ਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲਤਾ, ਹਮ ਸਭੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਕੇ ਚੋਰ ਸਮਝ ਰਹੇ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਬਾਤ ਮਾਨੀਏ, ਮੈਂ ਏਕ ਬਾਬਾ ਕੇ ਜਾਨਤਾ ਹੂੰ। ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਆਤੇ ਹੈਂ ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ। ਭਾ ਜੀ, ਬਿਸਵਾਸ ਕਰੋ। ਜੇ ਬੀ ਚੋਰ ਹੋਗਾ ਵੇ ਬਾਬਾ ਨਾਮ ਤੀਕ ਬਤਾ ਦੇਗਾ।’

ਬਾਕੀ ਦਿਆਂ ਵੀ ਉਹਦੀ ਹਾਂ ‘ਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜਾ ਕੇ ਪੁਛਣਾ ਪਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।

ਤਾਂ ਹੀ ਪਿਛਲੇ ਪੌਣੇ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਦਰੀ ‘ਤੇ ਬੈਠਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ‘ਚ ਸਾਂ। ਵਾਰੀ ਆਈ। ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਫੁੱਟ ‘ਕੁ ਉੱਚੀ ਕਬਰ ਦੇ ਕੋਲ ਹਰੀ ਜਿਹੀ ਚਾਦਰ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਮਾਰੀ ਅੱਧਖੜ ਜਿਹੀ ਉਮਰ ਦਾ ਉਹ ਬਾਬਾ ਟਿਕ-ਟਿਕੀ ਲਗਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵਲ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਰਾਜੂ ਨੇ ਹੀ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਸਮਝੀ। ਕਿਸੇ

ਸਿੱਟੇ ਉਤੇ ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਉਪਰ ਲਈ ਚਾਦਰ ਵਿਚ ਵਲੋਟ ਲਿਆ। ਐਹਵੇਂ ਡੇਢ-ਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਚਾਦਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਕੁ ਉਪਰ ਖਿਸਕਾਈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਧੌਣ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਹੋਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਹਿੰਦੀ-ਪੰਜਾਬੀ ਰਲਵੀਂ ਜਿਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ‘ਚ ਬੋਲਿਆ ‘ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਾਹਬ, ਕਲ੍ਹ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨੇ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਉਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਨਾ ਔਰ ਸਾਥ ਮੇਂ ਆਟੇ ਕਾ ਪੇੜਾ ਲੇ ਕੇ ਜਾਨਾ। ਜਿਤਨਾ ਭੀ ਆਦਮੀ ਉਸ ਰੋਜ਼ ਵਰਾਂ ਥੇ। ਕਿਸੇ ਏਕ ਕੋ ਭੀ ਛੋੜਨਾ ਨਹੀਂ। ਸਭੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪਰਚੀ ਬਨਾ ਕੇ ਉਸੀ ਆਟਾ ਮੇਂ ਲਪੇਟ ਕੇ

ਬਖਰਾ-ਬਖਰਾ ਗੋਲੀ ਬਨਾ ਲੇਨਾ। ਕਿਸੀ ਸਾਫ ਬਰਤਨ ਮੇਂ ਪਾਣੀ ਡਾਲਨਾ, ਬੀਚ ਮੇਂ ਸਭੀ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਆਟੇ ਕੀ ਗੋਲੀ ਡਾਲ ਦੇਨਾ, ਔਰ ਪਾਨੀ ਕੇ ਕਿਸੀ ਕਪੜਾ ਕੇ ਸਾਥ ਢੱਕ ਕੇ ਰਖਨਾ। ਪੌਣੇ ਤੀਨ ਮਿੰਟ ਕੇ ਬਾਅਦ ਉਸੀ ਨਾਮ ਕਾ ਗੋਲੀ ਉਪਰ ਆ ਜਾਇਗਾ ਜਿਸ ਕੇ ਪਾਸ ਵੇ ਪੈਸਾ ਹੋਗਾ।’

ਮੈਂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਇਸ ਕਲਾ ਤੋਂ ਹੈਰਾਨ ਸਾਂ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਹੀ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਾਲੇ ਅੱਡੇ ‘ਤੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸਾਂ। ਕੋਈ ਚਿੜੀ-ਕਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਾਗੇ ਬੰਨੇ। ਬਾਬੇ ਦੇ ਕਹੇ ਨੂੰ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਮੰਨਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਘੜੀ ਦੀਆਂ ਸੁਈਆਂ ‘ਤੇ ਟਿਕਾ ਲਈ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸਨੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਉਹ ਚੌਦਾਂ ਨੋਟ ਕੱਲ ਏਧਰ-ਉਧਰ ਕੀਤੇ ਐ, ਜ਼ਹਿਰ-ਮੋਹਰੇ ਜਿਹੇ ਕਪੜੇ ਹੇਠ ਢੱਕਿਆ ਇਹ ਪਾਣੀ ਹੁਣੇ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਇਕ ਵਾਰ ਬੰਦੇ ਨਾਮ ਜਿਹਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਵੇ। ਫਿਰ ਵੇਖ ਕਿੰਝ ਗਲ ‘ਚ ਅੰਗੂਠਾ ਦੇ ਕੇ ਇਕੱਲਾ - ਇਕੱਲਾ ਨੋਟ ਕਢਵਾਉਣਾ ਅਗਲੇ ਤੋਂ। ਘੜੀ ਦੀ ਟਿਕ ਟਿਕ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਭੋਏ ਉਤੇ ਬੈਠੇ ਦੇ ਸਾਹ ਤੇਜ਼ ਤੇਜ਼ ਚਲਣ ਲੱਗੇ ਸੀ।

ਟਾਈਮ ਦੇ ਮਿੰਟ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਤੇ

ਉਸ ਚੋਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਏ ਐਵੇਂ ਸਕਿੱਟਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ। ਟਿਕੀ ਨਿਗਾਹ ਅਗਿਉਂ ਸਕਿੱਟਾਂ ਦਾ ਪੈਰੋ-ਪੈਰ ਘਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਪੈਂਡਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋ ਮਿੰਟ ਤੇ ਚਾਲੀ ਸਕਿੱਟ, ਤੇ ਫਿਰ ਇਕਤਾਲੀ, ਬਤਾਲੀ, ਤਰਤਾਲੀ, ਚੌਤਾਲੀ ਤੇ ਫਿਰ ਹੋ ਗਏ ਪੂਰੇ ਪੰਜਤਾਲੀ, ਮਤਲਬ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ। ਮੈਂ ਧੜਕਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰਦਿਆਂ ਬਾਲਟੇ ਉਤਲਾ ਕਪੜਾ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ। ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੈਰਾਨ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਕ ਗੋਲੀ ਪਾਣੀ ਉਪਰ ਤੈਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਗੋਲੀ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪੋਟਿਆਂ ‘ਚ ਫੜਿਆ ਅਤੇ ਫੜਦਿਆਂ ਸਾਰ ਇੰਝ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਚੋਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਡੌਲੀਉਂ ਜਾ ਫੜਿਆ ਹੋਵੇ।

ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਗਿੱਲਾ ਹੋਇਆ ਆਟਾ ਮੇਰੇ ਪੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਖੁਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠਲਾ ਚਿੱਟਾ ਕਾਗਜ਼ ਸਾਫ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ। ਚੌਦਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਈ ਆਖਣਾ ਸੌਖਾ। ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕੜਕਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਤੀਕ ਵੀ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਗਜ਼ ਪੈਣ ਤੀਕ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਰਾਤ ਭਰ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਵੀ ਰਿਹਾ ਤੇ ਰੱਤੀ ਭਰ ਕਿਤੇ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਲ ਦਾ।

ਚੈਨ ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵੀ ਕਿਥੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਬੇ-ਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਿਆ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਅੱਖਾਂ ਟੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟੱਡੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਏਨਾ ਸ਼ੁਕਰ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਵਿਹਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਮੈਨੂੰ, ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ।

ਭਾਵੇਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਈ ਪਾਣੀ ‘ਤੇ ਤੈਰਨ ਲੱਗੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ‘ਚ ਫੜੀ ਪਰਚੀ ‘ਤੇ ਲਿਖੇ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਨਾਮ ਵਲ ਸੀ।

ਬਾਪ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਚੋਤੇ ਆਉਂਦੀ ਐ, ਠੀਕ ਹੀ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਖੇ ‘ਛਿੰਦਿਆ, ਜਗ ਨੂੰ ਚੋਰ ਕਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖੀਦਾ। ਅਣਗਹਿਲੀ ਪੈਸਾ ਵੀ ਗਵਾਉਂਦੀ ਉਤੇ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਵੀ।’

ਚਾਦਰ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕੀਆਂ-ਨਿਕੀਆਂ ਚੁਨੀਆਂ ਜਿਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਖਚਰਾ ਜਿਹਾ ਝਾਕਦਾ ਬਾਬਾ ਮੁੜ ਮੇਰੇ ਜਿਹਨ ‘ਚ ਆਉਂਦਾ। ਬੜਾ ਘਰੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਉਸਨੇ ‘ਸਰਦਾਰ ਜੀ, ਅਪਨਾ ਨਾਮ ਬੀ ਸਾਥ ਮੇਂ ਲਿਖਨਾ’

ਸਾਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਡਰ। ਡਰੇ ਤਾਂ ਉਹੋ ਜਿਹਦੇ ਢਿੱਡ ‘ਚ ਚੋਰ ਹੋਊ। ਏਸੇ ਲਈ ਆਪਾਂ ਵੀ ਪੂਰਾ ਸਾਊ ਪੁਣਾ ਵਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਈ ਨਾਮ ਵਾਲੀ ਪਰਚੀ ਪਹਿਲੀਆਂ ‘ਚ ਵਲੋਟਦਿਆਂ ਪਾਣੀ ‘ਚ ਡੋਬੀ ਸੀ।

ਤਿੰਨ ਤੇਰਾਂ ਤੇਈ। ਭਾਵੇਂ ਅਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਰੁਝਿਆ ਹੁੰਨੇ ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ। ਚੜ੍ਹਦੀ ਸਵੇਰ ਈ ਜਦੋਂ ਹੁਣ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਾਂ ਤਾਂ ਚਾਦਰ ਹੇਠੋਂ ਝਾਕਦਾ ਉਹ ਬਾਬਾ ਦਮਾਗ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੂੰਜੇ ‘ਚੋਂ ਆਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਿਆਂ ਜੋਬ ਨੂੰ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਹੱਥ ਮਾਰਨਾ ਕਿੱਥੇ ਭੁਲਦੇ ਹੁਣ ਮੈਂ।

‘ਇੱਕ ਰੱਬੀ ਰੂਹ-ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ’

ਜਿਸ ਘਰ ਵੀ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਝਟ ਉਥੇ ਅੱਪੜ ਜਾਂਦੀ, ਦਰਦ ਵੰਡਾਉਣ ਲਈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਘਰ ਕੋਈ ਮਰਗ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਘਰ ਆਸਣ ਲਗਾ ਬਹਿੰਦੀ, ਸੋਗ ਦੀ ਸਾਂਝੀਦਾਰ ਬਣਨ ਲਈ। ਉਹ ਦੁਖੀਏ ਲਈ ਦਿਲਾਸਾ, ਰੌਂਦੇ ਲਈ ਮੋਢਾ, ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਲਈ ਢੋਈ ਸੀ। ਅਸਲੋਂ ਹੀ ਰੱਬ ਦੇ ਰੰਗ ‘ਚ ਰੱਤੀ ਹੋਈ ਰੂਹ!

ਨਾਮ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੌਰ ਸੀ ਪਰ ਸਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ’ ਹੀ ਸਦਦੇ ਸਨ। ਦਰਅਸਲ ਉਹ ‘ਜਗਤ ਚਾਚੀ’ ਸੀ। ਕਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ‘ਦਾਦੀ ਪਰਗਾਸੇ’ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣੀ-ਬਿਆਣੀ ਦਾਦੀ ਵਾਂਗ ਸਭ ਪੁਰਾਤਨ ਰਹ-ਰੀਤਾਂ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਖਦੀ ਸੀ, ਬਸ ਵਿਸ਼ਵਕੋਸ਼ ਹੀ ਸਮਝੋ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਬਜ਼ੁਰਗ ‘ਵਡਾ’ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਿਹੜੀ ਕਿਹੜੀ ਰਹ-ਰੀਤ ਕਰਨੀ ਐ, ਲੈ-ਦੇ ਕੀ ਹੋਣੈ, ਧੀਆਂ-ਧਿਆਣੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨੈ, ਮਕਾਣੇ ਜਾਣ ਅਤੇ ਮੋੜਵੀਂ ਮਕਾਣ ਆਉਣ ਵੇਲੇ ਕੀ-ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦੈ, ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਦੀਆਂ

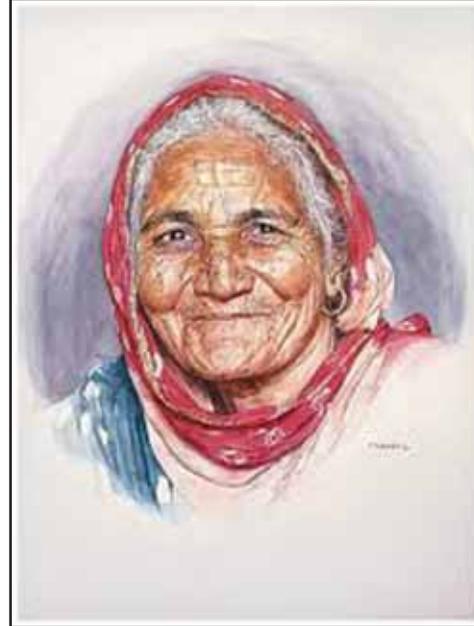
ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ
ਫੋਨ: 98766-55055

ਘਰ-ਬਾਹਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਇੱਕ ਗੋਲ-ਦਾਇਰਾ ਬਣਾ ਲੈਂਦੀਆਂ, ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਲਾਗਣ ਬੈਠ ਜਾਂਦੀ, ਜੋ ਵੈਣਾਂ/ਕੀਰਨਿਆਂ ਦੇ ਬੋਲ ਚੁਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਘੇਰੇ ‘ਚ ਖੜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਕੀਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰਬੱਧ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗਮਈ ਲਹਿਜੇ ‘ਚ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਗੱਲਾਂ ਤੇ ਪੱਟਾਂ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਦੁਹੱਥੜ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਪਿਟਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ‘ਹੈ ਹਾ ਸ਼ੇਰਾ, ਹੈ ਹਾ ਸ਼ੇਰਾ’ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਪੜਦੀਆਂ, ਜ਼ੋਰ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਦਾ ਖੜਾਕ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਕੀਰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕਲਾ ਦੀ ਉਸਤਾਦ ਸੀ। ਉਹ ‘ਕੱਲੀ ਹੀ ਬਾਕੀ ਮੋੜਵੀਂ ਮਕਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ‘ਤੇ ਭਾਰੂ ਪੈਂਦੀ। ਮੇਰੀ ਸ਼ਹਿਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਪਤਨੀ ਦਿਲਜੀਤ ਅਜੇ ਨਵੀਂ-ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਆਈ ਸੀ, ਜਦ ਸਾਡੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ‘ਚ ਇੱਕ ਮਰਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੋੜਵੀਂ ਮਕਾਣ ਵੇਲੇ ਦਿਲਜੀਤ ਵੀ ਬਾਕੀ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਗੋਲ-ਦਾਇਰੇ ‘ਚ ਖੜ ਗਈ ਪਰ ਚਾਚੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦਾਇਰੇ ‘ਚੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਇਹ ਕਲਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਇਸ ਵਿਚ ਖੜਾਕ ਵਧੇਰੇ ਕਰੀਦੈ, ਜੇ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਗੱਲਾਂ ਅਤੇ ਪੱਟਾਂ ਉੱਪਰ ਮਾਰੀ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਲਾਸਾਂ ਪੈ ਜਾਣ।’

ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਹੀ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਆਹੁਤਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਰੀਬ 60 ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਧਵਾਪਨ ਹੰਢਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ (ਚਾਚਾ) ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਸੱਠਵਿਆਂ ‘ਚ ਚਲ ਵਸਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਾਚੀ ਦੀ ਕੁੱਛੜ ਇੱਕ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਬੱਚੀ ਸਣੇ ਉਸ ਦੇ ਕੁਲ 5 ਨਿਆਣੇ ਸਨ। ਨਿਮਨ ਮੱਧਵਰਗੀ ਕਿਸਾਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਖੇਤੀ

‘ਚੋਂ’ ਮਸੀਂ ਖਾਣ ਜੋਗੇ ਦਾਣੇ ਨਿਕਲਦੇ ਸਨ। ਖੇਤੀ ਵੀ ਸਾਰੀ ਹੱਥੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਲਟਾਂ ਨਾਲ ਜਿੰਜਾਈ, ਹਲਾਂ ਨਾਲ ਵਹਾਈ

ਅਤੇ ਫਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗਹਾਈ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਬੰਦੇ ਦਰਕਾਰ ਸਨ। ਪਰ ਘਰਵਾਲਾ ਤਾਂ ਚਲ ਵਸਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਅਜੇ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਜੇਠਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਅਜੇ ਬੱਚਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਮਰਨ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਵਡਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਚਾਨਕ ਉਸ ਦਾ ਬਚਪਨ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਮਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਡਾਹ ਕੇ ਖੜ ਗਿਆ ਸੀ। ਚਾਚੀ ਨੇ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਦੋਵੇਂ ਬਣ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾਇਆ। ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਬੱਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਏ। ਹੋਰਨਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਦੀ ਸਾਬਣ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਉਹ ਕਦੀ ਵੀ ਮੱਥੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਿਪਕਾਉਂਦੀ। ਚਾਚੀ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹਾ! ਵਿਹੜਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਥੇ ਆਂਢ-ਗੁਆਂਢ ਦੇ ਬੱਚੇ ਖੇਡਦੇ ਤੇ ਖੌਰੂ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵਡੀ ਬੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਬੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਦੇ। ਚਾਚੀ ਨੇ ਕਦੀ ਮੱਥੇ ਵਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਇਆ। ਸਗੋਂ ਉਹ ਆਪ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗੇ ਹੋਏ ਬੋਰ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦੀ ਤੇ ਆਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿੰਦੀ। ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦੀ, ‘ਆ ਜਾਉ ਪੁੱਤ, ਖਾ ਲਉ ਬੋਰ’ ਬੱਚੇ ਆਪ ਵੀ ਬੇਰੀ ਤੋਂ ਬੋਰ ਤੋੜ ਲੈਂਦੇ। ਕਰੀਬ 93 ਸਾਲ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਇਸ ਚੜ੍ਹਦੀ ਫਰਵਰੀ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਰੱਬੀ ਰੂਹ ਦੀ ਰੁਖਸਤੀ ਵੇਲੇ ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਢੁਕਿਆ। ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਗੰਢਵਾਂ ਦਰਦਮੰਦਾਂ ਦੇ ਦਰਦੀ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣਾ ਹੋ ਗਿਐ! ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰਾਜਨੀਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ‘ਡੱਬੀ’ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖਣ ਲਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ, ਮੌਤ ਤਾਂ ਆਖਿਰ ਆਉਣੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਪਾ-ਧਾਪੀ, ਖੁਦ-ਸਰੀ ਅਤੇ ਡਿਜਿਟਲ ਦੌਰ ਵਿਚ, ਜਦ ਲੋਕ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ‘ਚ ਘੁਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਚਾਚੀ ਵਰਗੇ ਦਰਦ ਵੰਡਣ ਵਾਲੇ ਭਲਾ ਹੁਣ ਕਿਥੋਂ ਲਭਣੇ ਐ।

ਚਾਚੀ ਪਰਗਾਸੇ ਵਰਗੀਆਂ ਰੱਬੀ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਰੁਖਸਤੀ ਸਮੇਂ ਹਾਸ਼ਮ ਸਾਹ ਦੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਯਾਦ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੇ ਅਪਣਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਸੱਚੀ-ਸੁਚੀ ਨੋਕ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਸੂਚਕ ਹੋਵੇਗੀ-

‘ਕਰ ਕੁਛ ਦਰਦ ਬਿਗਾਨੇ ਦਰਦੋਂ, ਮਤ ਦਰਦ ਕਰੇ ਰੱਬ ਤੇਰਾ!’

ਕੁਤਬਮੀਨਾਰ ਦਿੱਲੀ ਬਨਾਮ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਦੁਬਈ

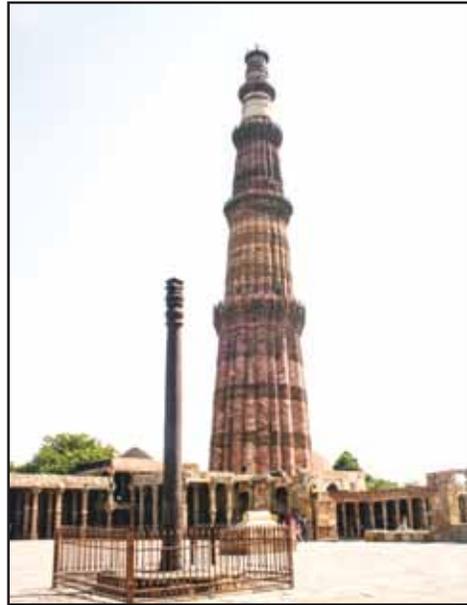
1943 ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਹਰ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਨਵਯੂਗ ਫਾਰਮ ਵਿਖੇ ਲਗਭਗ 37 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਯੁੱਧ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਮਨਾਉਂਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਫਾਰਮ ਮਹਿਰੌਲੀ ਵਾਲੀ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਦਿੱਲੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਮੌਦੀ ਹਾਕਮ ਕੁਤਬ ਉਦ ਦੀਨ ਐਬਕ ਵਲੋਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਦਸ ਮੀਲ ਦੀ ਦੂਰੀ ਉੱਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਜਿੱਤ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਜੋਂ 1193 ਵਿਚ ਬਣਾਉਣੀ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸਦੇ ਜੁਆਈ ਅਲਤਮਸ਼ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆ ਪਈ। ਜਿਹੜਾ ਕੁਤਬ ਉਦ ਦੀਨ ਐਬਕ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤ ਉੱਤੇ ਬੈਠਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਚਮਕੀਲੇ ਲਾਲ ਪੱਥਰ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਮੰਜਲੀ ਇਹ ਮੀਨਾਰ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਮੀਨਾਰ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਲੱਗਿਆ।

ਇਕ ਪੜਾਅ ਉੱਤੇ ਵਰਖਾ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਖੁਦਾਈ ਧੱਕੇ-ਸਾਹੀ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਮੰਜਲ ਨੂੰ ਏਨਾ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫਿਰੋਜ਼ਦੀਨ ਤੁਗਲਕ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸਿਖਰਲੀ ਮੰਜਲ ਦਾ ਮੁੜ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਵਾਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੇ ਚਿੱਟੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਮਿਲ ਸਕੇ। 1600 ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਲੋਹੇ ਦੇ ਥਮਾਂ ਵਾਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਇਸ ਯਾਦਗਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਬੋਲਦਾ ਰਿਹਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ 2010 ਵਿਚ ਦੁਬਈ ਦੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਉੱਚੇ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਈ।

ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਦੀ ਉੱਚਾਈ ਏਨੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗਿਆਰਾਂ ਕੁਤਬਮੀਨਾਰਾਂ ਸਮਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। 63 ਮੰਜਲਾਂ ਵਾਲਾ 'ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ' ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਇਮਾਰਤ ਹੈ, ਤੇ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਰਹੇਗੀ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਉਦੀ

ਅਰਬ ਦਾ ਜੇਡਾਹ ਟਾਵਰ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਹੈ।

ਜੇ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਨੇ ਕੁਤਬਮੀਨਾਰ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਦੇ ਜੇਡਾਹ ਟਾਵਰ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ

ਜਾਣਾ ਹੈ। ਖੁਬੀ ਇਹ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚੀਆਂ ਯਾਦਗਾਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਭਾਗਾਂ ਉੱਤੇ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਵੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਸਦੀਆਂ ਦੂਰ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਿਸਮੇ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ

ਤਤਕਾਲੀ ਹਾਕਮ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਭਰਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ 1953 ਤੋਂ 1984 ਤੱਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਮਾਹਿਲਪੁਰ ਤੋਂ ਬੀ.ਏ.

ਤੱਕ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੇ 20ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਰਤਾਂ ਲਾ ਕੇ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਦੀਆਂ ਮੰਜਲਾਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਸਾਂ। ਦੁਬਈ ਵਾਲਾ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਮੇਰੇ ਜਾਣੂ ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਓਬਰਾਇ ਸਦਕਾ ਬਣਿਆ ਜਿਹੜਾ ਉੱਥੇ

ਨਿੱਕ
ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਫੋਨ: 91-98157-78469
Sandhugulzar@yahoo.com

ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਵੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਲਿਫਟਾਂ ਵੀ ਹਨ ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਜਲਾਂ ਉੱਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਹੈ।

ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸ ਦਿਆਂ ਕਿ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਦੀ ਕੁੱਲ ਉਚਾਈ 238 ਫੁੱਟ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ ਪਰ 2717 ਫੁੱਟ ਉੱਚੀ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸ਼ੇਖ ਮੁਹੰਮਦ ਬਿਨ ਰਾਸ਼ਿਦ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ ਵਾਲਾ ਜੇਡਾਹ ਟਾਵਰ ਕਦੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ ਸਮੇਂ ਨੇ ਦੱਸਣਾ ਹੈ। ਉੱਝ ਇਹ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਕਰਤਵ ਮਨੁੱਖੀ ਅਕਲ ਤੇ ਮਾਨਵੀ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਏਸ ਵਾਰੀ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਮਹਿਫਲ ਨਾਲੋਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 2025 ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦੁਬਈ ਵਾਲਾ ਬੁਰਜ ਖਲੀਫਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਕੁਤਬ ਮੀਨਾਰ ਨਾਲੋਂ ਗਿਆਰਾਂ ਗੁਣਾ ਉੱਚਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੋ ਤੇ ਜਾਣੋ!

ਅੰਤਿਕ
ਲੋਕਬਾਣੀ॥
ਉੱਚੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੀਰ ਮਾਰਿਆ
ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲੱਗ ਗਏ।

ਪੰਜਾਬ ਹੋਵੇ, ਭਾਰਤ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ-ਸਭ ਕਿਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜੋ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਯੋਨ-ਕੇਨ-ਪਰਕੇਨ ਹਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਹੀਲੇ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਮੀਡੀਏ/ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਡਰਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਖੋਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਚੋਣਾਂ ਇੱਕ ਪਖੰਡ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਲੋਕ ਚੁੱਪ ਹਨ। ਕਿੰਤਿਉਂ ਕੋਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਛਿੜ ਰਿਹਾ।

ਪਾਲੀ ਭੁਪਿੰਦਰ

ਸਵਾਲ ਹੈ, ਕੀ ਲੋਕ ਡਰ ਗਏ ਹਨ? ਬਹੁਤ ਕਾਰਨ ਨੇ, ਤੇ ਸਭ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਅਨਾਰਕੀ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਟੈਕਸ ਲਾ-ਲਾ ਅਤੇ ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧਾ-ਵਧਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਉਲਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਪਾ ਰਹੇ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਗੈਰਤ, ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਅਮੀਨ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਰਿਵਾਇਤ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ ਤੇ ਵਕਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵੱਸਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਿਵਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੁਮਾਇਆ ਮੁਕਾਮ ਪੱਗ ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਪੱਗ ਸਿਰਫ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਖੁਦਦਾਰੀ ਦਾ ਰੋਸ਼ਨ ਇਸਤਿਆਰਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਪੱਗ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਅਜ਼ਮਤ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਰਿਵਾਇਤ ਨੇ ਪੱਗ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਉਸਨੂੰ

ਪ੍ਰੋ. ਅਮਾਨਤ ਗਿੱਲ (ਲਾਹੌਰ)

ਇਮਾਨ, ਬਰਾਬਰੀ ਤੇ ਹੋਸਲੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਪੱਗ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਗੈਰਤ, ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ-ਏ-ਨਫ਼ਸ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣ ਗਈ।

ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪੱਗ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਹੈਸਿਯਤ ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਮਾਨਤਾ ਉੱਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਵਾਂਗੇ ਅਤੇ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਗਹਿਰਾ ਪਿਆਰ ਕਿਉਂ ਹੈ।

ਪੱਗ ਸਿਰਫ ਕਪੜੇ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸਾਡੀ ਪਹਿਚਾਣ, ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਸਾਡੀ ਗੈਰਤ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਪੱਗ ਸੱਜਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਸਜਾਵਟ

ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

ਜਦੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਲੋੜਾਂ (ਰੋਟੀ, ਕੱਪੜਾ, ਮਕਾਨ) ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੱਡਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣਾ ਜਾਂ ਡਰਾਉਣਾ ਤਾਂ ਇੱਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ 'ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਹਮਲਾ'। ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਲਤ ਜਾਣਕਾਰੀ (Fake News) ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ (Propaganda) ਪਰੋਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਇਹ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸੱਚ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਝੂਠ ਕੀ। ਇਸ ਭੱਬਲਭੁਸੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਥਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਉਦਾਸੀਨਤਾ (Apathy) ਆ ਗਈ ਹੈ ਕਿ 'ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੌਣ?' ਜਦੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਵੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਵੀ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਲੱਗੇ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਿਸਟਮ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਡਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ 'ਨਿਰਾਸ਼ਾ' ਹੈ। ਆਖਰੀ ਤੇ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਅੱਜ ਦਾ ਸਮਾਜ 'ਸਮੂਹਿਕ' (Collective) ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ 'ਵਿਅਕਤੀਗਤ' (Individualistic) ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਫਾਇਦੇ ਬਾਰੇ ਵੱਧ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਅੱਗ ਆਪਣੇ ਘਰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਦੂਜੇ ਦਾ ਘਰ ਸੜਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਇੱਕ

ਰੁਝਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਅੱਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ

ਰੋਕਦੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਸਿਆਸਤ ਖੇਡ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬੇਮਾਅਨੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਧਰਮ, ਜਾਤੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸ

ਵਿਚ ਪਾੜ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਕਿਰਦਾਰ-ਕੁਸ਼ੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਵਿਰੋਧੀ ਅਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਦੇ 'ਅਰਬਨ ਨਕਸਲ' ਤੇ ਕਦੇ 'ਟੁੱਕੜੇ-ਟੁੱਕੜੇ' ਗੈਂਗ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਣ ਦੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜਦੋਂ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਣ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਖੋਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਲਾਵਾ ਪੱਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਣਚਕ ਹੀ ਬਾਹਰ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ 'ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ' ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਤਾਕਤਵਰ ਸੱਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੀ ਡਟ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਵੀ ਲੋਕ ਡਰੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲਾ ਆਦਮੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, 'ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।' ਜਿਸ ਦਿਨ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਦਿਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਚੀਖ ਬਣ ਜਾਏਗੀ।

ਸਾਵਧਾਨ! ਅੱਜ ਦੀ ਚੁੱਪ ਡਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਬਦਲਾਅ ਦੀ 'ਆਹਟ' ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ

ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਲਕਿ ਇੱਜ਼ਤ, ਵਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪੱਗ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਤ ਵਿਚ ਪੱਗ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦੀ ਰਿਵਾਇਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਸਿਰਫ ਰਸਮ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਮਾਨ, ਖੁਦਦਾਰੀ ਤੇ ਸਮਾਨਤਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ

ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੱਗ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਪਹਿਚਾਣ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪੈਗਾਮ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਇੱਜ਼ਤਦਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਰੱਖ ਕੇ ਜੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਪੱਗ ਗੈਰਤ ਤੇ ਬਹਾਦਰੀ ਦਾ ਇਸਤਿਆਰਾ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦੌਰ ਆਇਆ, ਉਦੋਂ ਪੱਗ ਸਾਹਾਨਾ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣੀ। ਉਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਿਰ ਦੀ ਪੱਗ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਲਈ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ਕਿ 'ਪੱਗ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖਣਾ' ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ।

ਪੱਗ ਸਿਰਫ ਧਾਰਮਿਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸਾ ਵੀ ਹੈ। ਵਿਆਹ, ਸ਼ਾਦੀ, ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਉੱਤੇ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤੱਕ, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਛੋਟੇ ਤੱਕ, ਪੱਗ ਇੱਜ਼ਤ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ, ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਇਨਸਾਫ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਫੈਸ਼ਨ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਅਸਰ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੱਗ ਨੂੰ ਫਖਰ ਨਾਲ ਅਪਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੱਗ ਸਿਰਫ ਰਿਵਾਇਤ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਪਹਿਚਾਣ ਹੈ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ

ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਇਹ ਪੈਗਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਸਾਨੂੰ ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਅਸਲ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਗੈਰਤ, ਸਾਡੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਰੂਹਾਨੀ ਵਾਬਸਤਗੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ। ਪੱਗ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਸੱਜ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ ਤੇ ਇੱਜ਼ਤ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ।

ਇਹ ਮੁਹੱਬਤ ਸਿਰਫ ਰਸਮ ਜਾਂ ਰਿਵਾਇਤ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਅਹਿਦ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਅਹਿਦ।

ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੱਗ ਸਿਰਫ ਕਪੜੇ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇੱਜ਼ਤ, ਗੈਰਤ ਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਦਾ ਤਾਜ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਪੱਗ ਨੂੰ ਉਹ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਆਮ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੱਕ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਨੇ ਪੱਗ ਨੂੰ ਇਮਾਨ, ਖੁਦਦਾਰੀ ਤੇ ਬਰਾਬਰੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਨੂੰ ਪੱਗਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੀ ਅਸਲ, ਸਾਡੀ ਰਿਵਾਇਤ ਤੇ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਇੱਜ਼ਤ-ਏ-ਨਫ਼ਸ, ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਹੋਸਲਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਪੱਗ ਦੀ ਲਾਜ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰਹੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੱਗ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਦਰਅਸਲ ਆਪਣੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾਲ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਫਿਲਮ ਲੋਕ

ਫੂਲ ਖਿਲੇ ਹੈਂ ਗੁਲਸ਼ਨ ਗੁਲਸ਼ਨ ਤਬੱਸੁਮ ਦਾ ਦੁਰਦਰਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਭਲਾਸਿਤ ਵਾਕ ਸ਼ੋਅ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਜੀਵਨ ਆਏ ਤਾਂ ਤਬੱਸੁਮ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ 'ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ' ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਤਬੱਸੁਮ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ 40 ਵਾਰ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜੀਵਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ, 'ਅਸਲ ਵਿਚ 49 ਵਾਰ'। ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਬਰਾਰਤੀ ਮੁਦਰਾ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, 'ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਟੁੱਟੇ ਜਾਂ ਬਣਿਆ ਰਹੇ, ਇਸ ਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ 'ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ' ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਣਸੁਣੇ ਕਿੱਸੇ ਦਾ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤਮਈ ਕਥਾਕਾਰ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਜੋ ਮਹਾਂਭਾਰਤ, ਰਾਮਾਇਣ ਅਤੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਲੋਕ ਕਥਾਵਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪਰਦੇ 'ਤੇ ਏਨੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਮਰਾਠੀ ਅਖਬਾਰ 'ਲੋਕਸਤਾ' ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਖੁਦ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਨਕਲੀ'

ਜੀਵਨ ਦਾ 'ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ' ਕਿਰਦਾਰ

ਸਮਝਣਗੇ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ' ਨਾ ਕਿਹਾ ਪਰ ਜੀਵਨ ਸਿਰਫ ਫਿਲਮੀ ਨਾਰਦ ਮੁਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਆਈਕੋਨਿਕ ਖਲਨਾਇਕ ਵੀ ਸਨ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਜਨਮ 24 ਅਕਤੂਬਰ, 1915 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਦੇ ਇਕ

ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪੰਡਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਓਕਾਰਨਾਥ ਡਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਗਿਲਗਿਤ (ਜੋ ਹੁਣ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੈ) ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਸਨ। ਕੁਝ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦੇ ਦਾਦਾ ਗਵਰਨਰ ਸਨ। 23 ਭਰਾ-ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਬਚਪਨ ਕਾਫੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਰਿਹਾ। ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਮਰ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਵੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਜੀਵਨ

ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਬਣਨ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ 18 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਤੋਂ ਬੰਬੇ (ਹੁਣ ਮੁੰਬਈ) ਭੱਜ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੋਬ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 26 ਰੁਪਏ ਸਨ, ਜੋ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਰਕਮ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਵਿਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲੈਣਗੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪਰਤ ਕੇ ਆਪਣੀ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਣਗੇ।

ਮੁੰਬਈ ਵਿਚ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੂਰ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੋਹਨ ਸਿਨਹਾ ਦੇ ਸੈੱਟ 'ਤੇ ਇਕ ਕੰਮ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਿਲਵਰ ਪੇਪਰ ਲਗਾਉਣਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਅਸਥਾਈ ਲਾਈਟ ਰਿਫਲੈਕਟਰ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੈੱਟ 'ਤੇ 'ਰਿਫਲੈਕਟਰ ਬੁਆਏ' ਪੈ ਗਿਆ। ਜੀਵਨ ਇਕ ਖਾਸ ਅਦਾ ਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੋਹਨ ਸਿਨਹਾ

ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੁਝ ਡਾਇਲਾਗ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ 'ਹੀਰ ਰਾਂਝਾ' ਦੇ ਡਾਇਲਾਗ ਬੋਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ 1935 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਫੈਸ਼ਨੇਬਲ ਇੰਡੀਆ' ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਿਲੀ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼, ਜੋ ਹਰ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਨਿਖਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਬਤੌਰ ਐਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਿਤਰ ਤੇ ਪਛਾਣ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ।

ਬਾਲੀਵੁੱਡ 'ਚ ਪੈਰ ਧਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ

ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੀਰੋਈਨਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਬੇਹੱਦ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਦਮਦਮ ਐਕਟਿੰਗ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮੇਕਅਪ ਦੇ ਦਿੱਖ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸਾਦਗੀ ਭਰਿਆ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਸਕ੍ਰੀਨ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀਰੇਨ ਰਾਜ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਸ਼ਾਦ ਗ ਭਰਿਆ ਅੰਦਾਜ਼ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਦੇ ਨਾਲਤਰ ਨਾਲ ਸਾਈ ਆਪਣੀ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਰਚਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ 'ਪ੍ਰੇਮ' ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਅਲਫ਼ਾਸ ਪੁਥਰੇਨ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੇਕਅਪ ਦਿਸਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਨਤੀਜਾ ਵਧੀਆ ਆਉਣ ਸਬਾਅਦ ਸਾਈ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਾਲਸੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀ ਡਾਂਸ ਕਲਾ ਵੀ ਲਾਜਵਾਬ ਹੈ। ਉਸ

ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ 'ਪ੍ਰੇਮ' (2015) ਦੇ ਡਾਂਸ ਵਿਸਥਾਰ ਦੀ ਖੁਦ ਕੋਰੀਓਗ੍ਰਾਫ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸਾਲ 2026 ਅਤੇ ਸਾਲ 2027 ਵਿਚ ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਨੇ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ 'ਤੇ ਧੂਮ ਮਚਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਧਮਾਕੇਦਾਰ ਫਿਲਮਾਂ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੇ ਬੇਟੇ ਜ਼ਨੇਦ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸੁਨੀਲ ਪਾਂਡੇ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਹਿੰਦੀ ਰੋਮਾਂਟਿਕ ਕਾਮੇਡੀ 'ਏਕ ਦਿਨ' ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਸਾਲ 2025 ਵਿਚ 'ਮੇਰੇ ਰਹੋ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਫਿਰ ਇਸ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਟਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਸ ਸਾਲ 1 ਮਈ ਨੂੰ 'ਏਕ ਦਿਨ' ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਮਿਰ ਖਾਨ ਦੇ ਪੁੱਛਕਸ਼ਨ ਹਾਉਸ ਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਬਣੀ ਇਸ ਰੁਮਾਂਟਿਕ ਕਾਮੇਡੀ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਡੇਬਿਊ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਾ ਬਡਾਨੀ ਨਾਇਕਾ ਵੀ ਤੇ ਗਾਇਕਾ ਵੀ

'ਲਾਇਕੀ ਲਾਇਕਾ' ਨਵੀਂ ਫਿਲਮ ਰਾਸ਼ਾ ਬਡਾਨੀ ਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ 'ਛਾਪ ਤਿਲਕ' ਇਹ ਗਾਣਾ ਇਸ ਫਿਲਮ ਲਈ ਗਾ ਕੇ ਗਾਇਕੀ ਦੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੁਪਰ ਸਟਾਰ ਪ੍ਰਭਾਸ ਨੇ ਵੀ ਰਾਸ਼ਾ ਬਡਾਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੀਤ ਲਈ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਜਿਥੇ ਸਭ ਦਾ ਇਸ ਪਿਆਰ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇੰਸਟਾਗ੍ਰਾਮ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਿਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪਲ ਗੁਜ਼ਾਰਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵਨਾ ਤਲਵਾੜ ਜੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਹਿਰੀ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜੇ ਦੇਵਗਨ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਅਮਨ ਦੇਵਗਨ ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਆਜ਼ਾਦ' ਰਾਹੀਂ ਫਿਲਮੀ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਚਾਹੇ ਫਿਲਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੱਲ ਸਕੀ ਪਰ ਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਭ ਨੇ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਮਾਂ ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਨਾਲ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਨੇ ਕਾਫੀ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ 'ਚ ਜਦ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਮਾਨਿਅਤ ਨਾਲ ਸਨ, ਤਦ ਉਥੇ ਰਾਸ਼ਾ ਆਈ ਤਾਂ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਜੂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਾ ਦਾ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਕਾਫੀ ਆਕਰਸ਼ਨ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿਹੜੀ ਰਾਸ਼ਾ ? ਕੌਣ ਰਾਸ਼ਾ, ਰਾਸ਼ਾ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸੰਜੇ ਦੱਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਸ਼ਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਇੰਸਟਾਗ੍ਰਾਮ 'ਤੇ ਸ਼ੇਅਰ ਕਰਕੇ ਰਵੀਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਨੂੰ 1990 ਦਾ ਸਮਾਂ ਯਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ 'ਮੇਰੀ ਪਿਆਰੀ ਮੰਮੀ'। ਅਜੇ ਭੂਪਤੀ ਨੂੰ ਧੰਨਵਾਦ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਂਅ ਰਸ਼ਵਿਸ਼ਾਖਾ ਬਡਾਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੀਂਹ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਣੀ। ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਿਵ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪੂਜੀ ਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਆਸਥਾ ਹੈ। ਤਾਈਕਵਾਂਡੋ 'ਚ ਬਲੈਕ ਬੈਲਟ ਵੀ ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਪਿਆਨੋ ਵਜਾਉਣੀ ਤੇ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇੱਕੀ ਸਾਲ ਦੀ ਰਾਸ਼ਾ ਬਡਾਨੀ ਨਾਇਕਾ ਬਣ ਕੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਗਾਇਕਾ ਬਣ ਕੇ ਵੀ ਨਾਮ ਬਣਾਏਗੀ। ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ, ਉਹ ਗੱਲ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਕੇ ਇਥੇ ਹੀ ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਮਿਤ ਮਲਹੋਤਰਾ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਅਤੇ ਦੰਗਲ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਨਿਤੇਸ਼ ਤਿਵਾਰੀ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਰਣਬੀਰ ਕਪੂਰ ਸਟਾਰਰ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਬਣ ਰਹੀ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਬਣ ਰਹੀ ਫਿਲਮ 'ਰਾਮਾਇਣ' ਵਿਚ ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ 'ਸੀਤਾ' ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਫਿਲਮ 'ਰਾਮਾਇਣ' ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਇਸ ਸਾਲ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਸਾਲ 2027 ਦੀ ਦੀਵਾਲੀ 'ਤੇ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਕ ਦੇਵੇਗੀ। ਗੌਤਮ ਤਿਨਨੂਰੀ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਐਮ.ਐਸ. ਸੁੱਬੁਲਕਸ਼ਮੀ ਦੀ ਬਾਇਓਪਿਕ ਵਿਚ ਸਾਈ ਪੱਲਵੀ ਆਈਕਾਨਿਕ ਸਿੰਗਰ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ

ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੀ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਮਹਾਰਾਨੀ' ਦੇ ਚੌਥੇ ਸੀਜ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਧਾਂਸੂ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2021 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਮਹਾਰਾਨੀ' ਦੇ ਹਰੇਕ ਸੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਰਾਣੀ ਭਾਰਤੀ ਦੇ ਦਮਦਮ ਕਿਰਦਾਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਜਿੱਤ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਟਾਰ ਯਸ਼ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਡੀਕ ਵਾਲੀ ਫਿਲਮ 'ਟਾਕਸਿਕ-ਏ ਫੇਅਰੀਟੇਲ ਫੋਨ ਗ੍ਰੇਨ ਆੱਪਸ' ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਇਹ ਗੈਂਗਸਟਰ ਫਿਲਮ 19 ਮਾਰਚ, 2026 ਨੂੰ ਸਿਨੇਮਾ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਕਿਆਰਾ ਅਡਵਾਨੀ, ਨਯਨਤਾਰਾ ਅਤੇ ਤਾਰਾ ਸੁਤਾਰੀਆ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਦੇ ਪਾਈਪਲਾਈਨ ਵਿਚ ਵਿਪੁਲ ਮਹਿਤਾ ਵਲੋਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕੀਤੀ

ਜਾ ਰਹੀ ਫਿਲਮ 'ਗੁਲਾਬੀ' ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਇਕ ਆਟੋ-ਰਿਕਸ਼ਾ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਅਨੋਖੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਸ਼ੁਟਿੰਗ ਪੂਰੀ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਰਿਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਅਪਡੇਟ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਹੁਮਾ ਨੇ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਖੁਰਾਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾ ਸੰਗੀਤਕ ਵੀਡੀਓ 'ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ' ਸਾਲ 2014 ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਗੀਤਕ ਵੀਡੀਓ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਨਾਲ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਨਾਂਅ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੁਮਾ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਇਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ਤ ਰਚਿਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਅਫੇਅਰ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ

ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਰਚਿਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਐਕਟਿੰਗ ਕੋਚ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਕਈ ਸਟਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਰਚਿਤ ਸਿੰਘ, ਰਵੀਨਾ ਟੰਡਨ ਅਤੇ ਵਰੁਣ ਸੂਦ ਦੀ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਕਰਮਾ ਕਾਲਿੰਗ' ਵਿਚ ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਜੋਹ ਵੀ ਦਿਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

Golden State Realty

Real Estate and Loans Under One Roof

ਘਰਾਂ ਦੀ ਵਧੀਆ ਡੀਲ ਤੇ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਵਿਆਜ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਲੋਨ ਲੈ ਕੇ ਦੇਣ ਲਈ ਮਸ਼ਹੂਰ

Selling Homes from Gilroy to Sacramento, CA

Call us before visiting new model homes to save big time.

ਪਿਛਲੇ 39 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜ਼ਨਸ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਯੋਗ ਲਈ ਸਮੂਹ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਪੰਨਵਾਦ

Time to buy new home in Tracy, Manteca, Lathrop and Stockton

Pinnacle Award Winner 2014, 2015, 2016 & 2017
Grand Master Award Winner: 2018-2021, Platinum Award 2022

Call for Listing Special 2026

Ph: 510-304-9292 or 408-666-8279

Anmol Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02062952

Armaan Singh Gill
Sales Agent
Bre. # 02161166
Ph: 510-709-7987

Jaswinder (Jassi) Gill
M.Sc (PAU)
CA BRE# 00966763
Broker/Owner

Harjot Singh Gill
REALTOR
Bre. # 02036421
Ph: 408.413.8350

Rakesh Pabla
REALTOR
Lic no: 01507068
Ph: 408.531.5464

Fremont Office: 86 Pilgrim Loop, Fremont CA 94539
Tel: 510-440-9292

Visit us @ www.jassigill.com
for hot listings

Recent Sales

1. 4201 Saturn way
Union city CA 94587

2. 6746 Sapphire Street
Dublin CA 94568

3. 7722 Curry Dr
Gilroy CA 95020

4. 4643 Sloan St
Fremont CA 94538

5. 5645 Evergreen terr
Fremont CA 94536

6. 1916 Ticino Ct
Pleasanton CA 94566

7. 776 Vereda ct San Jose
CA 95123

8. 8455 Peachtree Ave
Newark CA 94560

9. 2169 Charger Dr
San Jose CA 95131

10. 9810 Bobcat Ct
Gilroy CA 95020

11. 1777 Osage Ave
Hayward CA 94545

12. 2249 moody ave
Hayward ca 94545

13. 30252 Cedarbrook Dr
Hayward ca 94544

14. 4452 Alice Way
Union city CA 94587

Purchase Loan and Refinance

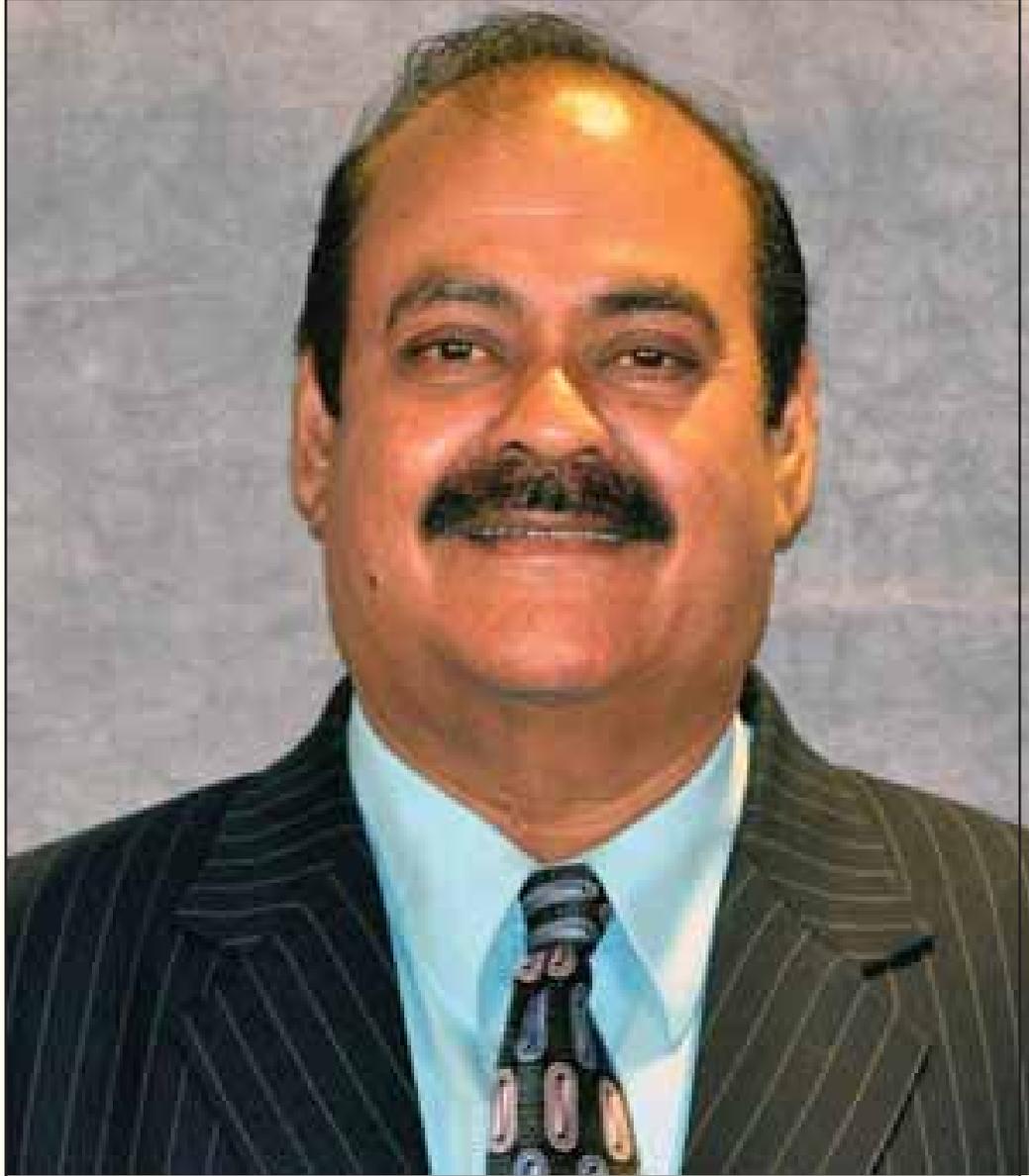
Call Sukhveer (Sukhi) Gill Ph: 510-207-9067

DHMS, Loan Broker

CA BRE Lic.#01180969
NMLS# 352095

ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ ਨੂੰ ਪੰਜਵੀਂ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ!

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ’ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਸੂਭ ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਹਮਦਰਦ ਸ੍ਰੀ ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ, ਫਰਵਰੀ 2021 ਨੂੰ ਇਸ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਮੋਢੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ। ਉਹ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਪਾਦਕ ਸ. ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ (ਮਰਹੂਮ) ਦੇ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਅਦਾਰਾ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ	ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ	ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ	ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ	ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ	ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ	ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ	ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ	ਪਰਮਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਰਮੇਸ਼ ਸਿੰਘ ਘੁੱਠ	ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ	ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੈਟ)	ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ	ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ	ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ	ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ	ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ	ਆਗਿਆਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਠ
ਜਸਵੀਰ ਕੌਰ ਢਿਲੋਂ	ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ	ਡਾ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ	ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਨਿੱਕੀ) ਸੇਖੋਂ	ਹਰਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਲੈਲ	ਮਨਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀਰ	ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ	ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ	ਸ. ਰੋਪੀ ਸਿੰਘ ਹੀਰ	ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ	ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ